

F. Stránecká, L. Stroupežnický, P. Sula, J. Sumín, T. Svatová, K. Světlá, F. X. Svoboda, R. Svobodová, F. X. Šalda, K. Šarlih, M. A. Šimáček (též pseud. Martin Havel), A. Škampa, J. K. Šlejhar, J. O. Šmejkal, F. Šrámek, J. Štolba, K. Švanda ze Semčic, F. Táborský, R. Těsnohlídek, F. Téver, J. Thomayer (i pseud. R. E. Jamot), A. M. Tilschová (pseud. Anna Maria), E. Tréval (též pseud. Ladislav Vašek a společný pseud. se ženou Zdenou Walterovou Tréval-Viola), K. Tůma, J. L. Turnovský, K. Vika, B. Viková Kunětická (též jako B. Kunětická), J. Vrchlický, Q. M. Vyskočil, J. Wunsch, R. K. Zahálka, B. Zahradník (pseud. Bohumil Brodský), J. Zeyer, K. Žák. Ze Slováků S. Hurban Vajanský, M. Kukučín.

LITERATURA: J. Hn.: K., ČČM 1881, s. 158; S. Čech: Z upominek na bratra Vladimíra, Květy 1905, s. 257, 416, 566, 821; F. Strejček in O Svatopluku Čechovi (1908, s. 143); S. Čech in Vzpomínky z cest a života 1–3 (1910–13); an.: Obnovení K., Přehled 12, 1913/14, s. 539; M. Beránková: Se jménem Svatopluka Čecha, Květy 1984, č. 12.

jt

Květy české viz Květy (1)

Květy mládeže

1894–1897

Ilustrovaný časopis pro mládež s převahou beletrie.

Redaktor: J. Dolenský. – *Vydavatel a nakladatel:* Dědictví Komenského, Praha. – *Periodicita:* dvakrát měsíčně kromě července a srpna. Od září 1894 do června 1897 3 ročníky po 20 číslech, tříděné do 2 dílů (po 10 číslech) podle školních pololetí; v roč. 1 (1894/95) vycházel 1. díl do 1. 1. 1895, 2. d. 15. 1. – 1. 6. 1895, v roč. 2 a 3 (1895/96, 1896/97) 1 d. od září do ledna, 2. d. od února do června. – *Příloha* (jen k č. 1 a 2 roč. 1): Hudební příloha.

K. m. si kladly úkol probouzet v mládeži estetické citění a vést ji k poznání domova, národních tradic i života ostatních slovanských národů. Podle prohlášení na obálce 1. č. roč. 1 se měl časopis stát zdrojem „ušlechtilé četby“, jež by „povznášela srdce a vzdělávala rozum“, přiváděla mládež „k nádhernému stromu našeho pí-

semnictví národního, ku zdroji krásy, dobra a pravdy“. Usiloval tedy, i když ne vždy se stejným výsledkem, o širší pojetí, než jaké převládalo v dosavadní, úzkými pedagogickými zřeteli omezené literatuře pro mládež. K uskutečnění tohoto záměru se kolem časopisu podařilo soustředit přední české spisovatele i řadu výtvarníků.

K. m. si vytvořily několik zavedených oddílů. Na obálce to byla rubrika *Z paměti českého kronikáře*, jež kalendářovou formou přinášela poučení o významných událostech národních dějin, a *Knižnice českých dětí*, která doporučovala vybranou knižní produkci pro mládež (v 1. a 2. č. roč. 3 ji dočasně nahradil *Literární oznamovatel*, který charakterizoval jednotlivé knihy a přinášel z nich ukázky). Uvnitř časopisu byly rubriky *Dopisy*, seznamující čtenáře s českými, moravskými a slovenskými dialekty i s jazyky slovanských národů, *Rozmanitosti*, přinášející zábavné i poučné drobnosti, a *Hádanky*. První dvě čísla K. m. obsahovala i *Hudební přílohu*, jež však dále nepokračovala (jen občas se objevil notový záznam s textem písní, např. Ukolébavka A. Dvořáka). Poučnou složku představovaly převážně životopisy významných osobností české kultury (většinou je psal B. Patera) a dále různá pojednání dějepisná, zeměpisná, přírodovědná, národopisná aj. Jádro a význam časopisu tvořila beletrie – verše, bajky, báchorky a povídky, často i rozlehlejší, otiskované na pokračování. Převahu měla původní česká tvorba a jen zřídka se vyskytl překlad (např. drobné povídky L. N. Tolstého). Verše v K. m. soustavněji otiskovali J. Basl, A. Heyduk, F. Hyšman, F. Chabrová, R. Jesenská, K. Jiránek, A. Klášterský, A. Kosina, J. Kožíšek, H. Marek, P. Maternová, T. Mellanová, B. Patera, H. Pilbauerová, V. Podhorská, J. Skuhřavý, J. V. Sládek, V. Sokolová, M. Syrová, J. Vrchlický. Prózu pak F. J. Andrlík, B. Bouška, L. Benýšek, K. Čermák, L. Grossmannová Brodská, J. K. Hraše, A. Jirásek, M. Kettnerová, K. Klostermann, J. Kořenský, J. Kožíšek, J. Krušina ze Švamberka, T. Mellanová, T. Nováková, F. Patočka, V. Pittnerová, S. Podlipská, J. Podvysocký, K. V. Rais, V. Řezníček, J. Samota, K. V. Tuček, M. Václavek, K. Vognar, Z. Winter, F. A. Zeman. Výtvarná složka byla v časopise zastoupena občasnými reprodukcemi (J. Čermák, F. Jenewein, A. Slavíček), dále podobiznami a zejména původními ilustracemi (M. Aleš, F. Bíza, A. König, P. Kör-

ber, A. a K. Liebscherové, J. Mukařovský, K. V. Muttich, A. Novák, A. Scheiner, J. Sobotka, J. Tykal, J. Vilímek, E. Zillich).

LITERATURA: V. P. (Procházka): ref. Květy mládeže, Beseda učitelská 1897, s. 599; Redakce (O. Svoboda): Dějiny časopisu K. m., Úhor 1916, s. 46.

zp

Jan Kvíčala

* 6. 5. 1834 *Mnichovo Hradiště*

† 10. 6. 1908 *Potštejn*

Jeden ze zakladatelů české vědecké klasické filologie, překladatel, organizátor českého školství; staročeský politik.

Syn krejčího, vystudoval gymnázium v Litoměřicích (1844–52) díky podpoře svého strýce, litoměřického děkana. Po maturitě studoval klasickou filologii a srovnávací jazykozpyt na pražské univerzitě a poté 1855/56 vyučoval na německém malostranském gymnáziu, 1856/57 byl stipendistou na univerzitě v Bonnu. Po návratu 1857 krátce působil na gymnáziu v Litoměřicích a byl pověřen vedením přípravného oddělení filologického semináře na pražské univerzitě, 1859 se habilitoval pro obor klasické filologie, od 1860 působil jako spoluředitel filologického semináře a 1867 byl jmenován řádným profesorem. Od 1880 byl činný politicky, stal se poslancem staročeské strany a referentem školské komise na říšské radě (do 1883), poslancem na zemském sněmu (1881–96) a předsedícím zemského výboru (1883–96), kde byl referentem pro školství, zemský archiv a muzeum. Jako politik se zasloužil především o zvýšení počtu českých škol a realizaci zákona o rozdělení pražské univerzity na českou a německou, staral se o obsazení učitelských míst české univerzity schopnými vědci (T. G. Masaryk, J. Král, O. Hostinský aj.) a tím příznivě zasáhl do vývoje české vzdělanosti. 1886 se však z politických důvodů přidal na stranu obhájců RKZ a rozešel se s tehdy progresivním křídlem české vědy (Gebauer, Masaryk, Král aj.). Příklon ke konzervativním představitelům českého veřejného života a některé negativní rysy K. povahy se neblaze projevy v jeho působení na české univerzitě, kde vyučoval do 1905, v České akademii věd a umění (1890–93 předseda její III. třídy) i v zemské školní radě.

Jako klasický filolog zužoval pod vlivem svých německých učitelů studium antického starověku převážně na řeckou a latinskou mluvnici, textovou kritiku a exegetické bádání (zabýval se texty řeckých tragiků, zvl. Euripida, a Platónem). Mezinárodní uznání si získal především vergiliovskými příspěvky (*Vergilstudien*...). Jako první u nás konal od 1861 vedle německých přednášek i přednášky české. 1862 založil s několika dalšími filology Bibliotéku klasiků řeckých a římských, kterou spoluredigoval a v níž též uveřejnil i své překlady významných antických dějepisců Hérodota a Salustia. 1874–86 redigoval klasikofilologickou část prvního českého odborného časopisu toho druhu, Listů filologických a pedagogických (později Listy filologické). Patřil ke spolupracovníkům a autorům Riegrova i Ottova slovníku naučného, v nichž redigoval hesla z klasické filologie. 1890 založil Spolek filologický, který zanikl s jeho smrtí; 1895–1904 redigoval časopis České muzeum filologické, jehož byl zakladatelem.

ŠÍFRY: Kča, Kla, Kv. ■ PŘÍSPĚVKY in: Abhandlungen der Königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften (1873); Čes. politika (2. pol. 80. let); Čes. muzeum filologické (1895–1904); Denkschriften der Wiener Akademie (1879–80); Eos (Lvov, 1902); Hlas národa (zvl. 1886–87); Jahrbücher für klassische Philologie (Lipsko, 1879); Krok (J. Dastich, 1864); Krok (F. X. Prusík, 1887–88); Listy filologické a pedagogické, pokr. Listy filologické (1874–86); Literarisches Centralblatt (od 1869); Nár. listy (1886, 10. a 11. 8. Ku sporu o pravost Rukopisu královédvorského a zelenohorského); Neue Jahrbücher für Philologie und Pädagogik (Lipsko, 1865); Památník na oslavu padesátiletého panovnického jubilea... Františka Josefa I. (1898); Philologische Rundschau (Brémy, 1881); Politik (80. léta); Program des Kleinseiner Gymnasiums in Prag (1856); Sitzungsberichte des phil.-hist. Klasse der Wiener Akademie (od 1858); sb. Symbola philologorum Bonnensium in honorem F. Ritscheli (1864); Wiener Studien (1879); Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien (Viedeň, od 1856). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: Vergilstudien nebst einer Collation der Prager Handschrift (1878); Neue Beiträge zur Erklärung der Aeneis... (1881); Nové kritické a exegetické příspěvky k Vergiliově Aeneidě (1892); Kritické a exegetické příspěvky k Platónovým rozmluvám I. Faidros, Gorgias (1895), 2. Protagoras, Symposion (1896); – posmrtně: Příspěvky k dějinám lyrického a tragického básnictví řeckého (1908). – *Překlady*: G. Sallustius Crispus: Kniha o spiknutí Catilinově (1863); Hérodotovy ději-

ny (1863–64). – *Ostatní práce*: Zur böhmischen Universitätsfrage (1881); Obrana prof. Jana Kvíčaly proti Otevřenému listu pana prof. Masaryka a proti Zaslání pana prof. Gebauera (1886); Bádání v oboru skladby jazyků indoevropských (1894); Herr Reichsrathsabgeordneter Dr. Menger und die „lex Kvíčala“ (polemika, 1896); Odpověď na polemiku profesora dr. Gebauera „Několik slov“ atd. (1901); Private und vertrauliche Denkschrift (1901); Na uvážení pánům profesorům J. Králůvi a J. Gebauerovi (1901); Prohlášení proti pánům dr. V. Flajšhansovi a dr. J. Gebauerovi (1902); Prohlášení redakční. Obrana proti redakci Listů filologických (1902); Obrana činnosti III. třídy České akademie proti útoku Naší doby (1903); Slovo o řečtině (1903). ■ **KORESPONDENCE**: Výbor z korespondence filologa J. K. (s J. Králem z 1877–99; 1989, ed. M. Svatoš). ■ **REDIGOVAL časopisy**: Listy filologické a pedagogické, pokr. Listy filologické (1874–86, s J. Gebauerem, J. Niederlem, V. O. Slavíkem; 1875, roč. 2, s J. Gebauerem, J. Niederlem, od 1876, roč. 3, s J. Gebauerem), České muzeum filologické (1895–1904); *encyklopedie a sborníky*: klasicko-filologická část Riegrova Slovníku naučného (od 1860) a Ottova slovníku naučného (od 1888), Památník na oslavu padesátiletého panovníckého jubilea... Františka Josefa I. (1898); *knižnice*: Bibliotéka klasiků řeckých a římských (od 1862, s jinými), Sbírká klasiků řeckých a římských v překladech českých (od 1885, s J. Králem, R. Novákem). ■

BIBLIOGRAFIE: an.: Publikace profesora dr. J. K., Výroční zpráva KČSN 1884; R. Novák: J. K. (nekrolog), Almanach ČAVU 1909; K. Svoboda in Bibliografie českých prací o antice za léta 1775–1900 (1947) + in Bibliografie českých a slovenských prací o antice za léta 1900–1950 (1961). ■ **LITERATURA**: K. (J. Král): Prof. J. K., Světozor 1880, s. 406; J. Neruda: J. K., Humorist. listy 1883 → Podobizny 2 (1952); T. G. Masaryk: O zákoně Kvíčalově, Athenaeum 2, 1884/85, s. 5; O. K. (J. Král): Prof. dr. J. K. slavil..., Athenaeum 2, 1884/85, s. 111 + Prof. dr. J. K., Zlatá Praha 1885, s. 158; T. G. Masaryk: Otevřený list panu dru J. K. (1886); J. Král: Otevřený list slovuťnému pánu, panu J. K.... (1887); an.: Z mravní patologie společnosti české 4–6 (kritika charakteru J. K.), Čas 1887, s. 196, 307, 342 + Staročeská strana a prof. K., Čas 1888, s. 337; V. Vlček: Kde Vltavu líbá Mašle, Osvěta 1906 → P. Spunar: Václav Vlček o svých profesorech klasické filologie, Zprávy Jednoty klas. filologů 1981, s. 52; J. Gebauer: Zasláno (o obojetném jednání J. K. ve sporu o RKZ), Athenaeum 8, 1890/91, s. 219; ● nekrology: an., Hlas národa 11. 6. 1908; F. V. Vykoukal, Osvěta 1908, s. 605; F. Groh, LF 1908, s. 315; R. Novák, Almanach ČAVU 1909, s. 115; K. Jireček, Almanach der Wiener Akademie 1909 ●; J. Král: Z prvních dob Jednoty + J. K. a Listy filologické, sb. Památník na oslavu padesátiletého trvání Jednoty českých filologů (1918); F. Bílý: Z mých vzpomínek na Jana Gebauera (o charakteru J. K. a jeho roli ve Velíšském aféře 1877),

NŘ 1919, s. 45; M. Gebauerová in Rodinné vzpomínky na Jana Gebauera 2 (1926); ● 100. výr. nar.: F. Novotný, LidN 6. 5. 1934; H. Vysoký, NL 6. 5. 1934; B. Ryba: J. K. v redaktorské krizi r. 1886, LF 1934, s. 322; Z. Nejedlý in T. G. Masaryk 3 (J. K. na univerzitě) (1935); J. Herben in Kniha vzpomínek (1935); P. Váša in V Praze. Paměti 2 (o J. K. univ. učiteli) (1947); K. Svoboda in Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové (1957); B. Sládeček: J. K. dal zastavit Vilímkovy Humoristické listy, Zprávy Jednoty klas. filologů 1965, s. 200; M. Svatoš: Univerzitní působení filologa Josefa Krále (o vztahu J. K. a jeho žáka J. Krále), AUC Praha, Historia Universitatis Carolinae Pragensis 1982; J. Petráň in Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy (1983); Th. Syllaba in Jan Gebauer na pražské univerzitě (spor o RKZ a jeho důsledky pro vztah J. K. a J. G.) (1983); H. H. Egglmaier: J. K., česká škola klasické filologie a předpoklady jejího rozvoje z hlediska rakouské školské politiky, AUC Praha, Historia Universitatis Carolinae Pragensis, 1986; M. Svatoš: J. K. a zřízení mimořádné profesury filozofie na české univerzitě v Praze, AUC Praha, Historia Universitatis Carolinae Pragensis, 1988 + in Výbor z korespondence filologa J. K. (1989).

msv

Rudolf Kynčl

* 28. 4. 1895 *Hrubá Vrbka* u Strážnice

† 6. 6. 1958 *Velká nad Veličkou* u Strážnice

Básník a prozaik, soustředěný na lidový život slováckého Hornácka a písničků většinou v dialektu; národopisný sběratel.

Nejstarší syn učitele na soukromé evangelické škole; v sedmi letech ztratil otce a byl pak po tři roky vychováván u dědečka, tkalce v Křížlicích u Jilemnice. Nižší gymnázium studoval ve Strážnici (1906–09) a v Hradci Král. (1909–10), učitelský ústav v Čáslavi (mat. 1914). Po krátkém působení na evangelické škole v Hrubé Vrbce narukoval do Sankt Pölten v Dolních Rakousích, jako politicky nespolehlivý však sloužil v zázemí, hlavně na různých místech Moravy. Po válce se vrátil na postátněnou školu v Hrubé Vrbce; od 1920 působil jako odborný učitel, 1928–50 jako ředitel na měšťan. škole ve Velké nad Veličkou, o jejíž zřízení se zasloužil. Život v národopisně zachovalých vesnicích Slovácka na moravsko-slovenském pomezí (v tzv. Velickém koutě) a po matce původ ze starobylého muzikantského rodu Ňorků jej od student-

ských let vedl k sbírání lidových písní, pověstí, říkanek, hádanek, zvyků i starožitností stejně jako k interpretaci lidové písně a hudby (měl stát. zkoušku na konzervatoři ze hry na housle; hrával v Ľorkově muzice, občas i s proslulým myjavským primášem S. Dudíkem, později byl sám primášem kapely velických učitelů), k tvorbě dokumentárních národopisných rozhlasových pásem i k literárnímu zachycování svérázných lidových postav. Byl také poradcem při natáčení dokumentárních filmů *Hody v Hrubé Vrbce* a *Hornácká svadba*, vedl divadelní ochotníky ve Velké, spoluzakládal tam Sokol, vychovával novou generaci lidových zpěváků, byl tajemníkem skupiny regionálních výtvarníků (K. Sup, M. Sylla, S. Syllová-Běňová, J. Mandel) a členem zemské rady. Za německé okupace se zúčastnil odboje. Jeho tvůrčí činnost byla od 1945 narušena vážnou chorobou, 1952 odešel do invalidního důchodu.

K. navázal na místní uměleckou tradici, kterou založili spisovatelé O. Bystřina a M. Běna spolu s malíři J. Hudečkem a J. Uprkou, sběratelem lidových písní M. Zemanem a dalšími (tzv. Súchovská republika). Vedle meditativní poezie, podnícené smrtí staršího synka (*Živote, písní věčná!*), a satirických básní (*Hrobaři*) se ve svých nářečích psaných verších zaměřil láskyplně na život obyvatel hornácké vesnice. Reflektoval jej v slováckých baladách, někdy ovlivněných P. Bezručem (*Ěj – srco ľudské!*), v zvykoslovném obraze slováckého roku, prolutém záběry citového sblížení mladých lidí („*Dědinečko moja!*“), a v cyklu *Slovácká pohádka* o zranění dívky od kolébky po mateřství; K. intenzivní spjatost s lidovou písní přechází leckdy až do její parafráze. Souběžně pěstovaná próza nakonec v K. díle převážila. Základem knihy *Uječek Matěj Škrobák dragúnem* byla vyprávění strýce, primáše J. Ľorka, o službě v rakouské armádě v 80. a 90. letech 19. století; přesazení prosté hornácké postavičky do vojenského prostředí a její osobitý pohled na ně se stalo zdrojem humoru, násobeného sebevědomím dragounského vysloužilce-vypravěče a z něho vyrůstající nadsázkou i familiérním shlížením na nadřazené včetně císaře pána. K. barvitý kmeňový humor i jeho vypravěčství vyzrály v obrazy a črtách tetralogie *Paměti uječka Matěja Škrobáka*, zahrnující vedle příběhů rázovitých hornáckých postav i postupně přibývajících vzpomínkových skici a národopisné dokumenty. K. překonal předchůdce přesnějším za-

chycením nářečí (užíval trojího druhu podřečí), proniknutím hornáckého života a duše svých krajanů zvnitřku, jadrností podání a věrnou interpretací lidového vyprávění, v čemž dal podněty dalším krajovým spisovatelům, např. Z. Galuškoví.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Dr. Čardáš, Dr. Ember, Dr. Humor, Dr. Huncil, Dr. Rašid, Dr. Rudyn, Dr. Šíd, Ěfendi, H. Rašid, Harum al Rašid, Jan Starofarský, Javor, Jeremiáš Antiroma, Luděk Huménko, Křižličan, Martin z Javoriny, Matúš z Hranic, Odzeinek, Odzemek, Pavel Rozmarýn, Protipán, Rudyn, Špirikus, Uječek, Uječek Matěj, Uječek Matěj Škrobák (hlavní pseud.), Zbojník; Dr. K. ■ PŘÍSPĚVKY in: Červánky (Brno); Houpačka (Brno); Komár (Brno); Kurýr (Brno); Lid. noviny (1920–31); Lucerna (Brno); Mor. orlice (Brno); Mor. noviny (Brno, i příl. Táčky); Mor. Slovácko (Hodonín); Mor. večerník (Olomouc); 30. 9. 1940 – 10. 2. 1941 cyklus humorných obrázků o umělecké skupině na Strážné hůrce); Niva (Brno, 1921–22); Nový lid (Brno); Právo lidu (1920); Radiojournal; Radost; Rašple (Brno); Slovač (Uher. Hradiště); Šibřinky (Hodonín); Uprkuv kraj (Uher. Hradiště); Venkov (1941); Zahrada Moravy (Uher. Hradiště).

■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Z malované doliny (PP 1921, výt. nezjišť.); Ěj – srco ľudské! (BB b. d., 1923); Z trampot slováckého nebe (PP b. d., 1925–26, výt. nezjišť.); „Dědinečko moja!“ (BB b. d., 1927); Uječek Matěj Škrobák dragúnem (PP 1928); U tatíčka na Hradě (P, BB 1931; o návštěvě Veličanů a Javorničanů u T. G. Masaryka); Hrobaři (BB b. d., asi 1931–32, výt. nezjišť.); Živote, písní věčná! (BB 1932); Slovácká pohádka (BB 1941); Paměti uječka Matěja Škrobáka (PP 1943, 1. díl stejnojmenné tetralogie); Od kolébky do hrobu (PP 1943, 2. d.); Chlebiček z kameňá (PP 1944, 3. d.); Srdečka v rozmarýně (PP 1945, 4. d.). ■

LITERATURA: F. Přestupný in R. K.: Slovácká pohádka (1941); L. Kynčl: Humor kraje Súchovské republiky v krásném umění, ČL 1950, s. 179; (PER): Uječek Matěj Škrobák, Rovnost 13. 5. 1970; K. Pavlišťík: K třicátému výročí úmrtí R. K., Národop. aktuality 1989, č. 2.

pp

Dominik František Kynský

* 4. 10. 1777 *Slaný*

† 15. 12. 1848 *Brno*

Překladatel poezie (Gresset, Lessing, Horatius), prózy (Lukianos), náboženské a vzdělávací literatury, básník a prozaik.

Psal se též Kinský. Otec František, jirchář. V Slaném chodil K. do triviální a hlavní školy,

do Mostu byl poslán na nižší gymnázium, aby se naučil německy, do Prahy na vyšší (novoměstské) gymnázium; navštěvoval přitom univerzitní přednášky o češtině. 1794 vstoupil do piaristického řádu (řádové jméno Dominik), noviciát vykonal 1795 v Lipníku (L. n. Bečvou) a v Bílé Vodě ve Slezsku (1796); studoval tzv. filozofii v Litomyšli (1797), ve Strážnici (1798) a v Mikulově (1799, seznámení s J. E. Purkyněm), teologii v Kroměříži (1800–01), zkoušky vykonal v Praze a v Olomouci, na kněze byl vysvěcen 1801. Oblíbil si rýsování a malování, byl dobrý hudebník; na gymnáziu se věnoval studiu antických autorů, později se zabýval novými jazyky a literaturami, dokonale ovládal franštinu a italštinu. Dva roky učil v nižších třídách gymnázia ve Slaném, 1803–05 v Praze, nejprve na piaristické hl. škole novoměstské, pak na gymnáziu, 1805–06 na vyšším gymnáziu v Ml. Boleslavi; na toto působistě později rád vzpomínal. Za studijního a učitelského působení v Praze se osobně nebo písemně stýkal s Š. Hněvkovským, M. V. Kramerusem, J. Nejedlým, A. J. Puchmajerem a F. J. Tomsou, později se seznámil s J. N. N. Hromádkou, J. Jungmannem, A. Markem, J. Palkovičem, manžely Rettigovými, J. L. Zieglerem i s J. Dobrovským, jehož si velmi vážil; trvalé přátelské styky udržoval s V. Hankou. 1806 byl ustanoven prefektem humanistů v šlechtickém ústavu ve Vídni (Theresianaum), následujícího roku tam působil jako profesor vyšších tříd. 1809–21 byl profesorem všeobecné historie a řecké literatury na nově zřízeném filoz. ústavu v Brně; jsou to léta jeho nejintenzivnější tvorby literární a činnosti národně buditelé (neuskutečněné pokusy vydávat v Brně čes. noviny a stát se učitelem češtiny na lyceu). O prázdninách cestoval za přáteli v Čechách a na Moravě nebo dovolenou trávil na hradě Veveří u svého vychovance a příznivce J. z Mundi. 1821 se vzdal místa na filoz. ústavu a učitelství vůbec, působil do konce života jako úřední překladatel moravskoslezského gubernia, mimoto od 1822 zastával jednatelství moravské provincie svého řádu; do 1830 bydlel v brněnském minoritském klášteře (o smrti J. Dobrovského v tomto klášteře napsal V. Hankovi dopis, otištěný t. r. v ČČM). Po abdikaci na profesuru jeho lit. tvorba ustává, K. však sleduje trvale dění čes. kulturního života; jeho volné sepětí s ním mu umožňovalo dodržovat zásadu věcné i osobní tolerance v aktuálních sporech (prozódie, pravopis). Mezi je-

ho přátele z moravského pobytu patřili zejm. A. Boček, V. M. Pešina, F. Sušil, V. A. Svoboda Navarovský, M. J. Sychra, A. V. Šembera, F. B. Štěpnička, V. P. Žák. Zemřel pádem ze schodů do sklepa, soudní obdukcce vyvrátila prvotní podezření, že byl zavražděn. Pohřben byl na starobrněnském hřbitově, jeho hrob byl po dvaceti letech zrušen.

Beletristická tvorba K. (básnická i prozaická) je převážně překladatelská. S pozdní produkcí puchmajerovců souvisí K. svým úsilím prokázat, že je čeština schopna adekvátně se zmocnit cizojazyčných uměleckých textů, s jungmannovci se stýká volbou náročných děl různých žánrů a stylových typů i snahou o bohaté poetické lexikon (neologismů užívá výjimečně, slovník obohacuje o slova starší české literatury, vyšlá z užívání); přijal zásady analogického pravopisu, od přízvucné prozodie přešel k časoměrné. Knižně vydal vlastním nákladem překlad Lessingových Bájek a Gressetova heroikomického eposu Papoušek, obojí s paralelním originálním zněním. Časopisecky, většinou v Literní příloze Hromádkových Vídeňských novin, otiskl překlady z antických autorů (Horatiovy ódy, Theokritovy idyly, Lukianovy dialogy, Tyrtaiovu válečnou píseň; tuto s pojednáním o válečných písních, v němž otiskl i píseň Ktož jsou boží bojovníci), z literatury německé (F. L. Stolberg, Ch. F. Weisse), italské a francouzské. Překládal církevní texty (např. píseň Pange lingua, též překlad modliteb z němčiny do latiny). Nevydán zůstal jeho překlad Batrachomyomachie, několika zpěvů Iliady, všech ód Horatiových (vznikly snad již 1812) a Theokritových idyl. V nepočetné původní poezii převládá lyrika (náboženská, reflexivní, milostná, ohlasová a hl. příležitostná); jeho nenie *Na smrt mého kanárka* patřila v 19. stol. do základního repertoáru čítanek a antologií. Otiskl několik krátkých povídek a historických pojednání (mj. o I. Krasickém). Byl znalcem staré české literatury, materiálově přispíval do Jungmannovy Historie lit. české a zejména do jeho Slovníku česko-německého (tam jmenován na prvním místě mezi přispěvateli); rukopis svého kritického vydání Dalimilovy kroniky postoupil 1823 V. Hankovi. Snad ojediněle přispíval odbornými články a kritikami také do německých časopisů.

PSEUDONYM, ŠIFRA: D. K. Slanský; Ký. ■ PŘÍSPĚVKY in: Časopis pro katol. duchovenstvo (od 1835); ČČM (1829); Mílozor (1824); Prvotiny pěk-

ných umění (od 1814, též ostatní lit. přílohy Hromádkových Videňských novin). ■ KNIŽNĚ: *Beletrie*: Vítání Jeho královské Vyvýšenosti Alberta... při slavném Jeho nastoupení panství židlochovského od Jeho poddaných blučinských... (B 1820); Vítání císa. Vyvýšenosti arciknížete Karla a... Henrietty, manželky jeho... (B 1823); Výjev ucty a radosti, když... Antonín Fridrich hrabě Mitrovský... panství židlochovské navštívil... (B 1824); Na rozloučenou, když... Václav Čechorad Pešina... na důstojnost kanovníka... u sv. Víta do Prahy se odbíral... (1832). – *Překlady*: Píseň ke mši... k hudebě od Mich. Haydna... (1815); G. E. Lessing: Bájky. Knihy tři (1816, s paralelním něm. textem); J. B. L. Gresset: Papoušek. Báseň směš-nohrdinská... (1817, s paralelním franc. textem). – *Ostatní práce*: Příjemnosti a břemena stavu kněžského. Kázání... (1815); (překlady:) Rede an die Landwehre (1815); F. X. Richter: Cyrillus a Methodius (1816); Václava Urbana... List pastýřský k všemu osadnímu duchovenstvu (1817); R. Andrée: Krátce obsažené naučení o chování ovčích dobytka... (1818); Libellus precum per G. K. Zappe concinnatus ad usum studiosae iuventutis latine redditus... (Videň 1818, an.). ■ KORESPONDENCE: A. R. S. (A. Rybička Skutečský): Literární drobnůstky 3. D. K. (J. L. Zieglerovi z 1818), Vesna 1852, s. 137; A. J. Vrtát-ko: Dopisy kněze D. K. k Václavu Hankovi (z 1817–39), ČČM 1881; J. Pospíšil: Z dob vlasteneckých (M. D. Rettigové z 1827; 1885); J. Kakš: Z netištěné korespondence D. F. K. (V. Hankovi z 1838, J. Jungmannovi z 1834), Hlídka 1902; K. A. Vinařický: Korespondence a spisy pamětní 1 (K. A. Vinařickému z 1831; 1903, ed. V. O. Slavík); F. L. Čelakovský: Korespondence a zápisky 2 (F. L. Čelakovskému z 1832; 1910, ed. F. Bílý); J. Pešek: M. D. Rettigová ve světle své korespondence (M. D. Rettigové z 1827), ČČM 1913; K. Híkl: Z Jungmannovy korespondence s moravskými spisovateli (J. Jungmannovi z 1834), LidN 23. 3. 1917. ■ VYDAL: M. J. Sychra: Kázání na všechny neděle celého roku (1814). ■

LITERATURA: an.: nekrolog, Mor. noviny 18. a 19. 12. 1848; an.: Spaziergänge durch Brünn, Neuigkeiten (Brno) 1855, s. 66; A. Rybička: D. F. K., kněz profesor a spisovatel, ČČM 1866 → Přední křesťelé národa českého 1 (1883); an.: D. F. K., Světozor 1869, s. 270; K. Šmídek: K životopisu D. K., Koleda 1878; an.: Náhrobník D. F. K., Koleda 1881; V. Brandl: Ze hřbitovů brněnských, Obzor 1886; A. K. Viták: D. F. K., Klatovské listy 1889, č. 17 a 18 → Paměti starého učitele-vlastence... (1902–04); J. Vlček: První novočeská škola básnická (1896) → Kapitoly z dějin čes. literatury (1952) a Z dějin čes. literatury (1960); F. Černý: Hlaholský zlomek Cerroniho (též o K. přepisu, čes. překladu a latin. výkladu zlomku), LF 1900; J. Kakš: Činnost P. D. F. K. v písemnictví náboženském, Hlídka 1903 + D. F. K., Hlídka 1904; A. Novák: Lukianovy ohlasy v literatuře české, LF 1910; bs (B. Slavík): Vlastenecké působení D. F. K., LD 8. 4. 1951; K. Krejčí in Heroikomika v básnictví

Slovanů (1964); J. Beneš: D. F. K., in sb. Ač zemřeli, ještě mluví (1964); K. Pallas: K počátkům lit. obrození v Brně, Sb. Matice moravské 85, 1966.

mo

Pavel Kypr

* 22. 10. 1909 Jihlava

† 3. 10. 1976 Praha

Básník, prozaik, dramatik, autor rozhlasových her, publicista a překladatel z němčiny.

Jeho otec Ondřej K. (1883–1959) byl redaktorem v Jihlavě (Jihlavské listy) a nakladatelem v Pardubicích, později úředníkem. Obecnou školu a reálku (mat. 1928) navštěvoval P. K. v Pardubicích, pak studoval dva roky na dram. oddělení Stát. konzervatoře v Praze. Rok byl účetním u Zemského úřadu v Brně, 1931–53 redaktorem novin a časopisů v Jihlavě a Praze. 1933 se oženil poprvé, 1947 podruhé. Za okupace byl z politických důvodů dvakrát krátce vězněn. 1954–56 pracoval jako technický redaktor závod. časopisu Architektonická práce v Projektovém ústavu v Praze, v dalších letech byl tamtéž provozním vedoucím geodetického atelieru, 1959–60 byl osvětovým metodikem a 1962–69 vedoucím rozborového oddělení krajského kult. střediska v Praze (mezitím 1960–61 knihkupeckým revizorem). Od 1970 žil na penzi v Praze.

V K. žánrově i tematicky různorodé tvorbě dominuje lyrismus, usilující o vzhlednou a stylově vytríbenou stylizaci skutečnosti. Básnická prvotina *Dni a lidé ve větách* spojuje poetickou duchaplnost, provokativnost a kupení konkrétních detailů s přímočarými sentencemi. Dramatické práce tvoří úpravy cizích textů, k nimž patří především hra o lásce *Asagao* (spolu s *Prvkem lidskosti*, životním příběhem M. Curieové, jeho nejvýznamnější hra rozhlasová) a původní drama *Pražská balada ze života Podskalí* v 19. stol. Prózu *Nevýslovné toužení* založil K. na čtyřech imaginárních rozhovorech s B. Smetanou, týkajících se vrcholných období jeho života a dopátrávajících se souvislostí skladatelova osobního dramatu i jeho tvorby s domácí a evropskou společenskou situací. – K. psal divadelní referáty a kritiky do Listu mladých a MY 46–48 a v souvislosti se svým

redaktorským povoláním se věnoval i publicistice s národnostní, sociální a později kulturně výchovnou tematikou.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jan Dewaren, Pavel Tkadlec (články a knihy 1939–44); -pk-, -p. k.- (články do 1939 a po 5. 5. 1945); -pt-, -p. t.- (články 1939–43). ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach Kmene (1948); Architektonická práce (od 1954); Blok (od 1948); sb. Cestou k praporu (1950, fragment R Vstup); Čes. divadlo (od 1940); sb. Čes. rozhlasové hry (1969, rozmnož., Prvek lidskosti); Generace (od 1947); Hlas osvobozených (od 1946); Jihlavské listy (od 1933); Jiskra (Jihlava, od 1946); Lid. noviny (od 1936); List mladých (od 1939); Lumír (od 1931); Mír (od 1949); MY (od 1946); Nár. revoluce (od 1946); Rozvoj (od 1931); Salón (od 1926); Sociální služba (od 1930); Technická kniha (1952); sb. Účtování a výhledy (1948); Venkov (od 1926); Východočeský obzor (Pardubice, od 1930); Východočeský republikán (Pardubice, od 1930); Zájmy venkova (od 1932); Znojemský venkov; Zvon (1933). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Dni a lidé ve větech (BB 1927, pseud. Jan Dewaren); Asagao (rozhl. hra na motiv stejnojmenné starojaponské hry Y. Kahashi, 1941, pseud. Pavel Tkadlec); Dantova Božská komedie (dramatizace, 1941, pseud. Pavel Tkadlec, prem. 1943); Pražská balada (D 1947); Nevýslovné toužení (P 1948). – *Překlad*: F. Schiller: Úklady a láska (úprava pro ochotníky, 1944, pseud. Pavel Tkadlec). – *Ostatní práce*: Malá pevnost Terezin (1947, se Z. Benešem); Dnešní význam a úkoly Svazu bojovníků za svobodu v pětiletém plánu (1949, s L. Kopřivou); Rodná věc (1950); Rozhovory o dvojsměnném provozu v živočišné výrobě (1962); Vesnice potřebují družstevní kluby (1962); O některých materiálních otázkách rozvoje kultury v Kladně (1963); Výhledové otázky kulturního a společenského života vesnických obcí (1964); Městský kulturní komplex (1969). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Jihlavské listy (od č. 31 1933–1935), List mladých (1939–42, s L. Machem), Národní revoluce (1948), Mír (1949 – 1. č. 1950); *sborníky*: Památník 50. výročí založení ochotnického spolku Klicpera (Jihlava 1937), Dopisy o dnešním životě (1949), Počátky obratu (1952). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Stalin v současném boji za mír (1949, dopln. vyd. 1951); Dopisy D. I. Mendělejeva českému chemiku B. Braunerovi (1952). ■

LITERATURA: Š. (K. Šubrt): Dramatický obraz Dantovy Božské komedie, List mladých 21. 2. 1942; há: Prvek lidskosti v rozhlasovém programu, Svob. noviny 10. 12. 1947; ● ref. Nevýslovné toužení: Tchm (J. Teichman), Obrana lidu 9. 7. 1948; J. Kapr, LidN 23. 7. 1948 ●.

ab

Pavel Kyrmezer

* asi Banská Štiavnica

† 19. 3. 1589 Uherský Brod

Utrakvistický kněz, náboženský organizátor a polemik, autor českých biblických her.

Nazýván též Kyrmezersky. – Pocházel z katolické rodiny, která přišla ze Sedmihradska. Není známo, kde nabyl vzdělání. Před 1560 se dostal do Strážnice, kde byl učitelem, rektorem školy a před 1566 se tu stal městským písařem. Šňatkem s bohatou vdovou dočasně vyřešil své existenční starosti. Po ztrátě majetku odešel do Krakova, kde získal kněžské svěcení. Nakrátko se stal farářem v Těšíně a 1571 spravoval faru v Bořitově na panství Albrechta z Boskovic. Po jeho smrti získal asi 1572 faru v Uher. Ostrohu na panství předního moravského magnáta Jetřicha z Kunovic; ten ho dosadil v dubnu 1576 na uvolněné děkanství v Uher. Brodě. V zájmu svého patrona i vlastní ctižádostivosti energicky usiloval o sjednocení všech nekatolických církví na rozsáhlém panství, jeho opětovné snahy však narážely na neústupnost Jednoty bratrské (polemizovali s ním J. Adelf, J. Aeneas aj.). K. útočil proti Jednotě nevybíravými prostředky v pamfletech a polemikách. Nejrozsáhlejší z nich, *Acta concordiae* (Dokumenty svornosti), vyvolala protest bratrské šlechty u Jetřicha z Kunovic. K. byl zbaven brodského děkanství a od dubna 1581 ustanoven na nevýznamnou faru v Nové Vsi u Uher. Brodu; po roce ji vyměnil s dobrodružným farářem B. Beninkazem, pronásledovaným pro bludařství, za faru v Derfli u Uher. Hradiště. Před hrozícím pronásledováním pro kalvínství odtud 1583 odešel načas do Holíče v Uhrách, kde se opět dostal do věroučných sporů s novokřtenci a sociniány. Po návratu do Uher. Brodu vedl krátce vlastní soukromou školu pro dívky. Ke konci života upadl do bída a kajícího se někdejšího odpůrce se ujal uherskobrodský bratrský sbor.

K. je autorem věroučných a polemických spisů, psaných latinsky i česky a jen zčásti vydaných tiskem (rukopisně např. *Historia reformationis religionis in Bohemia et Moravia a tempore Sigismundi imperatoris*, Historie náboženské reformace v Čechách a na Moravě od doby císaře Zikmunda, po 1581). Tato díla, svědčící o autorově nábožensko-politické ctižádosti, ukazují K. jako přívržence melanchthonovského nábo-

ženského směřování sympatizujícího s kalvinstvím, nevytvářejí však v rámci žánru osobitou hodnotu. Výrazným přínosem dobovému literárnímu dění jsou tři K. hry, které v duchu lutherovských představ o funkci divadla rozpracovávají biblické epizody do podoby veršovaných divadelních textů. Dvě z nich, *Komedia česká o bohatci a Lazarovi* a zejména *Komedia nová o vdově* (vycházející z německé hry L. Culmanna z 1544, ale obratněji členící děj do pěti aktů se smyslem pro dramatickou účinnost), doplňují biblickou dějovou osnovu zřetelům k reáliím soudobého městského života a zdůrazňují tím sociálněkritický aspekt biblických příběhů. Příležitostná *Komedia o Tobiašovi*, vzniklá k svatbě patronova syna Arkleba z Kunovic, rozvíjí děj jako příklad synovské lásky a dobré výchovy v náboženském pojetí. S pozoruhodným smyslem pro jazykovou charakteristiku postav užívá autor ve všech hrách hovorové frazeologie, lidových úsloví a přísloví a vytváří tím kontrast k vážné vznešenosti jazyka biblické předlohy.

KNÍŽNĚ: *Komedia česká o bohatci a Lazarovi* (1566); *Komedia nová o vdově*, kterouž Pán Bůh předivným způsobem skrze Elizea proroka od věřitele jejího vysvobodil (1573); *Spongia exigua et mollis ad detergendas aspergines, quas sacro coniugio ministrorum ecclesiae illuerunt in ista assertione Waldensici socii* (1578); *Malá biblí, to jest Vyučování mládeže i lidí sprostných pobožnosti křesťanské* (1579); *Acta concordiae inter P. Kyrmezerum et vulgo Waldenses* (1580); *Komedia o Tobiašovi* (1581); *Confessio fidei et doctrinae de vera aeterna deitate Jesu Christi* (1585). ■ EDICE: *Staročeské drama* (1950, *Komedia česká o bohatci a Lazarovi*, *Komedia nová o vdově*; ed. J. Hrabák); P. K.: *Divadelné hry* (1956, ed. M. Cesnáková-Michalcová). ■

BIBLIOGRAFIE: *Knihopis č. 4* 636–4 639; *Rukověť human. básnictví 3* (1969). ■ LITERATURA: V. Hanka: *Komedia česká o bohatci a Lazarovi*, sb. *Rozbor staročeské literatury 2*, 1845; J. Jireček in *Rukověť 1* (1875); Z. Winter in *Život církevní v Čechách* (1895); J. Máchal: *O dvou českých komediích biblických z 16. stol.*, *Věstník KČSN* 1902; J. Skopec: *Sborník skladeb hlavně česko-bratrských prózou i veršem v kapitolní knihovně svatovítské z l. 1580–1612*, *Věstník KČSN* 1904; F. Hrejsa in *Česká konfese* (1912); J. Máchal in *Dějiny českého dramatu* (1917); S. Růžicka: *Náboženské poměry na Uherškovobrodsku v 15.–18. stol.*, 2. P. K. (1938); A. Pražák: *Sociální a realistické prvky v K. a Tesákových dramatech*, *Slovesná věda* 2, 1949 + in *Dějiny slovenské literatury* (1950); B. Bálent: *K životu a dílu P. K.*, *Církevní listy* 1950; J. Hrabák in *Staročeské drama* (1950); M. Cesnáková-Michalcová in P. K.: *Divadelné*

hry (1956); J. Hrabák: *Poznámky o verši českého dramatu v období renesance*, sb. *Franku Wollmanovi k sedmdesátinám* (1958) → *Studie o českém verši* (1959); in *Rukověť human. básnictví 3* (1969).

jk

Karel Kyselo

* 28. 7. 1794 *Budislav*

† 8. 10. 1831 *Praha*

Prozaik a básník, autor osobitě koncipované morálně vzdělávací povídkové knihy.

Byl kaplanem v kostele sv. Vojtěcha na Novém Městě pražském, od 1830 duchovním správcem ve všeobecné nemocnici v Praze. Svého kněžského povolání využíval pro propagaci národnostních idejí a šíření českých knih, hlavně mezi mládeží. Zemřel na plicní chorobu.

Jediná beletristická kniha K. *Svět v činění* je svým typem sentimentální mravoučná povídka se základním poselstvím, že „kříž a trápení obrátí se v blahost“. Jednotlivé úkazy, k nimž se tato tendence vztahuje (vztah žen k manželům, důsledky opilství, zloba a závist, povinnosti úředníka, výchova dětí) a které na sebe navazují v ději i povídkovými postavami, jsou zpodobeny formou dialogů postav, jednadvaceti „rozmlouváními“, jež jsou doplněna vypravěčským textem pouze natolik, aby byla ucelena konvenčně žádoucí podoba dějové fabule. Toto osobité tvarové pojetí frekventovaného žánru je funkční vzhledem k tendenčnímu určení povídky (nápornost, instruktivnost) a nese s sebou i jazykově stylové prvky neběžné v dobové prozaické produkci (hovorovost, frazeologismy městského lidového jazyka). – Časopisecky publikoval K. velmi skromně od konce 20. let drobné povídky, vzdělávací a příležitostné básně, články z církevní historie. Vydal stručnou mluvnici češtiny. Podle Michlova *Létopisu* předložil 1828 k cenzuře své práce *Báseň k jmeninám pana Fr. Daubka* a *Píseň k požehnání po mši svaté*, které nejspíše nevyšly.

PŘÍSPĚVKY in: *Časopis pro katol. duchovenstvo* (1828); *Jindy a nyní* (1828–30); *Pražské noviny* (1830); *Rozličnosti Pražských novin* (1827). ■ KNÍŽNĚ. *Beletrie: Svět v činění čili Obveselující a srdce lidské zušlechťující rozmluvy a vypravování 1* (P 1830). – *Ostatní práce: Nejnovější mluvnice česká* (1830, výt. nezjišť.). ■

LITERATURA: V. Pelikán: Oumrtí vlastence, Rozličnosti Pražských novin 27. 10. 1831, č. 83.

mo

František Kyselý

* 12. 1. 1857 *Kudlovice* u Uherského Hradiště
† 22. 10. 1937 *Hradištko* u Štěchovic

Básník z okruhu Katolické moderny, skladatel chrámové hudby.

Vl. jm. František Sauer. Pocházel z rodiny učitelů hudebníků. Obecnou školu navštěvoval v rodišti, ve studiích pokračoval (jako fundatista při chrámu sv. Mořice) na něm. piaristickém gymnáziu v Kroměříži, kde byl jeho profesorem češtiny Jungmannův žák P. Lambert Schwarz. Po maturitě se po roční vojenské službě v Olomouci (1877–78) zapsal na bohosloví, ale po roce odešel do kněžského semináře v Čes. Budějovicích. 1881 byl přijat do premonstrátského řádu Strahovského kláštera v Praze, kde přijal klášterní jméno Bruno; na pražské univerzitě také dokončil teologická studia (1883 vysvěcen na kněze). 1884 se stal kaplanem u Sv. Jakuba v Jihlavě; založil zde chrámový sbor a podílel se na úpravě Katolického kancionálu T. Bečáka, kterou řídil L. Holain. 1900 se vrátil na Strahov, kde byl novicmistrem a ředitelem kůru (skládal především moteta na latinské, řidčeji i na české texty). Od podzimu 1908 do konce srpna 1909 strahovskou faru administroval. Poté působil jako děkan v Milevsku, od konce 1914 jako městský farář u Sv. Jakuba v Jihlavě. V listopadu 1919 byl povolán na strahovský klášterní statek v Hradištku, kde se stal inspektorem statku a duchovním správcem při zámecké kapli a kde později žil i na odpočinku. – Od 1922 byl členem katolické Družiny literární a umělecké.

V K. literární tvorbě se odrazily proměny novodobé katolické poezie podnícené hnutím Katolické moderny. V jejím duchu (a pod vlivem S. Boušky a X. Dvořáka) K. naplňoval postulát básníka-kněze nového typu, jenž ve svém uměleckém směřování překračuje omezující církevně dogmatickou tendenci a usiluje didaktické veršování nahradit autonomním básnickým výrazem. Tuto cestu k nové kvalitě zachycuje K. lyrika, zaujatá otázkou víry a vztahu

k Bohu a soustřeďující se na motivy eucharistické, mariánské a mystické, v níž autorův subjekt, nositel básnického vidění, je korigován vědomím kněžského povolání a poslání (*Akordy*). Snaha o básnické ztvárnění katolického postoje ke světu se odráží i v cyklu legend o Kristu, P. Marii a svatých *Z říše světla* a ve sbírce mariánských legend *Matka Boží*. Legendy cyrilometodějské a norbertinské, jimiž se K. zabýval celý život, se spolu s lyrickou sbírkou *Co zbylo na poli* zachovaly v pozůstalosti.

PSEUDONYMY: Bruno Kysela, Fr. Spitihněvský (mj. Koleda 1876–78), Fr. Spytihněv (Koleda), František Kysela. ■ PŘÍSPĚVKY in: A. Breitenbacher: Hudební archiv z bývalé piaristické koleje v Kroměříži (1937; na s. 67–72 citovány K. vzpomínky na studia v Kroměříži); Archa; Hlídka literární (1888); Koleda (1876–78); Meditace; Muzeum; Náš domov; Nový život (1896, 1898–1901, 1904); Obrázková revue; Obzor (od 1882); Osvěta (1882–86, 1901, 1905); alm. Pod jedním praporem (1895); Týn; Vlast (1884–90). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Akordy (BB 1903); Z říše světla (BB 1923); *Matka Boží* (BB 1927). ■

LITERATURA: V. Dyk: ref. Akordy, MR 1902/03, sv. 14, s. 365; V. Bitnar: Osmdesátiny velkého Moravana, Den 9. 1. 1937; O. Fric in Hudba na Kroměřížsku a Zdounecku (1941).

VS

Svatopluk Bohumil Kyselý

* 9. 12. 1872 *Držovice* (Prostějov–D.)
† 1. 12. 1935 *Vrahovice* (Prostějov–V.)

Překladatel hlavně prózy z řady evropských jazyků a její komentátor; autor drobných moralistických povídek a náboženských pojednání.

Pocházel z literárně orientované učitelské rodiny. Po absolvování gymnázia v Kroměříži (1890) vystudoval bohosloví v Olomouci. Jako jáhen působil krátce v Mor. Ostravě, po vysvěcení (1895) vykonával kněžské povolání jako kaplan na Valašsku ve Veselé, pak v Kokorách u Přerova (1895–1907), posléze jako farář v Roketnici (Rokytnice) u Přerova (1907–16). Od 1916 byl úředníkem arcibiskupské konzistoře v Olomouci, v 2. pol. 20. let se stal farářem v Třeštině u Mohelnice, naposledy působil v Choryni u Val. Meziříčí (penzionován 1934).

K. projevoval zájem o cizí jazyky a literatury již na gymnáziu (francouzština, italština, latina)

a zejména v době bohosloveckých studií (rumunština, maďarština, švédština, angličtina, dánština, chorvatština, slovinština, polština, portugalština, novořečtina, němčina). Své první básnické překlady (z italštiny ve Vesně) i původní beletristické pokusy (v Našem domově), obojí pod pseud. J. Lesík, otiskl 1893. Soustavněji začal překládat po 1910, kdy vedle četných příspěvků v katolických moravských časopisech spolupracoval s některými nakladateli a edicemi na Moravě (Maticе cyrilometodějská, Zábavy večerní aj.) a v Praze (nakl. Universum); 1915–16 se rovněž významněji podílel na Vilimkově edici Tisíc nejkrásnějších novel (též jako autor medailónků o spisovatelích). Při výběru překladů románů, povídek, aktovek, sporadicky i básní se klonil k autorům lehčího, zábavného, humorného a dobrodružně detektivního žánru (donucen svou nevalnou finanční situací), překládal však i autory klasické (M. Cervantes, C. Goldoni, O. Wilde, Lope de Vega, H. Heine, L. J. Runeberg aj.). Své překlady provázeli zhusťta více či méně obsažnými poznámkami i studiemi o autorech a jejich době. Zároveň publikoval vlastní beletrii (drobné povídky moralistního charakteru) a literární rozbory (např. studie o vývoji donchuánské látky), práce lidovýchovného charakteru (započaté již počátkem 20. let některými překlady) a úvahová pojednání (o theosofii, o F. Ferrerovi). Z evropských literatur se nejvíce věnoval španělské, francouzské a italské, nejvýznamnější jsou jeho překlady z maďarské literatury, z níž mj. uvedl do češtiny poprvé Fanynčin deník J. Kármána, dílo zásadního významu v novodobé maďarské próze. Svou prací polyglota náleží K. k té řadě moravských kněží, kteří na přelomu století a v prvních dvou desetiletích kvantitou a různorodostí překladů výrazně rozšiřovali kontakty domácí literatury.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: A. Velín, J. Lesík, Milo Brk; B. K. ■ PŘÍSPĚVKY in: Anděl strážný; Archa (1920); Čes. žena (Čes. Budějovice); Čes. svět (1916–17); Den; Dětský svět; Eva (1914–25, 1920 J. Kármán: Fanynčin deník); Hlas (St. Louis, USA); Hlídka literární (Brno, 1911–15); Kalendáře Maticе cyrilometodějské (Olomouc); Květy mariánské (Brno, od 1911); Lid. listy; Meditace (1911); Naš domov (od 1893); Naše omladina; Našinec (Olomouc); Nový obzor (Olomouc, od 1911); Poklad věřících; Škola božského srdce Páně (Brno); Vesna (Brno, 1893); Vystěhovalecké listy. ■ KNIŽNĚ. Překlady: O. Prohászka: Památník lásky boží v Nejsvětější Svátosti a Srdce Páně (1913); R. Gaëll: Princezniny kle-

noty (1914) + Carův posel (1935); P. L'Ermite: Podnik 1, 2 (1915); C. Cantù: Na hradě v Briviu (b. d., 1915, in Tisíc nejkrásnějších novel, sv. 80) + Markéta Pusterlová (1916); G. de Montemayor: Velitel tvrze v Aloře (b. d., 1915, in Tisíc..., sv. 80); J. Hevesi: Skutečný úspěch (b. d., 1915, in Tisíc..., sv. 81); N. Macchiaveli: Belfagor (b. d., 1915, in Tisíc..., sv. 81); R. Tábori: Dvě věže (b. d., 1915, in Tisíc..., sv. 83); E. M. Vacano: Kas Mustafa (b. d., 1915, in Tisíc..., sv. 83); G. Bottari: Mnich z Maronie (b. d., 1915, in Tisíc..., sv. 87); A. Ágai: Půjčený paprsek (b. d., 1915, in Tisíc..., sv. 88); J. Manuel: Děkan a kouzelník (b. d., 1915, in Tisíc..., sv. 91); J. P. Claris de Florian: Sancho (b. d., 1916, in Tisíc..., sv. 96); A. Gauss-Bachmann: Husí doktor (1919); P. Bourget: Lazarina (1919); P. Olivaint: Rady mladým lidem (1921); X. de Maistre: Cesta kol mé světnice (b. d., 1921); I. Bársony: Král zajatec na svobodě (b. d., 1922) + Tygr královský (1924); K. Mikszáth: Akli Mikloš (St. Louis, 1922); A. Devoile: Paměti venkovského faráře (1923); Gy. Várossy: Kaplan, farář a kanovník (1923); A. Retté: Od ďábla k bohu (St. Louis, 1924); A. Trollope: Cestou ke klidu (1924); P. Gyulai: Naličená tvář (1924); J. de Loussot: Boj o štěstí (1924, prem. 1942); F. Nicolay: Nezvedené dítě (1925); P. L. Coloma: Povídky pro děti (1925); M. Cervantes: Pět meziher (b. d., 1925); C. Goldoni: Zvědavé ženy (b. d., 1926) + Vzhůru na letní byt (b. d., 1926); F. L. de Salazar (J. F. de Isla): Historie proslulého kazatele Fray Gerundia de Campazas alias Zotes 1 (1927); Teresia de Jesu: Hrad nitra čili Komnaty (1930); M. S. de Campfrance (M. S. Coutance): Rozvod (1931); L. C. J. F. Desnoyers: Nehody Honzy Klopýtka 1 (1932); E. P. Bazan: Poklad (1932); G. M. Rousseau: Smrti k životu (1933); M. Herbert: Suchá hůl (1933); R. Buchanan: Kněz hrdina (1933); J. Vézère: Jejich hřích (1933); J. X. Saintine (J. X. Boniface): Picciola (1933); M. Delly: Král hor (1934); F. M. Luzel: Smlouva s ďáblem (1935). ■ USPOŘÁDÁV. A VYDAL: Pohádky a pověsti 1, 2 (b. d., kolem 1932). ■

LITERATURA: M. Kovář: ref. překl. Lazarina, Kmen 3, 1919/20, s. 147; E. S. (K. Elgart): ref. překl. Zvědavé ženy, LidN 16. 1. 1927; m.: ref. překl. Hrad nitra..., Archa 1931, s. 76.

mhs

Kytice (1)

1859

Literární sborník konzervativního směru vydaný jako protiváha almanachu Máj.

Almanach vyšel v nakladatelství K. Jeřábkové v Praze (redaktor neuveden) v roce úmrtí V. K. Klicpery. Pořadatelé chtěli vydáním alma-

Kytice

nachu potěšit těžce nemocného dramatika a jeho podobiznu umístili jako frontispis. Do almanachu přispěli stoupenci staršího slovansko-národního směru, přátelé a ctitelé V. K. Klicpery; někteří z nich (K. J. Erben, Jan Palacký a B. Janda Cidlinský) uveřejnili t. r. své práce rovněž v 1. roč. almanachu Máj. V Kytici, která představovala jeho konzervativní pandán, publikovalo celkem 22 autorů hlavně básně, dále povídky, dramatické úryvky, stati estetické, cestopisné, národopisné, historické a přírodopisné; jejich literární a kulturní význam je v podstatě skrovný.

Lyrické a epické básně, vesměs tradičního ražení, s náměty vlasteneckými, historickými, přírodními a meditativními otiskl F. Doucha, V. Furch, V. Hanka, B. Jablonský, B. Janda pod šifrou B. J. C., F. V. Jeřábek, J. Kolář, V. Lešetický, B. Peška, G. Pfeleger, V. J. Pícek, J. Viškovský, ze slovenských autorů S. Chalúpka. Nejvíce místa obdržel mladý básník V. Lešetický (15 uhlazených meditativních sonetů o životě, lásce k vlasti, lidských ideálech, umění). František Pravda přispěl sentimentální novelou z malého města, G. Pfeleger humoreskou ze současnosti s milostnou zápletkou, V. K. Klicpera výňatkem ze své poslední historické hry Fridrich Bojovný a šifra A. B. (K. Sabina) noveletkou o protichůdných povahách dvou bratří. J. Palacký napsal cestopisný obrázek z Rujany, F. L. Rieger úvahu o Venuši Miloské, K. Starý přírodopisný fejeton, J. Viškovský popsal návštěvu jižních Čech na rakouské hranici, K. J. Erben otiskl maloruské koledy a bulharskou pohádku s komentáři, J. Václík historii Kosova pole a V. Filípek (šifra V. F.) fejeton o mládí houslového virtuóza F. Lauba.

LITERATURA: ● ref. Kytice: J. N. (Neruda), Obrazy života 1859 → Literatura 1 (1957); an., Poutník od Otavy 1859, s. 235; -n-, Poutník od Otavy 1859, s. 237; an., Pražské noviny 24. 4. 1859 ●; L. Quis: České manifestační almanachy v letech 50.–70., Květy 1898, s. 598.

os

Kytice (2)

1878–1905

Periodický almanach věnovaný literatuře pro mládež.

Podtitul: Almanach pro mládež česko-slovanskou (resp. českoslovanskou). – Redaktoři: 1878–89 (roč.

1–7) M. Weinfurt, F. A. Zeman; 1893 (roč. 8) F. A. Zeman; 1905 (roč. 9) L. Benýšek. – Vydavatel a nakladatel: F. A. Urbánek, Praha. – Periodicita: 1878–82 (roč. 1–5) pravidelně jednou ročně; poté nepravidelně 1884 (roč. 6), 1889 (roč. 7), 1893 (roč. 8), 1905 (roč. 9).

Vznik K. motivovala jednak potřeba poskytnout mládeži literárně hodnotnou zábavnou i naučnou četbu, jednak malý odběratelský zájem o pravidelně vycházející časopisy pro mládež čtenáře. Redaktoři proto využili právě zahajované druhé řady osvědčené knižnice Nová knihovna pro mládež v Urbánkově nakladatelství, kterou rovněž řídili, a zařadili do ní, zprvu v pravidelných ročních intervalech a později nepravidelně, ročenku, která by soustřeďovala kratší literární útvary a tak kompenzovala nákladnější a časově náročnější literární časopis. Název Kytice (jak dosvědčuje úvodní stejnojmenná báseň E. Krásnohorské v 1. roč.) vychází z titulní metafory Erbenovy sbírky o kytici uvitě z pověstí lidu; také tato Kytice má být svázána, tentokrát z květů mládí, z jeho citů, vznětů a přání, a mládeži ji věnují její starší přátelé.

S výjimkou vstupní básně E. Krásnohorské neotevírá řadu almanachů žádné programové prohlášení. Jednotlivé svazky K. mají obdobný ráz jako časopis, jsou jen méně pestré. Bez vnitřního členění se v nich střídají verše, povídky, domácí i cizokrajné pověsti, poučné články dějepisné, literárněhistorické, přírodopisné a zeměpisné, zcela ojediněle pak drobnější překlady. Ve většině beletristických příspěvků převládá přímočaře pojatý výchovný zřetel, v jádru však již bez náboženských tendencí (vlastenectví, soucit s utrpením, vztah k přírodě). Patrná je i snaha o širší a mnohostrannější obraz skutečnosti a o demokratičtější pojetí společnosti než v dřívější literatuře pro mládež. Projevuje se tu podíl několika předních českých spisovatelů a zkušených autorů pišících výhradně pro mládež. Každý ročník je uveden podobiznou významné osobnosti (portréty prozrazují svou nesusoudností nepříliš koncepční výběr), o níž pak K. přináší obsírnější poučení (Karel IV., J. A. Komenský, J. Krouský, V. Levý, A. Náprstková, F. Palacký, B. Smetana, K. Vinařický, továrník F. Wiesner). Verši do K. přispěli hlavně F. Doucha, I. Geisslová, A. Heyduk, R. Jesenská, B. Klimšová, A. Kosina, E. Krásnohorská, K. V. Kuttan, P. Maternová, T. Mellanová, B. Mühlsteinová, B. Peška, V. Petřů, K. V. Rais,

J. Soukal, K. Steinich, F. M. Vrána, ojediněle též F. Hyšman, J. Svoboda-Mikulášský, F. S. Procházka. Prózu tu zastupovali J. Bačkora, L. Benýšek, A. Dostál, J. K. Hraše, V. Lužická, S. Podlipská, J. Tykač, J. Vitek. Naučné články psali K. Čermák (historie a zeměpis), J. Kalousek (historie), J. Kořenský (paleontologie), V. Kredba (portréty osobností), V. Šír (přírodopis), M. Václavek (pamětihodnosti Moravy a historie), V. Vaníček (cestopisné črty), K. Vognar (přírodopis).

zp

Kytka

1836–1838

Básnické almanachy sentimentalistické orientace, jež přinášely písňové texty vhodné k zhudebnění.

Podtitul: Dar Uměny zpěvu na rok 1836, ...1837, ...1838. Všechny tři svazky K. vyšly (vždy s předstihem před uvedeným vročením) za redakce J. K. Chmelenského, nákladem V. Špinky a tiskem Arcibiskupské knihtiskárny v Praze. K. vznikla současně s periodikem sólové písňové literatury Věnc ze zpěvů vlastenských... (1835–39), v prvních dvou ročnících redigovaným rovněž Chmelenským, a její hlavní funkcí bylo publikovat básnické texty, jež mohly sloužit hudebním skladatelům ke kompozici nových českých umělých písní. Básně z K. byly skutečně asi z poloviny zhudebněny, některé i od více skladatelů. Část těchto písní se repertoárově ujala, zpívaly se na českých besedách a při jiných veřejných produkcích a postupně se z těchto center rozšířily až do folklórního prostředí (zlidověla Chmelenského Růže tetínská, Kamenického Češka, Čelakovského Píseň společní aj.). Jako celek splnila K. svůj účel a podobně jako Věnc přispěla významně k rozvoji předbřeznového společenského zpěvu, jenž byl projevem hromadného národního citění a výrazem rostoucí úrovně nově se formující české kultury.

Obsahem K. jsou drobné lyrické básně, většinou s vlasteneckou, přírodní nebo milostnou tematikou. Pracují často s poetickými formami a obrazy lidové poezie, výrazně se v nich uplatňuje sentimentalistický vkus; základní ráz K. udávají hlavně příspěvky J. K. Chmelenského

ho (mj. 1837 cyklus Poputnice čili písně cestujícího), V. J. Picka a F. J. Vacka Kamenického. Každý ročník K. obsahuje 50 básní. Autoři (počet příspěvků) 1836: F. L. Čelakovský (3), J. K. Chmelenský (35), V. J. Pícek (2), F. Šohaj (2), J. S. Tomíček (2), F. J. Vacek Kamenický (3), K. A. Vinařický (3); 1837: F. L. Čelakovský (1), V. Hanka (1), J. K. Chmelenský (17), S. K. Macháček (7), J. J. Marek – Jan z Hvězdy (4), V. J. Pícek (12), F. B. Trojan (4), F. J. Vacek Kamenický (4); 1838: F. L. Čelakovský (2), J. K. Chmelenský (19), J. J. Marek – Jan z Hvězdy (7), V. J. Pícek (15), F. B. Trojan (3), F. J. Vacek Kamenický (4).

LITERATURA: ● ref. K. 1836: an., Čes. včela 1835, s. 366; F. L. (J. K. Tyl), Květy 1835, s. 477 → Národní zábavník (1981) ●; ● ref. K. 1837: T. (J. K. Tyl), Květy 1836, příl., s. 98 → Národní zábavník (1981); an., Čes. včela 1837, s. 223 ●; ● ref. K. 1838: J. M. (Malý), ČČM 1838, sv. 1, s. 128; J. Hulakovský, Květy 1838, příl., s. 12 ●; K. Vinařický: Übersicht der böhmischen Literatur vom Jahre 1836 bis Ende 1840 (ref. o 3 roč. K.), Ost und West 1842, s. 142; F. Bačkovský: O českých almanaších doby předbřeznové, Zlatá Praha 1884; J. Borecký: Almanachy české 1820–1848, Pokroková revue 6, 1909/10; Z. Nejedlý in Bedřich Smetana 2 (1925, znovu 1951, d. 4); B. Václavek in Pisemnictví a lidová tradice (1947); B. Václavek, R. Smetana in O české písni lidové a zlidovělé (1950); B. Václavek in O lidové písni a slovesnosti (1963).

kh

Pavla Kytlicová

* 8. 4. 1874 Vídeň (Rakousko)

† 29. 1. 1932 Tasov

Prozaička, autorka kronikářsky založených vzpomínkových knih ze života české menšiny ve Vídni; přítelkyně básníka J. Demla a vydatelka jeho děl.

Roz. Balíková. – Otec byl úředníkem na min. obchodu ve Vídni a organizátorem společenského života tamější české menšiny. Do 1894 navštěvovala ve Vídni německé školy, 1903 se provdala za lékaře V. Kytlicu, působilého v nemocnici na Vídeňce, a přestěhovala se s ním do lázní Svatá Anna u Tábora, které zakoupili její rodiče. Po novém sňatku autorčina otce se manželé K. přestěhovali do Šternberka na Moravě, kde dr. K. působil jako sekundární lékař v zemském ústavu pro choromyslné. 1918 se seznámila

s básníkem J. Demlem, od 1919 žila s ním a jeho sestrou na Slovensku v Lubochni a Topoľčiankách, 1920 několik měsíců ve Vrchbělé pod Bezdězem, od 1921 až do své smrti v Tasově, kde byla též pohřbena. – 1920–31 byla vydavatelkou 7.–18. svazku Demlových Šlěpějí.

Své pětisvazkové vzpomínky (pův. koncipovány jako sedmisvazkové dílo) začala K. psát z podnětu O. Březiny a pod vlivem J. Demla. Soustředila se v nich na zachycení dětství a mládí stráveného ve Vídni od 70. let 19. století až do začátku 20. století. Ústředním tématem je život rodiny v prostředí národnostní menšiny, popisovaný s konkrétními podrobnostmi a kronikářskou obsírností. Pásmo zdánlivě všedních událostí (zážitky z útlého dětství, problémy dospívání, osudy bratří, zápas o existenci, rozpad rodiny) je výrazně rytmičováno dramatickými příběhy, sbíhajícími se v postavě matky, jejímuž zpodobení věnovala K. hlavní pozornost. Matčina osobnost, vykreslená jako zdroj obětavé, pokorné lásky, nositelka mravní síly a sám princip života, bývá srovnávána s postavou babičky ve stejnojmenné próze B. Němcové.

PŘÍSPĚVKY in: (J. Deml:) Šlěpěje (od 1919); Tvar (od 1928). ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie:* O dětech, o zvířátkách a o jiných věcech (PP 1919); Rodiče a děti 1–5 (P 1927, 1928, 1929, 1930, 1931). – *Výbory:* Matka (P 1935, z kn. Rodiče a děti); Rodiče a děti (1940, 1 sv.); Rodiče a děti 1, 2 (1940, 1941); Panenka (P 1946, z kn. Rodiče a děti). ■

LITERATURA: J. Deml: Smrt P. K. (1932); sb. Jak jsme se loučili s P. K. (1933). ■ ● ref. O dětech, o zvířátkách a o jiných věcech: B. P. (Polan), Kmen 3, 1919/20, s. 218; -och- (F. S. Procházka), Zvon 20, 1919/20, s. 670 ●; J. Deml in P. K.: Rodiče a děti (1927); ● ref. Rodiče a děti: J. Karasová, Ženský svět 31, 1927, s. 201 + Ženský svět 33, 1929, s. 54; V. Tille, Venkov 20. 9. 1927 → (J. Deml:) Šlěpěje 10 (1928); K. J. (Juda), Čes. revue 1927, s. 183 a 1928, s. 247; J. K. Pojezdny (J. Doležal), LidN 1. 7. 1927 a 26. 7. 1929; md. (M. Dvořák), Tvar 1927, s. 94; B. Fučík, Pramen 7, 1927/28, s. 237 a Host 8, 1928/29, s. 67 a RA 4, 1928/29, s. 74; J. Č. (Čep), Tvar 1929, s. 220; E. Nováková, Legie 21. 10. 1930 → Šlěpěje 16 (1931); J. Hloušek, LidN 17. 6. 1931; J. K. (Krlin), Lid. listy 28. 10. 1931 → Šlěpěje 17 (1931) ●; nekrology: J. Čep, Tvar 1931, s. 291; og., LidN 30. 1. 1932; p. (A. M. Piša), PL 2. 2. 1932; S. Verner, Šlěpěje 20 (1934) ●; J. Durych: Smutek J. Demla, Akord 1932, s. 15; J. Dokulil: Život a dílo, Akord 1938, Poezie 5, s. 101; J. Deml in P. K.: Rodiče a děti 1 (1940); citáty z kritik, ELK 1940, č. 1; V. Lišková: Autobiografie a slovesné umění, sb. Ženy na Moravě (1940) → Po-

smrtný odlitek z prací V. L. (1945); ● ref. Rodiče a děti (1940, 1941): K. P. (Polák), Nár. práce 1. 9. 1940 a 12. 4. 1941; -ühl- (B. Mühlstein), Naše zprávy 1941, s. 7; mk. (M. Kolář), Večerník Nár. práce 7. 2. 1941; F. Křelina, Venkov 29. 6. 1941 ●; J. Fučíková in P. K.: Rodiče a děti 2 (1941); citáty z kritik, ELK 1941, č. 1; J. Doležal: O spisovatelce snů a reality, ELK 1941, č. 2; V. Jiráť: Jak vlny osením..., KM, 1941, s. 167; L. Palas: Vzpomínky na P. K., LidN 30. 1. 1942 + Básník J. D., LidN 19. 8. 1942; M. Dvořák (k 10. výr. smrti), Akord 9, 1941/42, s. 298; J. Heyduk: Rodiče a děti, LD 28. 1. 1972.

zt

Marie Kyzlinková

* 4. 8. 1889 *Slatiňany* u Chrudimi
† 9. 6. 1969 *Litoměřice*

Prozaička a publicistka, autorka konvenčních ženských románů.

Roz. Tesařová, manželka železničního úředníka, později inspektora stát. drah, působilého v Litoměřicích.

Beletristické činnosti K. předcházela činnost publicistická (první příspěvky 1917 ve Vídeňském deníku). K. pěstovala převážně tzv. ženský román (publikovala hlavně v Červené a Modré knihovně); manipulovala stereotypními, na citovou složku redukovanými figurami v rámci zkonvencionalizovaného milostného příběhu, izolovaného od skutečné problematiky doby, v němž je životní prostředí (zde prostředí středostavovských vrstev na maloměstě a zámožnějších vrstev velkoměsta) degradováno na formální dějové pozadí a v němž se smyslem standardního repertoáru dějových situací (zmatky dívčích srdcí, osudy dcer z tzv. lepších rodin, manželské rozepře a nevěry) stává jejich šťastné rozuzlení.

PŘÍSPĚVKY in: Milotický hospodář (1938 R Těžká obět, 1939 R Na scestí); Vídeňský deník (od 1917). ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie:* Dvě matky (R b. d., 1928); Jejich pohádka (R 1928); Rozvedená, Láska vychovatelkou (R, P b. d., 1928); Tam na horách, Práteleství a láska (R, P b. d., 1928); Z lásky (R b. d., 1928); Dál a výš (R b. d., 1928); Upír (R 1928); Sestry (R 1929); Srdce vznešená (R 1929); Co je štěstí? (R 1930); Jeho štěstí (R 1930); Láska nejsilnější (R 1930); Vysvobození (R 1930); Životní cesty (R 1931); Nebezpečná krása (R b. d., 1932); Sekretářka Eva a její šéf (R b. d., 1932); Čistý plamen (R 1933); Tíha viny (R 1933);

Bílý květ (R pro ml., b. d., 1934); Pro cizí štěstí (R 1934); Vysoký cíl (R 1934); Hladová srdce (R b. d., 1935); Hřích paní Heleny (R 1935); Lidé v bouři (R 1935); Otec (R 1935); Pravda vítězí (R 1935); Dva životy (R 1936); Jiřina hraje o štěstí (R b. d., 1936); Osud rozhodl (R 1936); Milena chce k filmu (R b. d., 1937); Ve viru (R 1937); Život se opakuje (R 1937); Velké omyly (R 1939). ■

LITERATURA: V. Brtník: ref. Jejich pohádka, Venkov 18. 10. 1928 + ref. Sestry, Venkov 12. 9. 1929 + ref. Srdce vznešená, Venkov 31. 10. 1929 + ref. Lásky nejsilnější, Venkov 7. 6. 1930 + ref. Jeho štěstí, Venkov 27. 11. 1930 + ref. Vysvobození, Venkov 31. 1. 1931 + ref. Životní cesty, Venkov 14. 1. 1932 + ref. Upír, Venkov 5. 6. 1932 + ref. Čistý plamen, Venkov 7. 3. 1933 + ref. Tíha viny, Venkov 23. 6. 1933.

vk

Toňa Labuša

* 4. 6. 1896 *Praha*

† 16. 4. 1958 *Praha*

Autor kabaretních a lidových her.

Vl. jm. Antonín Labuda; psal se i Toňa Labuša. – Otec byl zámečníkem. L. začínal v kabaretu Labuša jako písničkář, pak působil jako herec v dalších pražských kabaretech, pro které zároveň psal jednoaktovky a kabaretní výstupy. 1928 dráhu kabaretiéra ukončil a stal se kancelářským oficiantem na pražském magistrátě. Psaní her a ochotnickému divadlu se věnoval nadále, 1931 byl členem a režisérem vzdělávacího a ochotnického kroužku bytového družstva v Praze VII. Po druhé svět. válce byl do 1957 zaměstnán jako zdravotnický referent Ústavu nápravné výchovy hl. města Prahy.

Nejbližší byl L. žánr zábavného divadla. Pro potřeby pražského kabaretu psal jednak krátké sólové výstupy komentující témata dne a běžné lidské nešvary, jednak jednoaktovky konstruující epizodické happyendové příběhy až frivolního charakteru. Pro ochotnické scény napsal řadu nenáročných veseloher a frašek. Dále L. psal tzv. obrazy ze života a libreta k lidovým operetám, apelující na mravní čistotu a uvědomělé češství.

PSEUDONYM: Adolar Maninský. ■ PŘÍSPĚVKY in: Švejdův divadelní věstník (1930, č. 3 Autoři o sobě). ■ KNIŽNĚ. *Hry*: Podle Dekameronu aneb

Sedla na lep (b. d., 1916); Den pomsty (b. d., 1921); Rudí ďábli (b. d., 1923); Děti naší revoluce (b. d., 1926); 28. říjen 1917 v Rusku (b. d., 1926); Helmice bez poskvrny (b. d., 1926); Historky o milování (b. d., 1926, hudba K. Moor); Judexovo nové dobrodružství (b. d., 1926); Rozvod za každou cenu aneb K. u. k. Infanterist Wencel Houzvička (b. d., 1926); Filiálka Bohnic aneb Matěj je Matěj (b. d., 1927); Povidlová nevěsta (b. d., 1927); Šumavský slaviček (b. d., 1928, hudba E. Starý); Lepší se dát sežrat medvědem aneb Filozofie starého hřištníka (b. d., 1929); My milionáři! (b. d., 1930); Není husar jako husar (b. d., 1930); Dědeček to rozhodl! (b. d., 1931); Jedna z nocí záletné ženy (Arsène Lupin) (b. d., 1931); Darebák (b. d., 1932); Doktorem být – není špás! (b. d., 1933); Pan nadporučík má kluka aneb K. u. k. Infanterist Wencel Houzvička zachraňuje situaci (b. d., 1933); Baron Rokambol (b. d., 1934); Lumpárna (b. d., 1934); V úskalí (b. d., 1934); Když sluha – tak Matěj (b. d., 1935); Pan Panucha řádí (b. d., 1935); 3 panny a 1 drak (b. d., 1935); Já bych chtěl mít tvé foto... (b. d., 1937); „Na závětrí“ pod Šumavou (b. d., 1937, hudba J. Vašata); Sibiřský medvěd (b. d., 1937); Písnička srdce (b. d., 1938, změn. vyd. 1940, hudba J. Vašata); Sluha Josef, hlava otevřená (b. d., 1940). – *Kabaretní výstupy a scény*: Camranina prof. Camraniny o ženě a manželství (b. d., 1930); Pan Sojka a jeho dvojka (b. d., 1930); Půlnoční scéna (b. d., 1930); Chytrák (b. d., 1933); Křišťál čili dnes se bijem s křiší... (b. d., 1935); Pan Klouzačka – Plešatec (b. d., 1935); Pan Porucha chytil Ameriku (Radiofanoušek) (b. d., 1935); Pan Ženatcec uvažuje (b. d., 1935); Vendelín Mazavka, majitel žizně (b. d., 1935); Veselosti a šprýmy pro vyvolání (b. d., 1935); Bronislav Hovorný, anekdotář (b. d., 1937); Lálinka a Pepíček, dětičky dneška (b. d., 1937); Matylka Drbavá, domovnice (b. d., 1937); Melodram praštěný (b. d., 1937); Muž je bodlák na zahradě žití (b. d., 1937); Petronila Zubožená, přenešťastná žena (b. d., 1937); Povidání o ničem (b. d., 1937); Veronika Ječivá, koloraturní pěvkyně (b. d., 1937); Všechny ženy kupředu! (b. d., 1937). ■

LITERATURA: Ja: Dvacet let divadelní činnosti, Čs. divadlo 1931, s. 46; an.: Autoři her ze soutěže doporučených. T. L., Švejdův divadelní věstník 1937, č. 2; A. Sk. (Skála): ref. Sibiřský medvěd, Rozhledy 1937, s. 211.

mh

Josef Lacina

* 2. 8. 1850 *Malín* (Kutná Hora-M.)

† 21. 6. 1908 *Rožďalovice* u Jičína

Prozaik, básník a dramatik, autor vlastenecky buditelských romantických povídek, dějepisec.

Beletristické práce tiskl pod pseud. Kolda Malínský, historické pod vl. jm. – Obecnou školu navštěvoval v rodišti, hlavní v Nových Dvorech. Studoval na gymnáziu v Hradci Králové (1863–68), v Praze na Akad. gymnáziu a 1871–75 historii na filoz. fakultě. 1875 nastoupil jako suplující učitel na piaristickém gymnáziu ve Slaném, krátce působil na pedagogiu v Kutné Hoře a od 1878 jako profesor na gymnáziu ve Slaném. 1895–1906 učil na vyšší škole reálné v Praze na Malé Straně. Od 1895 působil také jako konzervátor pro okresy lounský, podbořanský, rakovnický a slánský.

L. prvními zveřejněnými literárními pokusy byly básně ve Světozoru 1872, básnický epos *Lidiada* (parodie na Homéra, později přeprac. a rozšíř.) a frašky. Pak se cele věnoval historické beletrii a obecné historii; psal, ovlivněn P. Chocholouškem a V. Benešem Třebízským, dějepisné povídky a črty humoristického nebo výchovného zaměření. Volba látky nejčastěji z období pobělohorského (třicetiletá válka) a z národního obrození i přehledné rozložení zpátečnických a pokrokových sil v nepříliš složitém ději dávaly prostor protikatolicky zaměřenému mravnímu a vlastenecky buditelskému působení; lehký novelistický tón a humor zpřístupňovaly pak L. práce lidovým vrstvám. Erudici historika, pílí a bedlivost sběratele historického materiálu a především důkladnou znalost slánského městského archívu využíval ve svých prózách, podobně jako Z. Winter, při vytváření dobového i místního koloritu; na rozdíl od Wintera však L. historické podklady značně přetvářel, nezřídka i romantizoval a schematizoval. Jeho povídky nese snaha zpřístupnit velké dějinné události prostřednictvím jejich odrazu v životě jednotlivců, ať už v historiích slánských měšťanských rodů i prostých obyvatel (*Ze starých pamětí*, *Slanské obrázky*, *Starý dluh*, *Před pádem*), ať v epizodách ze života panovníků (*Kronika 1*) nebo smyšlených postav (*Kronika 2*, *Zemani*, *Světlo a stín*, *Na vsi*). Záměr přiblížit národní dějiny nejširšímu čtenářstvu ovlivnil i L. přístup k historii v populárních odborných pracích. Naučnější ráz mají pojednání publikovaná časopisecky, volněji si L. počínal v rozsáhlé, široce založené *České kronice*, jejímž vzorem a oporou byla Zapova Českomoravská kronika. L. využíval ve značné míře licence kronikáře (také v *Pamětech královského města Slaného*), nezůstal však u pouhého řazení, případně neutrálního komentáře historických faktů, a zpra-

covával dějiny do podoby rozsáhlého vyprávění akcentujícího aktuální, zejména výchovný význam pokrokových hodnot národní minulosti. V *Obecné kronice* věnoval zvláštní pozornost i dějinám kultury a vzdělanosti. Na sklonku života se vrátil k lyrice (v pozůstalosti zůstala sbírka poezie v duchu národních písní *Plánata*).

PSEUDONYMY: K. Malínský, Kl. Malínský (Světozor 1872), Kolda Malínský (veškerá beletrie). ■ PŘÍSPĚVKY in: Koleda (1877–81); Komenský (1879 O Kosmovi, kronikáři českém); Květy (1880–91); Listy krajinské jednoty (1884); Literární obzor (1882–83); Lučan (Louny, 1884); Lumír (1883–85); Matice lidu (1895); Osvěta (1883); Paleček (1882); Program slanského gymnázia (1881, 1882, 1892); Ruch (1881–86; 1884 O životě a působení V. B. Třebízského); Sborník historický (od 1882); Slovanský sborník (1883); Studentské listy (1882); Světozor (1872–89); sb. Svity (1880); Svobodný občan (Slaný, 1875–84); Svornost (Slaný, 1878–84); Škola a obec (Slaný, 1878); Švanda dudák (1888); Vesna (Brno, 1884); Zlatá Praha (1884–1908). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Tatínkovy juchty (D 1872); Lidiada (B 1874, přeprac. vyd. 1884); Sultánova smrt (D 1877); Kronika 1, 2 (PP 1883, 1884); Ze starých pamětí (PP 1887); Slanské obrázky (PP 1890); Zemani, Tvrdá hlava (PP 1890); Starý dluh (PP 1891); Světlo a stín (PP 1891); Jozka (P 1891); Před pádem (PP 1892); Na vsi (P 1895); Maria z Magdaly (P 1901); – posmrtně: Špála (P 1910). – *Ostatní práce* (vesměs pod vl. jm.): Paměti královského města Slaného (1885); Česká kronika 1–3 (1893, 1894, 1896); Obecná kronika 1, 2 (1898, 1902). ■

LITERATURA: ● ref. Kronika 1, 2: F. P. Hnilčka, Lit. listy 1883, s. 189; F. V. Vykoukal, Květy 1884, s. 125; F. Bílý, Osvěta 1884, s. 81 a 1885, s. 556; B. Čermák, NL 13. 3. 1885; E. Miřiovský, Zlatá Praha 1885, s. 15; Č., Lit. listy 1885, s. 38 ●; r. (S. Heller): ref. Lidiada (přeprac. vyd.), NL 11. 1. 1884; ● ref. Paměti královského města Slaného: J. M. H. (Hovoroka), NL 29. 11. 1885; an., Zlatá Praha 1885, s. 644 ●; an.: J. L., Zlatá Praha 1886, s. 187; ● ref. Ze starých pamětí: F. V. Vykoukal, Hlas národa 4. 6. 1888 a Osvěta 1888, s. 382; J. V. (Vyhliďal), Hlídka literární 1888, s. 154; V. Vítězný, Lit. listy 1888, s. 149 ●; J. V. Novák: ref. Slanské obrázky, Lit. listy 1891, s. 34 + ref. Zemani, Tvrdá hlava, Lit. listy 1891, s. 172; ● ref. Starý dluh: J. H., Zlatá Praha 1891, s. 551; Jnk, Lit. listy 1892, s. 81 ●; ● ref. Světlo a stín: F. V. Vykoukal, Světozor 1891, s. 348; K. Volný, Lit. listy 1891, s. 301; A. V. (Vrzal), Hlídka literární 1891, s. 314 ●; Fr. Ú. (Úlehla): ref. Před pádem, Hlídka literární 1893, s. 463; ● ref. Česká kronika: A. Vlas, Hlídka literární 1893, s. 462; F. J. Rypáček, Lit. listy 1893, s. 226 ●; ● ref. Na vsi: A-a (A. Procházka), Lit. listy 1895, s. 222; F. V. V. (Vykoukal), Světozor 1895, s. 227; F. Holeček, Hlídka literární 1895, s. 311 ●; ●

ref. Obecná kronika 1: A. F. Tichý (F. Dlouhý), Lit. listy 1898, s. 102; J. Salaba, Rozhledy 1898, s. 559; R. Dvořák, Obzor literární a umělecký, 1899, s. 125 ●● nekrology: F. V. Vykoukal, Osvěta 1908, s. 757; an., Světozor 1908, s. 847; J. H. (Herben), Máj 1908, s. 588; -n-, Zvon 8, 1907/08, s. 623; an., Zlatá Praha 25, 1907/08, s. 465 ●, čt.: Památce K. M., LidN 2. 8. 1940.

jip

Václav Lacina

* 9. 7. 1906 Hluboká nad Vltavou

Autor satirických, parodických a humoristických veršů, próz a scén, demaskujících především různé projevy měšťáctví.

Jeho dědečkem byl spisovatel Kolda Malínský (vl. jm. Josef Lacina); otec byl soudcem. Obecnou školu vychodil L. ve Volyni, 1917–25 studoval na gymnáziu v Praze. 1929 absolvoval právnickou fakultu UK (doktorát 1950). Byl zaměstnán u soudu (od 1934 jako soudce) v Chebu (1930–31) a v Praze (1932–45). Dva roky působil jako odborový přednosta na min. informací; 1947–48 okresní soudce v Praze, 1948–52 tiskový referent na min. spravedlnosti, 1952–53 redaktor v Čs. rozhlasu, potom spisovatel z povolání, žijící nejprve v Praze, od 1973 v Příbrami, v posledních letech v domově důchodců v Rožmitále p. Třemšínem.

Kromě scénicky uvedených poetisticko-daistických výjevů se L. zpočátku věnoval veršům. Už jeho prvotina *Zjevení* rozvíjí s duchaplným vtípem, vycházejícím opět z poetistické hravosti, základní polohy celé jeho další tvorby: parodii, satiru a humor. Literární parodie, která tvoří osu této i následujících sbírek, vrcholí knihou *Čtení o psaní*. L. zde paroduje poezii i prózu v širokém záběru individuálních a žánrových stylů, od autorů středověkých po současné, od písemné práce školákovy po literární interview. Smysl pro dobové a osobní zabarvení lexika, pro charakteristické stylistické postupy, zálibu v paradoxu a básnické nadání (lyrické básně tvoří oddíl sbírky *Hřbitovní býlí*) dal L. do služeb snahy postihnout v úsměvné nadšázce ducha parodovaných textů. Veršovanou politickou satiru L. prvního období představuje především sbírka *Plechový cirkus*, napadající fašismus od jeho nástupu až po jeho pád. Ro-

mánový cyklus *Panstvo se baví* je pod vlivem K. Poláčka věnován L. ústřednímu tématu, měšťáctví, jehož typy a mentalitu poznal jak v městečku svého mládí, tak v pozdější soudní praxi. První část, *Snobi táhnou*, je založena především na dějové a situační komice, zatímco *Architekt Solness*... využívá opět parodie, a to tak, že konfrontuje text Ibsenova dramatu s myšlením a vzájemnými vztahy účinkujících při ochotnickém představení. K útočné satíře se jednoznačně přiklání třetí díl *Poručí psu*, jehož postup namísto dějové zápletky udávají politické události let 1938 a 1939; tragické zvraty národního osudu jsou viděny z perspektivy měšťákových malicherných zájmů a prospěchářství. Postavami a dějištěm (maloměsto z jižního pohraničí) se do cyklu vřazuje román *J sme tu ještě*, věnovaný prvním poválečným létům. V poúnorových veršovaných pracích, založených na slovních vtípech, archaismech a neologismech, se začíná výrazněji uplatňovat též epigram. L. v nich jednak opět napadá egoismus, vypočítavost, zbabělost a pokrytectví měšťáků, jednak se snaží podpořit socialistické budování karikujícími glosami na témata kritiky a sebekritiky, sucharství, šušandy, amerického imperialismu apod. Povidkám tohoto období se daří nejlépe tam, kde měšťáka odhalují nepřímo v monologických svých hrdinů (*Měšťanské besedy*) nebo kde sledují současné dění z nezvyklé perspektivy (*Vandrovní knížka*). L. napsal předmluvy a doslovy k řadě převážně humoristických knih jiných autorů. – V rukopise zůstaly pohádky pro dospělé *Z pohádky pod okap*, apokryfy *Dívčí válka a jiné výtržnosti*, sbírka próz *Padoušek a krutásové*, a 2. díl pamětí. Většina L. rukopisů a korespondence jsou uloženy v Literárním archivu PNP.

PSEUDONYMY, ŠIFRY (do 1926 ve Studentském časopise): Artur Kosina (též v Trnu a Sršatci), Mäna Frčková, Manja Frčková, Publius Nevidius Nashorn, V. Nebojsa; sin, cos. ■ PŘÍSPĚVKY in: sb. Akcent (1968); Almanach pro poezii a život (1930); Avantgarda; Básnický almanach (1957); Československo (od 1945); Čes. lid (1928–29); Čin (1930–37); Dikobraz (od 1945); Dobrý den (1927–30); sb. Fronta (1927); Hlas revoluce (od 1950); Host (1927–28); sb. Hudba a lidé (1969); Impuls; sb. Jaro (1937); Jonáš (hektografovaný věstník Čes. fonoklubu, od 1976); Justiční služba, pokr. Spravedlnost (od 1948); sb. Klub umělců (1937–57); Kmen (1926); Kmen (přil. Tvorby, 1983); Kult. politika (od 1945); Květy; Lid. demokracie (1970–71); Lid. noviny (1934, 1949–50); Lit. noviny (1937–41); Lit. noviny (od 1952); Magazin DP

(1934–37); sb. Milenec života (vzpomínky na J. Fučíka, 1962); Mladá fronta (od 1948); Nár. osvobození (1927–36); Naše zprávy (1940); Nová svoboda (1928); Nová Šumava (Strakonice, od 1929); Nové knihy (1961–70); Panoráma (1932); Pásmo (1924–25); Plamen (od 1959); Práce (od 1949); Pramen (Plzeň, 1925–26); Právo lidu (1925–38); Program D 47; Raní noviny (1936–38); Reflektor (1925); Rozhledy (1933); Rudé právo (1937–38, od 1946); sb. S maskou i bez masky (1944); Sborníček Vincí Schwarze (1934–37); Signál (od 1928); Signál (1971); Soudce z lidu (od 1950); Sršatec; sb. Strom (1924); Studentský časopis (1922–29); Topičův sborník (1926); Trn (od 1923); Tvorba (od 1925); sb. U vrbiček (1934); sb. Verše na zeď (1937); Výtvarné směry (1929 na pokr. parodie Jak bydlit, knižně in Čtení o psaní, bydlení a jiném činění, 1962); Žijeme (1931–32). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Zjevení (BB 1925); Krysa na hříděli (BB, PP 1926); Ozubené okno (BB, PP 1930); Plechový cirkus (BB 1945); Snobi táhnou (R 1945, 1. část cyklu Panstvo se baví); Cirkus plechový (D 1946, prem. 1945, s J. Kainarem, Z. Vavřínem a jinými; přeprac. část Plechového cirkusu); Architekt Solness, mistr zednický (R 1947, 2. část cyklu Panstvo se baví); Čtení o psaní aneb Spisovatelem snadno a rychle... (BB, PP 1947, vyd. od 1954 zkrácena; scénicky 1942 s tit. Spisovatelem snadno a rychle); Železné koště (BB 1947); Slyš a piš (PP 1949); Tři satiry (DD 1949); Hovoří pan Jemínek (BB 1951); Hřbitovní býlí (BB 1951); Městanské besedy (PP 1953); Pozůstalí (PP 1956); Dnes a denně (BB 1957); Poruč psu (R 1959, 3. část cyklu Panstvo se baví); Malý atlas hub, tlam a pusinek (BB 1959); Vandrovni knížka (PP 1959); Jsme tu ještě (R 1961, 4. část cyklu s podtit. Panstvo se nebaví); Voľšovská preludia (PP 1962); Posada lhářů (PP 1962); Rumpendanti (PP 1962); Žlučové kameje (BB 1965); Co vám mám povídat (vzpomínky, 1966); Dódekamerón juristický aneb Tuceť povídek proti dobrým mravům (1968); Sekání dobroty (BB 1992). – *Ostatní práce*: V Československu nyní. Rok obnovy (1946, angl. a franc.); Lid si vládne sám (1946). – *Souborná vydání*: Vybrané spisy V. L. (nakl. Čs. spisovatel, 1961–63, 3 sv.: 1. Slyš a piš aneb Městanské besedy a jiné výtržnosti, 1961; 2. Čtení o psaní, bydlení a jiném činění, 1962; 3. Železným koštětem i metlou pařenou, 1963). – *Výbory*: Politická píseň (BB 1952); Na škodnou a do netřesku (PP, BB 1955); Tuzemské výtržnosti (BB, PP 1988). ■ SCÉNICKY: Visací stůl č. 1 (1927, s E. F. Burianem, J. Ježkem, H. Slípkou, J. Trojanem); Dona Kichotka (1927, s E. F. Burianem, J. Drémanem, tj. J. Nerad, J. Frejkou, M. Hlávku, H. Slípkou, J. Trojanem); Třetí zavěšení visacího stolu (1927); Mastičkář (libreto na motivy staročeského textu k opeře E. F. Buriana, 1927, s J. Trojanem); Kocour Felix v Čechách (1929, hudba I. Stravinskij); Ptáci (adaptace Aristofanovy hry v překladu F. Stiebitze, 1934, s J. Frejkou); Jak Homér k tatičkoví přišel (1945, knižně in Čtení o psaní..., 1962); Zrození eposu (1945). ■ REDIGOVAL knižni-

ce: Dar (1945), Úsměvy (1954–59). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Havířské anekdoty (1949, s M. Majerovou); Aféra s křečkem a jiné povídky (výbor z J. Haška, 1954); Průvan stoletím (výbor z čes. satiry, 1956, s J. Vojtěchem). ■

LITERATURA: L. Mühlstein: V. L. (katalog výstavy v Čes. Skalici, 1977). ■ ● ref. Zjevení: F. Götz, NO 20. 12. 1925; P. F. (Fraenkl), Host 5, 1925/26, s. 124; F. X. Šalda, Tvorba 1, 1925/26, s. 93 → KP 13 (1963); A. N. (Novák), LidN 24. 3. 1926 ●; ● ref. Krysa na hříděli: M. P. H. (M. Pujmanová), Tribuna 24. 10. 1926; E. A. Saudek, Host 6, 1926/27, s. 138 ●; M. M. (Majerová): ref. Třetí zavěšení visacího stolu, RP 1. 6. 1927; B. (E. Bass): ref. Kocour Felix v Čechách, LidN 22. 3. 1929; ● ref. Ozubené okno: F. Lukáš, Čin 1, 1929/30, s. 706; G. (F. Götz), NO 18. 5. 1930 ●; kp (K. Polák): ref. Plechový cirkus, PL 23. 9. 1945 ●; ref. Snobi táhnou: J. Janů, Zeměd. noviny 17. 11. 1945; b. (V. Běhounek), Práce 20. 12. 1945; O. F., Lid. kultura 1947, č. 40 ●; jk (J. Kopecký): ref. Cirkus plechový, KM 1946, s. 460; ● ref. Architekt Solness...: V. Bradáč, RP 21. 8. 1947; b. (V. Běhounek), Práce 16. 9. 1947 ●; A. Hrubý: Nejnovější naše literatura humoristická a český Kocourkov (ref. Panstvo se baví 1, 2 a Čtení o psaní), KM 1947, s. 318; -zv-: ref. Železné koště, Obrana lidu 9. 1. 1948; ● ref. Čtení o psaní: G. (F. Götz), NO 25. 7. 1947 (též o Panstvo se baví); P. Eisner, Kult. politika 2, 1946/47, č. 38; B. Jedlička, NŽ 1954, s. 445 ●; ● ref. Slyš a piš: O. Krejčí, LidN 4. 8. 1949; (další vyd.) M. Schulz, LitN 1961, č. 23; O. Sus, Kultura 1961, č. 30 ●; A. Hoffmeister: ref. Hřbitovní býlí, LitN 1952, č. 8; D. Šindelář: ref. výbor Politická píseň, LitN 1953, č. 2; ● ref. Městanské besedy: F. Buriánek, NŽ 1953, s. 1 239; A. Kusák, Květy 1953, č. 40; J. Mareš, LitN 1954, č. 6 ●; J. Hájek: Cesta k zítřku naší satiry, LitN 1954, č. 43; M. Šeda: ref. výbor Na škodnou a do netřesku, LitN 1955, č. 11; ● k padesátinám: V. Jelínek, LitN 1956, č. 29; (ch) (E. Hrych), Mladá fronta 8. 7. 1956 ●; J. R. Pick: ref. Dnes a denně, Květen 1957, s. 373; ● ref. Malý atlas..., Poruč psu, Vandrovni knížka: J. Petrmičl, RP 4. 9. 1959; F. Buriánek, LitN 1959, č. 34; V. Forst, Tvorba 1959, s. 782 ●; M. Suchomel: ref. Vandrovni knížka, HD 1959, s. 512; J. Hrabák: O parodii a slovní komice V. L. a o nové české satíře vůbec, in Šest studií o nové české literatuře (1961); ● ref. Jsme tu ještě: O. Sus, HD 1961, s. 512; A. Linke, LitN 1962, č. 15 ●; F. Všeticka: ref. Voľšovská preludia, Kultura 1962, č. 37; V. Forst: ref. Čtení o psaní, bydlení..., RP 20. 8. 1962; ● ref. Posada lhářů: Z. Heřman, LitN 1963, č. 13; mpk (M. Petříček), HD 1963, s. 125 ●; gs (O. Sus): ref. Rumpendanti, Kult. tvorba 1963, č. 15; M. Uhde: ref. Železným koštětem..., HD 1963, s. 346; ● k šedesátinám: P. Hanuš, Plamen 1966, č. 7; mš (M. Mášová), RP 9. 7. 1966 ●; J. Skalička: Představitelé pokrokové časopisecké satiry na přelomu dvacátých a třicátých let, sb. Václavkova Olomouc 1966 (1967); Z. Mráz: (Jiho)český maloměsták v satirách V. L., in Literatura jižních

Čech 1945–1965 (1968); ● ref. Dódekamerón...: (dš) (D. Šafaříková), *Práce* 20. 11. 1968; P. Wiesner, *Mladá fronta* 17. 1. 1969 ●; M. B. (Blahynka): Spisovatelem snadno a rychle, *Nové knihy* 1981, č. 22; Z. Mráz: Literární tvorba V. L...., sb. Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích, 1985, s. 186; P. Janáček: ref. Sekání dobroty, *LidN* 12. 3. 1992.

pb

Josef Lada

* 17. 12. 1887 *Hrusice* u Prahy

† 14. 12. 1957 *Praha*

Malíř a ilustrátor knih, autor pohádek a vzpomínek; jeho tvorba vyrůstala z prožitku dětství stráveného na vsi a z tradice lidového umění výtvarného i slovesného.

Syn vesnického ševce. Základní školu vychodil 1893–1901 v rodné vsi (při úrazu přišel o pravé oko), od 1901 se učil v Praze malířem pokojů a divadelních dekorací, 1902–05 knihařem zlatičem. Umělecké řemeslo ho přivedlo do prvních kontaktů s literaturou a výtvarným uměním. Záhy se začal pokoušet o vlastní výtvarný projev (první kresby 1904 v čas. *Máj*, od vyučení 1905 se honoráři za ně živil), od 1905 navštěvoval večerní kursy kreslení prof. A. Jakesche na Umělecko-průmyslové škole. 1906 zde nastoupil řádné studium (tehdy musel své ilustrace a kreslené anekdoty uveřejňovat pod pseud.), na jaře 1907 studia zanechal a stal se na krátký čas redaktorem *Humoristických listů*. Uveřejnění kreseb ve vídeňském čas. *Die Muskete* mu otevřelo publikační možnosti v českých časopisech, zvláště humoristických (*Besídka malých*, *Humoristické listy*, *Nový Neruda*, *Rašple*, *Svítilna*, *Švanda dudák*, *Veselá Praha* aj.). Patřil do okruhu návštěvníků kavárny Union, úzce se přátelil především s J. Haškem, J. Mahenem a K. Víkou. 1909–11 redigoval čas. *Karikatury*, 1912–14 *Humoristické listy*, potom se opět živil jen kresbou (*Kopřivky*, *Lid*, *Mladé proudy*, *Večerník Práva lidu* aj.). 1918–20 byl kmenovým spolupracovníkem Bassových *Šibeniček* (1920 se účastnil výstavy jejich kreslířů), 1920–21 čas. *Rarach*; 1923 vstoupil do SVU Mánes (1926 první samostatná výstava). 1923 se oženil, dcera Alena (1925–1992), pozdější malířka a pokračovatelka v jeho stylu. 1921–40 působil jako

stálý spolupracovník časopisů vydavatelství Melantrich (1925–35 redigoval populární nedělní přílohu deníku *České slovo* *Kvítko z čertovy zahrádky*); od 1921 spolupracoval úzce i s *Lidovými novinami* a nedělní přílohou *Venkova*. Ilustroval (od 1906) četné knihy pro dospělé i mládež (J. Havlíček, J. Mahen, J. Hašek, J. Š. Kubín, K. Havlíček, M. Majerová, J. John, V. Říha, tj. V. Tille, J. Drda, F. Rachlák aj.), od 1930 navrhl několik jevištních výprav pro scénu Národního divadla v Praze, po 1945 spolupracoval s filmem kresleným (*Říkadla*, *Čert a Káča*, *Kocour Mikeš*) i dokumentárním. 1947 národní umělec. Pohřben byl na Olšanských hřbitovech v Praze.

L. primární působení bylo výtvarné, jeho výtvarný, povytce kreslířský talent však krystalizoval v těsném doteku s literaturou. V této celoživotní symbióze výtvarného a literárního projevu se L. kresba literaturou od počátku tematicky inspirovala (ilustrace knih jiných autorů, výtvarné parafráze lidových přísloví a rčení), zároveň však na svém původci vyžadovala i textové doplnění (texty ke kresleným anekdotám) a „literární“ fabulaci (komponování kreseb do syžetových celků). Nové, tj. vyprávěčské podoby nabyl L. literární projev začátkem 30. let, kdy na popud redaktora dětských časopisů Radost a Lípa F. Krcha začal L. literárně fixovat povídání dosud adresovaná jen vlastním dětem a zakotvená ve vzpomínkách na vesnické dětství. Svěbytné literární texty, následující po předchozím a přechodném stadiu adaptačním (*Ezopské bajky*) a vycházející z bezpečné znalosti psychologie dětského čtenáře, opíraly svou sugestivní účinnost zároveň o výrazné výtvarné zpodobení svých zvířecích a jiných pohádkových hrdinů. Symbióza obou tvůrčích složek dala se přitom u L. na společné základně zjednodušující, až naivistické stylizace opřené o folklórní tradici, pracující silnou nadsázkou a aranžující groteskní situace. V knihách pro děti (cyklus *O kocourku Mikešovi*, *Bubáci a has-trmani*) využil L. důvěrně známého vesnického prostředí jako kulisy pro humorné příběhy a anekdotické historky zvířátek a nadpřirozených bytostí, jednajících jako obyčejní vesničtí lidé a žijících s těmito lidmi v přirozené symbióze; antropomorfizace hrdinů propůjčovala těmto příběhům platnost bajek. Na analogickém prolnutí současné skutečnosti a pohádkového světa postavil L. později *Pohádky naruby* a *Nezbedné pohádky*, v nichž klasické pohádkové

postupy transponoval do realistických příběhů ze současnosti nebo je obracel „naruby“, využívaje zároveň k humornému účinku motivického zapojování civilizačních objektů do pohádkových schémat (princezna Máňa jede autem vysvobodit Honzu). Svůj neměnný inspirační zdroj, vesnici svého dětství s jejími tradicemi a rituály, evokoval L. s bohatou konkrétností ve svých pracích memoárových; v *Kronice mého života* nadto vypsál historii svých přátelských styků s některými příslušníky pražské bohémy (J. Hašek, E. Špatný, E. A. Longen, J. Panuška) a vyslovil se zásadně o požadavcích kladených na dětské obrázkové knížky a o povaze českého humoru.

PŘÍSPĚVKY in: Besedy lidu (1913); Čes. slovo; Lid. noviny (od 1921); Lipa; Magazín DP (1937); Panoráma (1939); Právo lidu (1937–38); Radost (1934–40); Venkov (1940–41). ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie:* Ezopské bajky (adaptace, 1931); O Mikešovi (P pro ml., 1934, 1. d. cyklu O kocourku Mikešovi); Do světa (P pro ml., 1935, 2. d. cyklu); Cirkus Mikeš & Kludský (P pro ml., 1936, 3. d. cyklu); Zlatý domov (P pro ml., 1936, 4. d. cyklu); O chytré kmotře lišce (P pro ml., 1937); Vzpomínky z dětství (P pro ml., 1937, rozšíř. vyd. 1953); Bubáci a hastrmani (P pro ml., 1939, 1946 rozšíř. vyd. s tit. Bubáci a hastrmani a jiné pohádky); Pohádky naruby (1939); Straky na vrbě (PP 1940); O Klikotoči, Koloběhu a Koloději (pohádky, 1941); Kronika mého života (P 1942); Nezbedné pohádky (1946); Veselé kresby J. L. (obrázky a texty, 1949); Mikeš (1958, přeprac. cyklus O kocourku Mikešovi). – *Ostatní práce* (vesměs obrázkové knížky): Moje abeceda (lid. říkadla, 1911); Kalamajka (lid. říkadla, b. d., 1913, text. úprava J. Hašek); Ladův veselý přírodopis (b. d., 1917, text J. Foltýn, vyd. 1950 verše F. Hrubín); Svět zvířat (b. d., 1919, verše P. Kříčka); Válka v kostce (karikatury, 1918); Vlkova svatba (lid. říkadla, 1919); Šprýmovné kousky Frantíka Vovíska a kozla Bobeše (1923, na texty J. Haškové, R. Kepky, J. Morávky); Ilustrovaná frazeologie a přísloví (1924); Ladovy veselé učebnice 1–3 (1. Savci, b. d., 1925; 2. Ptáci, 1931; 3. Brouci a hmyz, 1932; verše J. Foltýn, přírodopisná část V. Jedlička); Říkadla našeho Kadla (lid. říkadla, b. d., 1928); Dobrodružství Tondy Čutala (1929, próza J. Morávky); Kykyryky! Zvířátka z celé republiky (b. d., 1929, verše L. Studnička); Svatba naší kozy (b. d., 1929, verše L. Studnička); Veselý krok přes celý rok (1929, verše J. Morávky); Ihá! Zvířátek plná kniha (1930, verše J. Foltýn); Mňoukačky naší kočky (1930, texty J. Foltýn); Raf! Raf! Raf! Tady je zvířecí biograf (b. d., 1930, verše L. Studnička); Rata-ta! Pokrok, sport a zvířata (1930, verše J. Foltýn); Štěkadla našeho pudla (1930, texty J. Foltýn); Hale-kačky naší Kačky (lid. říkadla, 1932); Fidlovačka (1933, verše V. Řezáč); Veselý červenec (1940, verše

B. Mencák); Ku! Ku! Jen po mně vztáhněte ruku! (lid. říkadla, 1941); Kukadla (lid. říkadla, 1946); Chlapec a hvězdy (1956, verše J. Seifert); Na pouti (b. d., verše V. Řezáč); Nové dobrodružství Frantíka Vovíska a kozla Bobeše (reklamní brožura, b. d.). – *Výbory:* J. L. dětem (1952, ed. D. M. Pavlíček, 1960 přeprac. vyd. s tit. Dětem, s J. Vránou); Říkadla (1955, ed. D. M. Pavlíček); O statečném králíčkovi (1969, ed. J. Vrána); Můj přítel Švejek (1969, ed. J. Vrána); Ladovy pohádky (1971, ed. J. Vrána). ■ **RE-DIGOVAL časopisy:** Karikatury (1909–11), České slovo, příl. Kvítka z čertovy zahrádky (1925–35). ■ **KORESPONDENCE:** Adresát J. Mahen (vzáj. koresp. s J. Mahenem z 1918–37; 1964, ed. J. Hek, Š. Vlašín). ■

LITERATURA: K. Novotný: J. L. (1947); J. Pečírka: Národní umělec J. L. (1955); A. Ladová: Můj táta J. L. (1963); V. Formánek: J. L. (1980). ■ **zsl** (A. Novák): L. knížky pro děti, LidN 21. 12. 1929; M. Majerová: ref. Ezopské bajky, LidN 16. 12. 1931 + ref. O Mikešovi, Čin 1933, s. 541; P. Stehnová: ref. O Mikešovi, Úhor 1933, s. 181; ● ref. Do světa: M. Majerová, LidN 2. 2. 1934; If (I. J. Fischerová), NO 7. 12. 1934; an., PL 22. 12. 1934; -a., Úhor 1935, s. 206 (též o kn. Cirkus Mikeš & Kludský) ●; ● ref. Cirkus Mikeš & Kludský: p (A. M. Piša), PL 6. 12. 1935; M. Majerová, LidN 11. 12. 1935; If. (I. J. Fischerová), NO 22. 12. 1935 ●; B. Hloušková: ref. Zlatý domov, Úhor 1937, s. 39; ● ref. O chytré kmotře lišce: If. (I. J. Fischerová), NO 24. 12. 1937; J. Petrus, Úhor 1938, s. 7 ●; ● ref. Vzpomínky z dětství: If. (I. J. Fischerová), NO 7. 12. 1937; B. Vejrychová-Solarová, Úhor 1938, s. 64 ●; ● ref. Bubáci a hastrmani: M. Majerová, LidN 6. 12. 1938; Filip (D. Filip), Úhor 1939, s. 8 ●; ● ref. Straky na vrbě: jd (J. Drda), LidN 18. 8. 1940; jk (J. Krejčí), Nár. práce 20. 10. 1940; pí (F. Pišek), LidN 6. 7. 1941; -ob- (J. Pober), LitN 1941, s. 71 ●; Filip (D. Filip): ref. Pohádky naruby, Úhor 1940, s. 39; B. Milčan: ref. Nezbedné pohádky, Svobodné Československo 16. 5. 1946; ● ref. Kronika mého života (nové vyd.): K. Polák, PL 17. 12. 1947; J. O. Novotný, Moravskoslezská osvěta 2, 1947/48, s. 132 ●; F. Buriánek: ref. Vzpomínky z dětství (nové vyd.), Zeměd. noviny 2. 4. 1948; V. Dostálková: Slovesné umění J. L., ZM 1957, s. 357 a 1958, s. 37; L. Stehlík: J. L., ZM 1957, s. 353; ● nekrology: J. P. (Plachetka), RP 15. 12. 1957; S. Richter, LD 15. 12. 1957; bs (B. Slavík), Zeměd. noviny 15. 12. 1957; J. Šmíd, Tvorba 1957, č. 51; K. Nový, LitN 1957, č. 51/52; E. Vrbová, Učitelské noviny 1957, č. 51/52 ●; J. Tomeš: Svět J. L., NŽ 1958, s. 224; A. Hoffmeister: ref. Mikeš, ZM 1959, s. 360; M. Mičko: Národní umělec J. L., Kulturněpolitický kalendář 1962 (1961); K. Konrád in Nevzpomínky (1963); F. D. Bulánek: L. v novinách, LD 10. 12. 1967; J. Vrána in J. L.: Můj přítel Švejek (1969); V. Nezkusil: ref. Bubáci a hastrmani a jiné pohádky, ZM 1970, s. 538; P. Toman: O Ladovi trochu jinak, Práce 24. 12. 1971; B. Stehlíková:

V krajině J. L., ZM 1977, s. 695; F. Dvořák: Dvoji jubileum J. L. a jeho aktuálnost, LD 17. 12. 1977.

mn

Lada Nióla

1855

Almanach, první a jediné literární vystoupení demokratické mládeže soustředěné kolem J. V. Friče; v duchu romantismu a navázání na folklórní tvorbu reagoval na politické a kulturní ovzduší bachovského absolutismu.

Myšlenku vydat almanach, který by manifestně prokázal snahy mladé literatury a rozrušil tísnivou nadvládu politické reakce, pojal J. V. Frič 1854 záhy po své amnestii a po návratu z komárenského vězení do Prahy. Frič soustředil kolem sebe studenty, jimž se literární projev za daného stavu jevil jako jediný možný způsob veřejné aktivity, a ze starších autorů získal pro svůj záměr B. Němcovou a J. J. Kolára. L. N., která vyšla na sklonku 1854 s vročením 1855, věnoval svému otci J. Fričovi. Podle vydavatelova vysvětlení v Lumíru (Z Prahy, 1854, č. 50) nese almanach jméno dvou údajně litevských bohyň, dcery slunce Nióly (Morany) a její dcery Lady, jež byla vyslána z podsvětí na zem jako znovuvzkříšený mýtus a jako naděje blízkého rozkvětu slovanské poezie. Později v Pamětech však Frič obě mytické postavy sloučil v jednu; tak jsou ostatně pojaty už ve Fričově vstupní básni almanachu i v kresbě na titulním listě. Vedle ní obsahuje L. N. několik drobných ilustrací a dvě ocelorytinové podobizny: idealizovaný portrét mladistvé Fričovy lásky M. Podlipské z Opočna a podobiznu A. S. Puškina, dokumentující slovanskou orientaci almanachu.

L. N. nese řadu znaků ještě nezrálého uměleckého snažení. Je to patrně zvláště ve veršovaných příspěvcích, nejméně výrazné složce sborníku. Výjimku tvoří jen ironické a sebeironické verše B. Jandy a některé básně J. V. Friče (Bouře). Ostatní poezii charakterizuje mlhavý (snad i jinotajný) romantismus v mytologizujících programových verších (J. V. Frič) i v milostné lyrice s příznačným světobolem (B. Janda, J. Palacký, A. Štrauch); L. N. obsahuje též ohlasy folklórní tvorby lyrické (A. Sázavská) i baladické (J. Kolář) a pokusy

o žertovnou poezii (Rašin). Nové snahy mladých výrazněji reprezentují básnické překlady, orientované k tvorbě H. Heina (J. V. Frič, V. Č. Bendl), A. S. Puškina (Bachčisarajský fontán, přel. V. Č. Bendl) a L. Uhlanda (J. V. Frič). Hlavní význam L. N. jako projevu demokratických snah vzpírajících se politické reakci i literárnímu konzervativismu spočívá v próze. Rozhodující roli, třebaže spíše proklamativně než umělecky, sehrála Fričova povídka Život sváteční, podávající s autobiografickými rysy obraz dvou fází nenaplněné trýznivé lásky mladého spisovatele k jedné ženě, zároveň však i program mladé literatury. Vycházejí z kritiky klasicismu i bezcílné romantiky a vůbec umění netečného ke skutečnosti a soudobému dění, vyslovil tu Frič ústy hlavní postavy povídky jak vášnivou obhajobu H. Heina a jeho rozervanosti jako zrcadla doby, tak obdiv k slovenské lidové slovesnosti inspirovaný Kollárovým souborem slovenských národních písní. Tím, že do milostného příběhu včlenil i pohádku a slovenskou pověst, podtrhl význam, který přikládal lidové tvorbě jako východisku nové literatury (tuto orientaci zvýraznilo i uveřejnění slovenské pohádky B. Němcové O dvanácti měsíčkách). Umělecký program L. N. nejvýrazněji naplnila B. Němcová povídkou Sestry, v níž do romantického příběhu dívky z lidu opuštěné šlechticem vložila prvky realistického vidění vztahu dvou protikladných světů i všedního života prostých lidí. Váhu prozaických příspěvků podpořily i dvě satiry: Dlouhý den (J. J. Kolár podle C. Brentana), rozsmárně zesměšňující různé vrstvy pražské společnosti (krejčí, literáti, židovská enkláva, konšelé, primátoři, učenci se svými fantaskními výmysly), a dopis Z Bohdanče (J. V. Frič), navazující na satiru J. J. Langra a karikující obraz starožitnické vášně a pseudoučenosti Českého muzea. Ostatní prozaické příspěvky (Fričova romantická povídka Marie, Štrauchova historická povídka ze 17. století Plháč, Sojkova próza Z Venecie aj.) již podstatně neovlivnily přínos almanachu. Jeho celkový ráz dokresluje dvě literárněhistorické exkurze: stručný životopisný nástin osudu A. S. Puškina a jiných ruských básníků od V. Č. Bendla a portrét F. J. Rubeše od F. V. Vorlíčka. L. N. uzavírá Fričův nekrolog o předčasně zesnulém básníku H. Veselém. Obě satiry, Fričova povídka Život sváteční, verše B. Jandy a některé další příspěvky

(ovšem i radikální politická minulost vydavatele knížky) vyvolaly nevlídnou, odsuzující reakci konzervativních kruhů, které jako protiváhu L. N. vydaly almanach Perly české (1855). Na Fričovy snahy navázali o tři léta později autoři almanachu Máj, kteří již programově spojovali ve svém díle lidovou slovesnost s individuálním prožitkem a s důrazem na rozpornost soudobého světa. – *Verši* do L. N. přispěli: V. Č. Bendl (jako V. Č. Stránický), L. Čelakovský, J. V. Frič (pseud. M. Brodský, šifry J. V. F., St.), J. Gros, B. Janda, J. Kolář, J. Palacký (pseud. Smil), Rašin, A. Sázavská (jako Anna S.), K. Schwarz (pseud. Bolemír Vltavský), J. E. Sojka (jako Miloslav Sojka a Miloslav Straka), A. Štrauch; *prózu*: J. V. Frič (i pseud. M. Brodský, šifra St.), J. J. Kolár, B. Němcová (i pseud. Ludmila z Hrádku), J. Ritterová z Rittersberka (pseud. Johanna Marie), J. E. Sojka (jako Miloslav Sojka), A. Štrauch.

LITERATURA: ● ref. L. N.: an., Pražské noviny 1. 12. 1854; X-x., Pražské noviny 14. 12. 1854; an., Pražské noviny 16. 12. 1854; -a-, Mor. nár. list 1854, s. 400; an. (F. M. Klácel), Mor. nár. list 1854, s. 402, 407, 411; an., Slovenské noviny (Videň) 13. 1. 1855, příl. Světozor, s. 3, dodatek redakce s. 4; M. (V. Zeleň), Obzor 1855, s. 57 ●● polemika: J. V. Frič: Odpůrcům L. N. + redakce: Poslední slovo o L. N., oboje Příloha Obzoru 1855; an., Mor. nár. list 1855, s. 12; an. (V. Pok Poděbradský), Cyril a Metod (B. Bystrica) 1855; an. (J. Gros, A. Štrauch), Dblík 1855, s. 66 ●; F. Bačkovský: K dějinám českých almanachů, Vlast 5, 1888/89, s. 481; J. V. Frič in Paměti 4 (1891, s. 399); M. Zdziechowski in K. H. Mácha a byronism český (1895, s. 41); L. Quis: České manifestační almanachy v letech padesátých a sedmdesátých, Květy 1898, s. 583; L. Čech: Snahy Fričovy a Hálkovy o nové české básnictví, Osmá výr. zpráva zemské vyšší reálky v Novém Městě na Mor. na 1901/02; J. Vlček: Obrodné snahy doby Fričovy, in Několik kapitol z dějin naší slovesnosti (1912) → Kapitoly z dějin české literatury (1952) a Dějiny české literatury 3 (1960); K. Havlíček: Uprímné mínění o almanachu L. N., ČMF 1912 (z rkp. z 23. a 24. 12. 1854) → O literatuře (1955); K. Polák: L. N., ČLit 1953, s. 99; M. Pohorský: Kosmopolitismus a rozervanost školy májové, ČLit 1955 → Portréty a studie (1974).

bs, zp

Jan Ladecký

* 13. 5. 1861 *Praha*

† 20. 7. 1907 *Praha*

Dramatik, prozaik a divadelní kritik, zvláště na přelomu 80. a 90. let prosazující nové realistické tendence v české dramatice; zasloužil se též o rozvoj a organizaci ochotnických divadel.

L. absolvoval v Praze reálku v Ječné ul. (vliv učitele češtiny F. Bilého) a učitelský ústav a od 1880 učil v Nadějkově u Sedlčan, od 1884 v Prachaticích; 1887 zanechal učitelství, vrátil se do Prahy, kde se značnými finančními obětmi začal vydávat divadelní časopis Česká Thalia a zároveň se věnoval organizaci českého divadelnictví. Aby zvýšil úroveň ochotnického divadla, vypracoval seznam her doporučených k provozování. V 90. letech byl předsedou Ústřední Matice divadelních ochotníků československých, redigoval její orgán Thalie, pracoval ve výboru spisovatelského spolku Máj a v literárním odboru Umělecké besedy. 1894 působil jako průbojný dramaturg Divadla v Národním domě na Král. Vinohradech. Zasloužil se rovněž o pražskou Národopisnou výstavu 1895. Spolupracoval na Ottově slovníku naučném a patřil k iniciátorům Divadelního slovníku. Jako divadelní referent působil v čas. Zvon a Osvěta.

Jako kritik zasáhl L. na přelomu 80. a 90. let svým časopisem Česká Thalia významně do probíhajících zápasů o umělecký realismus na českém jevišti. Ač na začátku s tímto časopisem spolupracoval J. Vrchlický a J. Zeyer zde otiskl hru Šárka, záhy v něm L. začal uplatňovat kritiku novoromantických tendencí, které na tehdejších divadle představovali právě Vrchlický (kritika Bratří a trilogie Hippodamie) a Zeyer (kritika her Sulamit, Doña Sanča); L. jim vytýkal poetickou strojenost a lyrizaci dramatu; místo toho prosazoval pravdivé obrazy soudobého života. Vzorem domácí produkce, o něž by se mělo české divadlo opírat, mu byli Stroupežnického Naši furianti; ze světové dramatiky vyzdvihoval Gogolova Revizora jako dílo, jež o století předběhlo svůj čas a položilo základy moderní realistické komedie. Kladně hodnotil díla A. Jiráka (Vojnarka), M. A. Šimáčka (Svět malých lidí), J. Štolby (Závěť), G. Preissové (Gazdina roba) a F. A. Šuberta (Jan Výrava) a odsuzoval cizí povrchní frašky a veselohry v repertoáru Národního divadla; proto také kritizoval F. A. Šuberta a L. Stroupežnického ve

funkcích ředitele a dramaturga (stať Osmý rok Národního divadla, Čes. Thalia 1892). Pozdější L. kritická činnost již pozbyla své rané průbojnosti. Dramatická tvorba L. nedosahovala hodnot jeho činnosti kritické. Po raných historických hrách, nezdařeném pokusu o pateticky vznošené, ale strnulým, neobratným jazykem napsané drama *Kortan* o vzpouře jihočeských rolníků 1775 a po veselohře s naturalistickými prvky *Pan regent*, v níž historické reálie včetně titulní postavy Krčína z Jelčan posloužily jako kulisa k milostným zápletkám a k povrchně dořešenému sporu o privilegia města Selčan (Sedlčan), začal L. psát hry ze současnosti. Realistickému pojetí se přibližovaly snahou zobrazit všednost života a podat ji s dávkou drsnosti; scházela jim však hlubší psychologická motivace, a proto L. postavy působí svým svévolným, zkratkovitým jednáním násilně a nevěrohodně. Poprvé sáhl k současné látce v jednoaktové komedii z uměleckého života *V úskali*, jejímž tématem je rozhodování hlavní postavy (herečky, zvyklé na vyšší životní styl) mezi věrností zchudlému spisovateli a bezstarostným životem. Dalšími dvěma dramaty pronikl L. na Národní divadlo. Ve hře *Dva světy* se dramatický konflikt odehrává mezi prostředím zámku a podzámčí a jeho v podstatě romantické rozvedení (osnované kolem žárlivosti lesníka na dávnou nevinou lásku své ženy a barona) je značně vzdáleno realistickým tendencím. Podobně v dramatu *Bez lásky* nemohla nemotivovaná syrovost života (tragický konec milostného trojúhelníku) sama o sobě hlouběji rozvinout nové tendence české dramatiky. Také L. próza postrádá výraznějších rysů a projevují se v ní základní vady všech L. prací: nedostatečná motivace jednání postav, fejetonní kvapnost, nedořešenost dílčích příběhů. Román *Na tichém venkově* přejímá základní romantické motivy hry *Dva světy*, časopisecky otiskovaná nedokončená práce *Zlatá křídla*, podávající příběh uměleckého zraní mladého herce, zaujme kritickým pohledem na intriky v zákulisí divadelních společností. V pozůstalosti (LA PNP) zůstaly rukopisy divadelních her *Car Vasil* a *Lichá světla* a povídka *Lidská zvěř*; o některých dalších L. hrách se dovídáme v soudobém tisku ze zpráv o jejich zadání (mj. *Za chlebem*).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: B. Mareš, Bedřich Mareš, Bohumil Kuthan, J. V. Bursa, Jos. Sobotka, Josef Prokopec, K. Beneš, Karel Možný, V. Brych (vesměs Čes. Thalia); J. Lý, -ý. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besední

listy (1892–95); Čes. Thalia (1887–92; 1887 *Pan regent*, 1889 *Na tichém venkově*, pseud. Josef Prokopec, 1891–92 *Zlatá křídla*); sb. Devatenácté století slovem a obrazem (1904); Divadlo (1903–07); Hlas národa (1886); Máj (1903); Malý čtenář (1897); Meziaktí (1901–02); Nár. listy (1902); Nár. politika; Niva (1895); Osvěta (1903–07); sb. Příspěvky k dějinám českého divadla (1895); Rozhledy literární (1886); Samostatnost (1906); Švanda dudák (1894); Thalie (1897–1900); Tyl (1896); Zvon (1903–05). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Kortan (D 1883); V úskali (D 1893); Dva světy (D 1897, i prem.); Bez lásky (D 1899, prem. 1898); – posmrtně: Na tichém venkově (R 1912). – *Překlady*: Y. Guilbert: Hrdina dne (1903). ■ SCÉNICKY. *Hra*: On mluví a papá (1897). – *Překlady*: A. Dumas ml.: Cizinka (1900); A. Schnitzler: Literatura (1905). ■ REDIGOVAL časopisy: Česká Thalia (1887–92), Thalie (1897–1900), Meziaktí (1901–02); sborník: Příspěvky k dějinám českého divadla (1895); edice: Vybrané hry českých divadel (1896–1902), Masky a pravda (1903–04). ■

LITERATURA: F. Zákrejs: ref. Kortan, Osvěta 1883, s. 837; ● ref. V úskali: J. Karásek, Niva 1893, s. 31; P., Světozor 1893, s. 60; -ý, Lit. listy 1893, s. 69; F. Zákrejs, Osvěta 1897, s. 472 ●; ● ref. Dva světy: F. X. Š. (Šalda), Lit. listy 1897 → KP 3 (1950); K. (F. V. Krejčí), Rozhledy 6, 1896/97, s. 613; J. K. (Kvapil), Zlatá Praha 1897, s. 215; F. Zákrejs, Osvěta 1897, s. 362; K. (K. Kamínek), MR 1897, sv. 6, s. 31; P., Světozor 1897, s. 214; J. Flekáček, Vlast 13, 1896/97, s. 778 ●; ● ref. Bez lásky: F. X. Š. (Šalda), Lumír 27, 1898/99 a Lit. listy 1899, oboje → KP 4 (1951); K. (F. V. Krejčí), Rozhledy 8, 1898/99, s. 277; K. K. (Kamínek), MR 1898/99, sv. 9, s. 93; Nemo (K. B. Mádl), Zlatá Praha 1899, s. 10; P., Světozor 1899, s. 11; N-k (J. Kamper), Čes. revue 2, 1898/99, s. 350 ●; ● nekrology: O. Theer, Lumír 35, 1906/07, s. 522; -r (R. J. Kronbauer), Máj 5, 1906/07, s. 696; F. V. V. (Vykoukal), Osvěta 1907, s. 857; -m-, Zvon 7, 1906/07, s. 688; an., Zlatá Praha 24, 1906/07, s. 535 ●; an.: J. L., Naše kniha 1921, s. 104; J. Sajic: Hrst jubileí a vzpomínek pro rok 1931, Čes. osvěta 27, 1930/31, s. 343; J. Vondráček: J. L., České lidové divadlo 1948.

zp

Jan Laichter

Působnost 1896–1949

Přední pražské nakladatelství naučné a beletristické literatury.

Zakladatel podniku J. L. (* 28. 12. 1858 Dobruška, † 11. 10. 1946 Praha) byl synem dobrušského pekaře, který byl 20 let starostou města. J. L. navštěvoval 1871 broumovské gymnázium,

ale pro nedostatek hmotných prostředků se stal 1872 kupeckým učněm u A. Kostiala v Josefově, kde se též 1875 vyučil. Potom střídal zaměstnání: 1876 u kupce J. Habelta v Rychnově n. Kn., 1877–78 u J. J. Jiráka v Jičíně, 1878 u A. Hlaváčka ve Slaném, 1879–82 u E. Ceypka v Rychnově n. Kn. V té době si oblíbil četbu knih, která ho nakonec přivedla k jeho životnímu poslání. 1877 žádal o knihkupeckou koncesi pro Plzeň, ale nedostal ji; nepřijal ani podnět T. G. Masaryka založit knihkupectví v Martině na Slovensku. V říjnu 1882 byl na doporučení F. A. Šuberta přijat do nakladatelství J. Otto, kde vedl, po počáteční bezplatné praxi, od podzimu 1883 administraci revue *Athenaeum*. Když 1893 založili F. Čáda, F. Drtina, J. Jakubec, T. G. Masaryk, J. Polívka, V. Tille, J. Vlček a bratři Laichtrové čas. *Naše doba*, stal se L. jeho nakladatelem; pro začátek (roč. 1) převzal vydávání jeho bratr Josef. 1894 odešel L. z nakladatelství J. Otto, v březnu 1896 získal nakladatelskou koncesi a současně začal vydávat první knižnici. – J. L. byl samouk, který se houževnatostí, obchodní zdatností, vzdělaností i jazykovými znalostmi velice rychle zařadil mezi přední pražské nakladatele (dvakrát byl zvolen předsedou Svazu knihkupců a nakladatelů); jeho nakladatelství pomáhalo růstu národní vzdělanosti. Za zásluhy o českou vědu byla L. udělena 1945 filoz. fakultou UK hodnost dr. h. c. Mimo nakladatelskou činnost se L. věnoval i beletristické tvorbě. Rané verše publikoval 1883–85 v čas. *Květy*, *Ruch* a *Zlatá Praha*, částečně pod pseud. Jan Dobroch, později se sporadicky věnoval próze (dvoudílný autobiografický román *Budoucnost*, 1913, román *V žáru vzpoury*, 1938). 1892 redigoval *Literární zpravodaj J. Otty*. – Syn František L. (* 28. 10. 1902 Praha, † 29. 5. 1985 Praha) maturoval 1920 na gymnáziu v Křemencově ul., 1929 získal doktorát na filoz. fakultě UK (dissertační práce Charles Péguy, jeho mládí a nakladatelské začátky). Po studiu vstoupil do otcova podniku, odborný rozhled si rozšiřoval studijními cestami do Německa a Francie. Na vedení nakladatelství se podílel již za otcova života. Byl členem rady výboru Svazu knihkupců a nakladatelů a předsedou spolku *Kmen* (1938). Mezinárodní zájmy Svazu zastupoval na konferencích v Paříži, Bruselu a Londýně. Po smrti otce převzal F. L. nakladatelství; tichými společníky byli jeho bratři, starší Jan a mladší Prokop. Publicisticky se F. L. zabýval problemati-

kou nakladatelského družstevnictví. Pro potřebu oboru napsal brožuru *Kniha a veřejný tisk* (1933), úvahu *Smysl nakladatelské práce* (čas. *Naše doba* 1948/49, i sep.) a dvoudílnou práci Charles Péguy a jeho vydavatelský odkaz (1970–74, strojopis); podílel se na sestavení publikace *Les éditeurs tchécoslovaques* (1931) a *Bibliografie Masarykových prací v předválečné Naší době* (1936). – Nakladatelství J. L. bylo umístěno na Vinohradech v Žižkově ul. 9 (dnes Italská), od 1910 v ul. U Riegrových sadů 4, v domě postaveném pro nakladatelství podle návrhu arch. J. Kotěry.

Nakladatelskou práci J. L. charakterizuje programová cílevědomost a vydavatelská podnětnost. Ovlivněn všeobecnou snahou 90. let po zvědečtění veřejného života, soustřeďoval L. své úsilí především na naučnou a vzdělávací literaturu humanitního a sociálního směru, v beletrii pak na díla s výrazným myšlenkovým obsahem, hlavně z anglosaské a skandinávské oblasti. Jsa od počátku své nakladatelské činnosti obklopen podnětným prostředím kolem T. G. Masaryka, dal své schopnosti do služeb rodícího se ideově politického hnutí realismu a po válce masarykovsky pojatého „hradního“ humanismu; tomuto myšlenkovému proudu sloužila revue *Naše doba*, kterou jako poradce spoluřídil. Při volbě a získávání autorů uplatňoval J. L. přísný výběr, nepouštěje ze zřetele výchovné poslání české knihy. Růstu českého duchovního života se snažil pomáhat především zprostředkováním zahraniční literatury v oborech u nás dosud nezastoupených. Bezprostředními spolupracovníky nakladatelství se záhy stali V. Tille, Z. V. Tobolka, B. Prusík a Z. Wirth, autory pak převážně univerzitní profesori F. Čáda, J. Hanuš, O. Hostinský, J. Jakubec, O. Kádner, F. Krejčí, J. Máchal, V. Mathesius, L. Niederle, A. Novák, V. Novotný, J. Pekař, E. Rádl, J. Šusta, J. Vlček a též F. Peroutka. Překladatelský kádr nakladatelství tvořili: F. Drtina, V. J. Dušek, J. Fischerová, L. Hofman, K. Hrdina, M. Lesná, F. X. Procházka, B. Prusík, J. Satrianský, F. Stiebitz, O. Vaňorný aj. O grafické a výtvarné pojetí knih pečovali F. Anýž, C. Klouček, J. Kotěra, V. Preissig a ilustrátoři P. Laichter (syn J. L.), M. Marešová, L. Novák, A. Scheiner. – Ediční program byl realizován v knižnicích, mimo ně byly knihy vydávány jen ojediněle. Přínosem pro českou inteligenci byl zvláště Výbor nejlepších spisů poučných, soustřeďující práce předních světových vědců. –

Největším čtenářským úspěchem J. L. byly knížky pro děti: Erbenovy České pohádky dosáhly 10 vydání a Ruské byliny v překl. B. Herbenové 9 vydání. Nejvýznamnějším souborem původní české beletrie byla knižnice *Čeští spisovatelé 19. století* (1904–20, 41 sv., red. J. Vlček, od 1912 A. Hartl), ve které vyšly Sebrané spisy F. L. Čelakovského (1913–16, 2 sv., ed. J. Jakubec), Sebrané spisy V. Hálka (1905–20, 11 sv., ed. J. Vlček, sv. 10 a 11 A. Hartl), Spisy K. Havlíčka Borovského (1906–08, 3 sv., ed. L. Quis), Spisy K. H. Máchy (1906–07, 2 sv., ed. J. Vlček), Sebrané spisy B. Němcové včetně korespondence (1904–20, 14 sv., ed. M. Gebauerová, část V. Tille, J. Vlček), Sebrané spisy G. Pfelegera Moravského (1907–12, 6 sv., ed. Jos. Laichter), Vybrané spisy K. Sabiny (1911–16, 3 sv., ed. J. Thon); některé spisy vycházely zpočátku v sešitech. Také *Knížky pro lid* (1906–23, 10 sv.) přinášely vybraná díla významných spisovatelů (V. Hálek, K. Havlíček Borovský, B. Němcová; B. Björnson, R. W. Emerson, L. N. Tolstoj). S touto edicí se kryla knižnice *Levné knížky* (1906–25, 11 sv.), navíc obsahující jen práci J. Pavla. Přeložené beletrii byla věnována *Laichtrova sbírka krásného písemnictví* (1906–49, 49 sv., red. Jos. Laichter), ve které vyšlo také několik původních děl českých autorů (F. Albert, L. Bubelová, M. Gebauerová, Jan Laichter, Jos. Laichter, R. Svobodová), z cizích E. Barret-Browningová, H. Bertsch, B. Björnson, U. Braeker, Ch. Brontëová, J. Conrad, A. P. Čechov, G. Eliotová, G. Frenssen, J. Galsworthy, S. Glaspellová, M. Gorkij, H. Hesse, Homéros, W. Langhoff, S. Lewis, C. F. Mayer, F. Mauriac, Ch. G. Norris, Ovidius, Ch. F. Ramuz, U. Sinclair, C. Spitteler, T. Storm, F. A. Swinnerton, W. M. Thackeray, Tibullus, R. M. Tenreiro, L. N. Tolstoj, Vergílius, V. Woolfová aj. Autory menší knižnice *Zábavné čtení* (1922–27, 7 sv., red. V. Tille) byli R. Arcos, S. G. Colettová, Cyrano de Bergerac, E. Demolder, K. Jamataová, A. R. Lesage a an. zpracovatel románu Jan Pařížský. Mládeži byla určena především knižnice *Žeň z literatur* (1902–29, 66 sv., red. V. Říha, tj. V. Tille), v níž vyšly vedle Erbenových Českých pohádek (1905) a Vybraných bájí a pověstí národních jiných větví slovanských (1925), Dalimilovy kroniky (1920) a vlastního životopisu Karla IV. zejména bajky a pohádky V. Říhy a Umění starého Řecka od A. Matějčka, dále díla F. L. Čelakovského, V. Hálka, M. Mikšíčka, B. Němcové a R. Svo-

bodové. V překladech *Žeň ...* uvedla ruské byliny, pohádky francouzské, norské, čínské a indické, bengálské a kašmírské, výběr z Tisíce a jedné noci (Sindabád), vyprávění Hrdinové britských ostrovů a díla ze starší francouzské literatury (Píseň o Rolandovi, Aucassin a Nicoletta), dále pak práce těchto autorů: M. L. Adams, R. Arcos, P. Ch. Asbjörnsen a G. Moe, B. Björnson, G. Deleddová, F. M. Dostojevskij, A. Dygasiński, V. M. Garšin, E. Gibbon, A. J. Gliński, J. W. Goethe, N. V. Gogol, Homéros, S. Lagerlöfová, M. Maeterlinck, Mark Twain, G. de Maupassant, V. I. Němirovič-Dančenko, N. E. Ončukov a D. N. Sadovnikov, J. Ruskin, F. Schiller, A. Singh, A. Stifter, L. N. Tolstoj, I. S. Turgeněv, O. Wilde. Souběžně vycházely *Pěkné knihy pro mládež* (1908–47, 33 sv., red. do 1928 M. Gebauerová; zpočátku čtrnáctidenně v sešitech, od 1919, č. 17, číslování podle svazků). Čeští autoři edice byli M. Gebauerová, K. Hroch, B. Němcová, T. Nováková, J. Pavel, J. Pelikán, O. Votočková-Lauermannová, přeložení Ch. K. Bolton, G. Deleddová, Ch. Darwin, Ch. Dickens, Ch. A. O. Eastman a E. H. C. Eastmanová, Ch. Kingsley, S. Lagerlöfová, E. March-Tappanová, V. I. Němirovič-Dančenko, S. A. Pospělov, S. Rozanov, A. G. Selmerová, A. I. Svirskij, W. M. Thackeray, L. N. Tolstoj, M. Walewska, H. D. Williams. J. L. vydával dvě edice školní četby. *Světla* (1912–37, 21 sv., red. K. Velemínský, od sv. 4, 1926, J. Čeněk) sdružovala v jeden svazek vždy verše několika českých básníků (P. Bezruč, O. Březina, V. Dyk, J. Hora, P. Kříčka, J. S. Machar, R. Medek, S. K. Neumann, A. Sova, F. Šrámek, O. Theer, K. Toman, J. Vrchlický, J. Wolker); obsahovala též výbor z poezie slovenské (J. Jesenský, I. Krasko, E. B. Lukáč, M. Rázus, V. Roy, J. Smrek), dále Komenského Kšaft a práce F. L. Čelakovského, V. Dyka, J. Herberna, F. V. Krejčího, K. H. Máchy, T. G. Masaryka a ze slovenských autorů P. O. Hviezdoslava, z cizích N. V. Gogola a G. Chaucera. Dále tu vyšel výbor *Svět pohádek*, výbory ze staročeských listů, z velkých spisovatelů ruských a ukrajinských, z jihoslovanské lidové epiky, z řečnické prózy, z řecké i římské poezie (ed. K. Hrdina) a z paměti čs. mužů a žen. *Souvislá četba pro školy měšťanské* (1934–37, 11 sv., red. J. Čeněk) opět shrnovala vždy v jeden svazek práce několika českých autorů (B. Benešová, S. Čech, V. Hálek, J. Kopta, F. Langer, K. H. Mácha, M. Majerová, R. Medek, T. Nováková,

R. Svobodová, J. Zeyer), dále přinesla výbory z díla J. Herbena, K. Havlíčka Borovského, bratří Mrštíků, z cizích pak V. Huga. Z vědeckých edicí J. L. patří k nejvýznamnějším cyklus *Dějiny literatury* (1899–1936, 17 sv.), jejichž jeden či dva svazky vycházely od 6. ročníku vždy na konci roku jako příloha čas. *Naše doba*. Obsahuje díla J. Bing: *Dějiny literatury norské*, T. Birt: *Dějiny římské literatury v pěti hodinách*, A. Brückner: *Dějiny literatury polské*, B. Crémieux: *Panoráma soudobé literatury italské*, W. Feldman: *Současná literatura polská*, A. Filon: *Dějiny anglické literatury od počátku po naši dobu*, J. Fitzmaurice-Kelly: *Dějiny španělské literatury do konce 18. století*, J. Jakubec: *Dějiny literatury české od nejstarších dob do probuzení politického*, L. Kellner: *Anglická literatura doby nejnovější od Dickense až k Shawovi*, J. Krejčí: *Studie z novější literatury německé*, G. Lanson: *Dějiny novodobé literatury francouzské*, D. Mornet: *Dějiny soudobého písemnictví a myšlení francouzského*, V. Pozner: *Moderní ruská literatura*, W. P. Trent, J. Erskine: *Slavní spisovatelé američtí*, O. Vočadlo: *Současná literatura Spojených států*, S. Volkonskij: *Čtení z ruských dějin a z ruské literatury*, B. Wiese, E. Pèrcopo: *Dějiny literatury italské od počátku až po naši dobu*, aj. V edici *Výbor nejlepších spisů poučných* (1896–1949, 80 sv.), která začala vycházet v sešitech, byly publikovány knihy J. Jakubec: *Dějiny literatury české* (2. vyd.), sb. *Literatura česká 19. století*, Z. Nejedlý: *O Hostinského Estetika*, několika-svazkové *České dějiny* aj. Literaturu naučnou a vzdělávací soustřeďoval J. L. v knižnicích *Otázky a názory* (1901–48, 86 sv., red. J. Laichter), kde mj. vyšly 4 sv. *Dostojevského Deníku*, *Myšlenky B. Němcové* (ed. V. Tille), *Vývoj tvořivý* od H. Bergsona a *Myšlenky B. Pascala*, *Česká knihovna národohospodářská* (1903, 1 sv., red. J. Gruber), *Umění a řemesla* (1909–46, 15 sv., red. Z. Wirth, od sv. 13, 1936, A. Matějček), *Úkoly dneška* (1919–46, 18 sv.; řada 1 1919–21, ř. 2 1932–37, ř. 3 1938, ř. 4 1946), *Dějiny národů* (1920–21, 2 sv.) a *Laichtrova filozofická knihovna* (1931–48, 35 sv., red. J. B. Kozák), v níž převažovali filozofové antičtí. – Souborně vyšly *Politické spisy K. Havlíčka Borovského* (1900–03, 5 sv., ed. Z. V. Tobolka), *Spisy F. Drtiny* (1914–32, 5 sv.), *Sebrané spisy Jos. Laichtera* (1924–27, 6 sv.), *Spisy Jos. Laichtera* (1934, 5 sv.), z cizích: B. Björnson: *Sebrané spisy* (1907–12, 4 sv. v L. sbírce krásného písem-

nictví), *Spisy Ch. Brontëové* (1906–30, 4 sv. v 8 dílech v L. sbírce krásného písemnictví), R. W. Emerson: *Spisy* (1906–12, 4 sv. v edici *Otázky a názory*). – I periodika odpovídala zaměření L. nakladatelské politiky. *Naše doba* (1893–1949, 55 roč.), jejímž prvním redaktorem byl T. G. Masaryk, byla revuí pro vědu, umění a sociální problematiku; *Česká mysl* (1900–11, 11 roč., red. F. Čáda, F. Drtina, F. Krejčí aj.) byla orgánem Filozofické jednoty v Praze (1912 ji převzalo nakl. Dědictví Komenského).

KNIŽNICE. *Beletrie a práce o literatuře*: *Dějiny literatury* (1899–1936); *Žeň z literatury* (1902–29); *Čeští spisovatelé 19. století* (1904–20); *Knížky pro lid* (1906–23); *Levné knížky* (1906–25); *Laichtrova sbírka krásného písemnictví* (1906–49); *Pěkné knihy pro mládež* (1908–47); *Světla* (1912–37); *Zábavné čtení* (1922–27); *Knížnice ilustrovaných pohádek a povídek* (asi 1925–27); *Souvislá četba pro školy měšťanské* (1934–37). – *Ostatní*: *Výbor nejlepších spisů poučných* (1896–1949); *Otázky a názory* (1901–48); *Česká knihovna národohospodářská* (1903); *Umění a řemesla* (1909–46); *Úkoly dneška* (1919–46); *Dějiny národů* (1920–21); *Laichtrova filozofická knihovna* (1931–48). ■ **Souborná vydání**: F. L. Čelakovský, F. Drtina, V. Hálek, K. Havlíček Borovský, Jos. Laichter, K. H. Mácha, B. Němcová, G. Pfeleger Moravský, K. Sabina; B. Björnson, Ch. Brontë, R. W. Emerson. ■ **Z OSTATNÍ PRODUKCE**: V. Říha (V. Tille): *Povídka o svatbě krále Jana* (1900) + *Knížka o Růžence a Bobešovi* (1902); A. M. Tilschová: 17 povídek (1903); O. Wilde: *Šťastný princ a jiné pohádky* (1926, přel. V. A. Jung); *Nový zákon* (1933, přel. F. Žilka). ■ **PERIODIKA**: *Naše doba* (1893–1949); *Čes. mysl* (1900–11). ■

BIBLIOGRAFIE: Seznam knih 1911; Seznam knih vydaných nakladem J. L. ... 1913, ... 1914, ... b. d. (1917), ... 1927, ... 1931, ... 1935, ... 1937; *Spisy pro mládež z nakladatelství J. L. ... 1915*; Seznam knih a výběr knižních darů vydaných nakladem J. L. ... (b. d., 1916); Seznam knih nakladatelství J. L. ... (b. d., 1921); Seznam knih nakladatelství J. L. ... 1893–1928; *Vánoční dary pro mládež...* 1927–28; Seznam knih pro mládež... J. L. ... 1933; J. Dostál: *Bibliografický soupis tisků vydaných nakladatelstvím J. L., sb. J. L. (1935)*. ■ **LITERATURA**: sb. J. L. *Život a dílo. Vzpomínky a úvahy* (1935, red. J. Horák; zde též J. Thon: *Nakladatel J. L., t. r. i sep.*); sb. *Univerzita Karlova českému nakladateli J. L. (1945, s. promočním projevem A. Pražáka)*. ■ J. Laichter: *Jak se prof. T. G. Masaryk stal redaktorem Naší doby, Naše doba 1925, s. 348 + Úryvky z pamětí, Naše doba 1948/49, s. 113, i sep.*

oh

Jan J. Laichter

* 24. 10. 1895 *Královské Vinohrady* (Praha-V.)

† 16. 5. 1976 *Praha*

Básník a dramatik.

Podepisoval se též Jeník Laichter. – Syn nakladatele Jana L., bratr malíře a grafika Prokopa L. (1898–1975) a nakladatele Františka L. Studoval na klasickém gymnáziu na Král. Vinohradech (1906–11) a na reálném gymnáziu v Křemencově ul. (mat. 1914). Zapsal se na obor české a všeobecné dějiny a dějiny umění na pražské filoz. fakultě, ale ještě 1914 přešel na studium medicíny. V březnu 1915 narukoval a sloužil až do srpna 1918 u sanitní jednotky v Guyle-Béhés ve východních Uhrách (na hranicích dnešního Rumunska). V kasárnách navázal přátelství s pozdějším univ. profesorem anglistiky O. Vočadlem. Po válce obnovil v Praze studia původního oboru na filoz. fakultě (doktorát 1926, disertace *Ke kritice obrazů Francesca Mazzoly zvaného Parmigianino*; materiály k ní studoval 1921–23 v Drážďanech a 1924 ve Vídni). V dětství (1904) cestoval s rodiči po Istrii, 1906 podnikl s otcem cestu do Německa, Belgie a Londýna, 1934–35 trávil několik týdnů v Itálii studiem v obrazárnách. Od 1925 až do důchodu byl zaměstnán jako účetní v nakladatelském podniku svého otce. Za nacistické okupace nepublikoval, drama Pan Fancioulle bylo 1940 zakázáno cenzurou. V rukopise zůstalo šest divadelních her, které nebyly nikdy provozovány, stejně jako překlad dramatu J. Webstera Bílá ďáblice.

L. na sebe upozornil 1919–20 drobnými prózami z války v týdeníku Cesta, psanými věcně úsporným stylem. Zobrazoval bariéry mezi lidmi, nastavené mocí, vzděláním, služebním postavením (pozdější autorský výbor z raných próz *Byla válka* zůstal nezveřejněn). Náladová městská lyrika z 1914–21 ve sbírce *11 v moll i dur* je stylově rozkolísaná. Básnickou představivostí souvisí ještě s dekadencí (póza nadřazenosti, symbol fauna a satana aj.), ale vzdaluje se od ní pravidelným veršem na způsob sentimentálního popěvku nebo tanečního rytmu. Některé básně mají prozaický úvod nebo vsuvku. Stopy poválečných let, charakterizovaných vzdušným revolučním vlnou, nese sbírka *Berlín a jiné básně*, vyznačující se sblížením poezie s publicistikou. Aktuální sociální a politické náměty

podává L. rétorickou dikcí a umravňujícím tónem. Po desíleté odmítl vydal svou nejsobitější, uceleně komponovanou sbírku *Škály*, obsahující skeptické variace na téma hledání životních jistot. Obrazy z všedních dnů současnosti, vize inspirované Starým zákonem a patetická lyrika touhy po panteistickém splynutí člověka s přírodou vyúsťují v závěrečné básni *Vyhnání z chrámu* v definitivní životní rezignaci. Místy groteskní pointa básně napovídá autorův bytostně prožitý kontakt s poválečným expresionismem. Z několika dramát L. uveřejnil (časopisecky) pouze torzo *Pan Fancioulle* na motiv příběhu Heroická smrt z Baudelairových Malých básní v próze a dramatickou vizi *Z Njördova víru*, konfrontující skepticismus mládeže po první světové válce s hamletovskou legendou Saxa Grammatica. Do nástinů O. Vočadla Anglická literatura 20. století (1932) a Současná literatura Spojených států (1938) přeložil několik básnických ukázek.

PSEUDONYM: Jan Lare. ■ PŘÍSPĚVKY in: Cesta (1919–21; 1921 1. dějství D Pan Fancioulle); Čas (1921–22, 1925); Lípa (1919); Nár. osvobození (1925–38); Naše doba (1930); Nové Čechy (1933–36); Pramen (Plzeň, 1926); Rozpravy Aventina (1931–32); Ruce (Mnichovo Hradiště, 1919); Sborník Masarykova státního reál. gymnázia v Praze II (1949). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: 11 v moll i dur (BB 1921, podp. Jan Laichter); Berlín a jiné básně (BB 1924); Škály (BB 1934); Z Njördova víru (D 1939). ■

LITERATURA: ● ref. 11 v moll i dur: M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 20. 11. 1921; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 22, 1921/22, s. 191; A. H. (Hartl), Most 1, 1921/22, s. 62 ●● ref. Berlín a jiné básně: F. Götz: Mladí básníci čili dekadence nové lyriky 4, NO 4. 4. 1924; V. Brtník, Venkov 19. 4. 1924; A. N. (Novák), Lumír 1924, s. 389; B. Polan, Nové Čechy 8, 1924/25, s. 45 ●● ref. Škály: A. N. (Novák), Lid 19. 11. 1934; J. B. Č. (Čapek), Čin 1934, s. 1 172; Dr. V. (O. Vočadlo), Nové Čechy 17, 1934/35, s. 221; V. H. (Z. Kalista), Lumír 61, 1934/35, s. 235; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 35, 1934/35, s. 322 ●.

is

Josef Laichter

* 9. 1. 1864 *Dobruška*

† 23. 5. 1949 *Praha*

Romanopisec zpracovávající náměty z oblasti společenské etiky v duchu pokrokářství a masarykovského realismu; jako literární kritik prosazoval výchovnou

funkci umění a jeho bezprostřední podíl na společenské obrodě.

Mladší bratr Jana L., zakladatele významného nakladatelství v Praze. Od 1877 studoval na gymnáziu v Hradci Král. (chovanec Borromea), po maturitě (1884) byl posluchačem právnické fakulty pražské univerzity (doktorát 1890). T. r. nastoupil k pražské finanční prokuratuře, v jejichž službách pracoval celý život (1898 jmenován finančním koncipistou, do výslužby odešel jako vládní rada a náměstek prokurátora). L. manželkou byla Vojtěcha Havlíčková-L. (1869–1955), neteř K. Havlíčka Borovského a na přelomu století publicistka a pracovnice ženského hnutí. L. byl v stálém styku s vydavatelským podnikáním bratra Jana: účastnil se založení revue *Naše doba*, jejichž prvních tří ročníků (1894–96) byl vydavatelem, dlouho řídil edici Laichtrova sbírka krásného písemnictví, pro ediční řadu Čestí spisovatelé 19. století připravil vydání spisů G. Pfelegra Moravského, překládal pro nakladatelství a zejména působil jako literární kritik v *Naši době*. Byl přívržencem Masarykovy realistické strany a ve svých kritických projevech i beletristických pracích přímočaře propagoval její zásady. – Po kremaci v Praze byl jeho popel uložen do rodinného hrobu v Dobrušce.

L. debutoval obsáhlým románem *Sychrova éra*, pokládaným ve své době za projev programového realismu. Využil v něm autentických postav, konfliktů a scénérií z rodné Dobrušky a zobrazil s mnoha dokumentárními detaily zápasy kolem obecní samosprávy a její reformy. Rovněž v kronikářském románu *Za pravdou* se soustředil k společenskému dění současné doby – k pokrokovému hnutí 90. let a k tehdejší situaci mladých lidí; v další tvorbě, v níž se už cele orientoval k románům „mravních problémů“ a „ideového hledání“ soudobé inteligence, se však plně projevil všechny slabiny L. pojetí literatury i omezenost vlastních tvůrčích možností. Beletrii, která má podle L. představ bezprostředně sloužit společenské etice a demonstrovat neporušitelné mravní pravdy (pojaté v duchu pokrokařství a zploštělého sociálního reformismu), omezoval na úlohu programového pojednávání apriorně a úzce vymezených dobových témat z oblasti sociologie a společenské morálky (ženská otázka, sexuální a mravní vztahy v manželství, koedukace, poměr k náboženství a k církvi aj.) a na propagaci „pokroko-

vého“ řešení problémů, jež ve shodě se svými politickými názory viděl ve vnitřní mravní obrodě jedince, v morálnosti poměru k ženě (v jeho dosavadním stavu hledal kořeny sociálního zla) a ve vytváření takového poměru k Bohu, jenž by byl s to čelit soudobému zmaterializování hodnot. V literárním tvaru L. próz se projevil tento moralizátorský postoj nezvládnutou tendencí, schematičností děje a psychologickou neživotností postav, jež se ve svých střetnutích stávaly hlasateli jednoznačných ideových postojů: odtud i přebujení dialogické složky, často se měnící v rozvláčné a přitom myšlenkově banální diskuse. Po několika pracích o mravních problémech manželství se tyto rysy nezakrytě projevil zejména v románech *Kam od Říma?* (o náboženském hledání soudobých intelektuálů) a *Na prahu republiky*, v němž se L. pokusil zachytit popřevratové sociální konflikty, vrcholící prosincovými událostmi 1920, a ideové krize provávající boje o charakter nového státu. – Názory na literaturu a její sociálně obrodnou funkci při reformě moderní společnosti přímo formuloval ve svých kritikách a článcích jako dlouholetý kritik revue *Naše doba*. Kníže z nich vydal výbor statí z 90. let a z počátku století *Uměním k životu*.

ŠIFRY: J. L., t., Zéro, Z. (*Naše doba*; šifrou Z. jsou zde od 1894 signovány i příspěvky T. G. Masaryka). ■ PŘÍSPĚVKY in: Akademie (1897); Besedy Času; Čas (od 1892); Čas. Beletristická příloha k politickému týdeníku (1896–98); Křesťanská revue (1934); Květy (od 1895; t. r. na pokr. R Za pravdou, 1903 R Na přechodu, 1910 R Hic Rhodus); Nár. osvobození (od 1926; 1934 na pokr. knižně nevydaný R Mezi dvěma světy); *Naše doba* (1894–1946); *Ženská revue* (od 1899). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: *Sychrova éra* (R 1892, upr. vyd. 1942); *Za pravdou* (R 1898); *Na přechodu* (R 1908; 1934 s tit. Na přechodu k manželství); *Manželství*. Hic Rhodus (R 1916); *Uměním k životu* (EE 1919, opr. a dopln. vyd. 1947); *Kam od Říma?* (R 1919); *Na prahu republiky* (R 1924); T. G. Masaryk doma i na veřejnosti (memoáry, 1938). – *Překlady*: T. Birt: *Dějiny římské literatury v pěti hodinách* (1901). – *Souborné vydání*: *Sebrané spisy J. L.* (nakl. J. Laichter, 1924–34, 5 sv.). ■ REDIGOVAL knižnici: Laichtrova sbírka krásného písemnictví (1906–49). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: *Sebrané spisy G. Pfelegra Moravského* (nakl. J. Laichter, 1907–12, 6 sv.). ■

LITERATURA: ● ref. *Sychrova éra*: jv. (J. Vodák), Lit. listy 1892, s. 301; P. Šup, Hlídka lit. 1892, s. 341; A. P. (Procházka), Niva 1892, s. 287; -ej- (F. V. Krejčí), Rozhledy 2, 1893, s. 278 ↓ ●; ● ref. *Za pravdou*: an. (F. V. Vykoukal), Světozor 32, 1897/98, s. 607; J. Hra-

dil, Obzor literární a umělecký 2, 1899/1900, s. 54; Ant. Hajn, Samostatnost 20. 5. 1899; jv. (J. Vodák), Besedy Času 1900, s. 235 ↓ ●; J. Rowalski (A. Bačkovský): Politicko-společenský román, Nová čes. revue 2, 1904/05, s. 750; ● polemika s L. články v Naši době: A. P. (Procházka), MR 1905/06, sv. 17, s. 55, 94, 145, 170 ●; ● ref. Na přechodu: A. Drtil, Novina 1908, s. 636; V. K., Pražská lidová revue 1908, s. 268; J. Matějka, Lumír 37, 1908/09, s. 305; ALAP (A. Procházka), MR 1908/09, sv. 21, s. 58; A. Novák, Přehled 7, 1908/09, s. 239; Č. (V. Červinka), Zlatá Praha 26, 1908/09, s. 131; F. V. Vykoukal, Osvěta 1909, s. 938 ●; ● ref. Manželství: G. P. (Pallas), Zlatá Praha 34, 1916/17, s. 227; jv. (J. Vodák), LidN 8. 2. 1917; K. Sezima, Lumír 1917, s. 328; -t. (I. Olbracht?), PL 18. 3. 1917; V. Kučerová, Ženský svět 1917, s. 44 ●; ● ref. Uměním k životu: J. Folprecht, Čes. revue 12, 1918/19, s. 668; -och- (F. S. Procházka), Zvon 19, 1918/19, s. 670; M. Rutte, Cesta 2, 1919/20, s. 216; J. L. Fischer, Nové Čechy 3, 1919/20, s. 219 ↓ ●; ● ref. Kam od Říma?: J. H. (Hora), PL 16. 11. 1919; F. X. Šalda, Venkov 21. 12. 1919 → KP 11 (1959); J. Hora, Akademie 24, 1919/20, s. 108; J. Folprecht, Čes. revue 13, 1919/20, s. 155; K. Fiala, MR 1919/20, sv. 35, s. 560; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 20, 1919/20, s. 378 ●; F. X. Šalda: Dvě kapitoly o J. L., Lípa 1920, s. 32 → KP 11 (1959); ● ref. Na prahu republiky: Ik., Pramen 4, 1923/24, s. 455; A. H. (Hartl), Přerod 2, 1923/24, s. 222; -vb- (V. Brtník), Topičův sborník 11, 1923/24, s. 562; K. Sezima, Lumír 51, 1924, s. 479; kp., PL 31. 8. 1924; J. Hora, RP 14. 12. 1924; Rčk. (A. Roček), Samostatnost 2. 10. 1924; V. Brtník, Venkov 9. 8. 1924; drb (J. Borecký), Zvon 25, 1924/25, s. 126; If. (I. J. Fischerová), NO 30. 1. 1925 ●; K. Sezima: Romány mentorovy, in Podobizny a reliéfy (2. vyd. 1927); ● ref. Za pravdou (vyd. v Sebraných spisech): J. Staněk, LidN 22. 11. 1927 a Čes. osvěta 24, 1927/28, s. 274; O. Šimek, Lit. svět 1, 1927/28, č. 17; B. Jedlička, Nové Čechy 1928, s. 144 ●; ● k sedmdesátinám: M. Šefrna, Naše doba 41, 1933/34, s. 266; G. (F. Götz), NO 9. 1. 1934; p. (A. M. Piša), PL 9. 1. 1934 ●; ● ref. T. G. Masaryk doma...: M. Nováková, Čin 10, 1938, s. 262; vbk (V. Běhounek), Děln. osvěta 1938, s. 294; ih (I. Herben), LidN 13. a 17. 5. 1938; K. P. (Polák), PL 21. 7. 1938; vz. (V. Zelinka), Zvon 39, 1938/39, s. 211 ●; ● ref. Sychrova éra (upr. vyd.): J. B. Č. (Čapek), Naše doba 50, 1942/43, s. 377; Kp. (K. Polák), Nár. práce 2. 4. 1943 ●; A. Pražák: J. L., Naše doba 51, 1943/44, s. 145; ● ref. Uměním k životu (opr. a dopln. vyd.): M. D. (Dvořák), Akord 13, 1946/47, s. 318; an., Filoz. revue 1947, s. 64 ●; R. Málek: Knihou k nápravě života, Kniha a čtenáři 1947, s. 209; ● nekrology: b., LidN 26. 5. 1949; bs (B. Slavík), LD 31. 5. 1949; an., Práce 27. 5. 1949 ●; J. B. Čapek: Na paměť J. L., LidN 26. 6. 1949; L. Hladký: L. odkaz, Pochodeň 20. 3. 1968.

||

Antonín Lain

- * 6. 6. 1895 *Malé Hořešovice* (Hořešovice)
u Slaného
- † 8. 12. 1971 *Praha*

Prozaik evokující skrze zajatecké osudy vojáků první světové války uvolnění animálních složek lidské bytosti.

Po narukování do první svět. války se brzy dostal do ruského zajetí. Po návratu do vlasti pracoval v Praze jako bankovní úředník.

L. situoval všechny své prózy, opíraje se o autopsii a vnášeje tak do nich rys jisté reportážnosti, do ruského vnitrozemí za let první světové války a inscenoval je jako příběhy zajatců z řad rakouské armády, nuceně pracujících na šlechtických velkostatkách, resp. podnikajících dobrodružný návrat domů. Pro romány, spjaté řadou společných figur, jsou charakteristické zejména efektní evokace elementárních životních forem v krajích vzdálených civilizaci a živlův lidského běsovtví a satyrské erotiky, životem uprostřed stepní přírody uvolněných. – Časopisecky uveřejňoval L. překlady sovětské prózy.

PŘÍSPĚVKY in: Dobrý den (1929); Nár. osvobození (1927); Rozhledy (1937); Tribuna (1927); Večerník Práva lidu (1930–31); Venkov (1931). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Zajatci (R 1930); Na Makarijských ostrovech (R 1931); Tisíciletá noc (R 1937). ■

LITERATURA: ● ref. Zajatci: J. V. P. (Pleva), Index 1930, s. 90; -li-, Čin 2, 1930/31, s. 664; J. Popelová, Nové Čechy 1931, s. 53 ●; ● ref. Na Makarijských ostrovech: V. Ch. (Cháb), Čes. osvěta 28, 1931/32, s. 225; K., Čin 3, 1931/32, s. 546; J. P. (Popelová), Nové Čechy 1932, s. 84; K. Sezima, Lumír 59, 1932/33, s. 287 ●; ● ref. Tisíciletá noc: B. Jedlička, LidN 15. 11. 1937; V. T. (Tichý), PL 14. 12. 1937; J. Kunc, Rozhledy 1937, s. 256; K. Sezima, Lumír 65, 1938/39, s. 303 ●.

sb

Vilém Dušan Lambl

- * 5. 12. 1824 *Letiny* u Přeštice
- † 25. 2. 1895 *Varšava* (Polsko)

Publicista, propagátor slovanského hnutí a informátor o jižních Slovanech, překladatel z charvátštiny a srbštiny; lékař, specialista v oboru patologické anatomie.

Pocházel z početné rodiny hospodářského úředníka na panství hrabat Schönbornů v Letiňanách. Ze sourozenců se později veřejně uplatnili Jan B. L. (1826–1909), organizátor zemědělského školství, chemik, a Karel M. L. (1823–94), zemědělský teoretik i praktik; oba publikovali odborné práce. – V. D. L. navštěvoval obecnou školu v Prešticih, gymnázium v Plzni a v Praze, kde také 1844–49 vystudoval medicínu (doktorát 1851). Za pražských studií podnikal s bratrem Janem většinou pěší cesty po Čechách a Moravě, 1846 i po Slovensku; 1847 se vydal do Terstu a Slovinska. 1848 se stal starostou studentského bratrstva Slavia, stálým spolupracovníkem Havlíčkových Nár. novin a jedním ze sekretářů přípravného výboru Slovanského sjezdu; t. r. byl spolu s K. J. Erbenem vyslán na sněm do Záhřebu k uvedení Jelačice do úřadu charvátského bána (odtud se nabídl za korespondenta Nár. novin a Pražského večerního listu). Z Charvátska cestoval do Srbska, do Prahy se vrátil v říjnu 1848. Stal se redaktorem Nár. novin a zároveň působil v Lípě slovanské, kterou chtěl změnit z politického spolku ve spolek čtenářský. 1849 procestoval Dalmácií, počátkem 1850 žil tři měsíce v Dubrovniku, v Kotoru se seznámil s černohorským vladykou P. P. Njegošem a vydal se na Černou Horu. Po návratu do Prahy (1850) se stal asistentem lékařské fakulty. Slovanským uvědoměním měl vliv na své současníky, zejm. na B. Němcovou, s níž se v Praze stýkal. 1856 se habilitoval v oboru patologické anatomie, 1859 proslul popisem bičíkovce vyvolávajícího dětskou úplavici (později po něm nazván Lamblia). Z několika profesorských míst, která mu byla 1860 nabídnuta, zvolil místo na univerzitě v Charkově, kde od 1861 přednášel patologickou anatomii. 1871 byl povolán na univerzitu do Varšavy, kde také převzal kliniku u Sv. Ducha. Už v 50. letech navštívil kromě slovanského jihu Německo, Francii, Belgie a Anglii, později poznal mj. Rusko (na Kavkaze prováděl průzkum minerálních vod). Často se zastavoval v Praze (např. 1862 při cestě do Londýna) a trvale sledoval i podporoval kulturní rozvoj v Čechách (mj. příspěvek na výstavbu Nár. divadla, finanční odkaz ve prospěch českých mediců).

Již v prvních publicistických vystoupeních projevil L. zájem o Jihoslovany (nekrolog na slovinského slavistu J. Kopitara v Květech 1844 a 1845 referát o knize M. Mažuraniće Pohled na

Bosnu..., kterou L. sám přeložil a vydal). Podnícen Šafaříkovým Slovanským národopisem a jeho mapou Slovanský zeměvid sestavil knížku *Evropa v ohledu národopisném s mapkou*. Záhy se věnoval též cestopisné publicistice a od 1848 žurnalistice s širokou politickou a kulturní orientací. Zabýval se austroslavismem, slovanskou vzájemností, bojem Charvátů proti Maďarům; víru v úspěch Jihoslovanů spojoval i s možností zlepšení podmínek pro všechny rakouské Slovany, postupně však austroslavistickou koncepci opouštěl ve prospěch stanovisek výrazně protirakouských. První L. cestopisné články přinášely dojmy z cest po Čechách a Moravě, pak i ze Slovenska, mj. též ze setkání s kulturními osobnostmi, jež byla motivována snahou upevnit přátelský vztah Čechů a Slováků (Květy, Poutník, Pražské noviny); jako dodatek k *Zápisům cestujícího po Slovensku r. 1846* (Poutník 1847) otiskl L. *Slovníček slovanský* (ČČM 1848), svědčící o jeho jazykových zájmech. Ze slovanského jihu publikoval informační články *Zpomínka na Korutany* (Poutník 1847) a pak i črty a fejetony, v nichž líčil přírodu, život a kulturní poměry v Charvátsku a zajímal se o kulturní historii, zejm. o nejstarší památky jihoslovanského písemnictví; svá vyprávění prokládal kritickými postřehy, jež se mj. týkaly i praktik tamějších felčarů. Z jednotlivých statí vytvářel často celé cykly (*Listy z Jihoslovan, Listy z Přímoří chorvátského, Listy od Jaderského moře, Dopisy z Jihoslovan*, všechny v Nár. novinách 1849; *Obrazy z Jihoslovan*, ČČM 1849); nejrozsáhlejší je *Zpráva o Černé Hoře a Černohorcích* (ČČM 1849), jeden z prvních cestopisů po této zemi, obsahující i sociologické postřehy a výklad charakteru Černohorců. Také jako překladatel se L. orientoval na jihoslovanskou oblast: v Národních novinách 1849 otiskl výbor z poezie charvátského básníka P. Preradoviće, překládal i verše L. F. Vukotinoviće a jihoslovanské národní písně. L. literární aktivita trvala jen jedno desetiletí (1844–55), zejm. publicistika však svým rozsahem a poznávací hodnotou představuje jednu z důležitých složek dobového rozvoje české kultury. – L. byl i autorem odborné lékařské literatury (články v čes., něm. i ruských odborných časopisech a sbornících).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Abd el Kader, Vilém Dušan (Nár. noviny, Čes. včela), Vilém Dušan L. (Nár. noviny), Vilém Dušan L. *** I (Květy 1844); D. L., L.

Lamentací země moravské

1606

Prozaická relace o válečných událostech na jihovýchodní Moravě v podobě žaloby personifikované moravské země.

Žalobný spis s dobově obšírným titulem (*Lamentací, žalostivý pláč a toužebné nařikání země moravské na mnohé ohavnosti a rozličné těžkosti a trápení její, v němž se jistotně a pravdivě vypravuje všecko, o co, jak a kdy se tam událo a stalo léta 1605. K budoucí výstraze a ku politování toho i ponuknutí se k svatému pokání, i k slávě Ježíše Krista sepsaný a vůbec vydán. Kterýmž kdo by se k poželení nepohnul, musil by srdce kamenného a zatvrdilého býti...*), uváděným ve zkrácené podobě jako L. z. m., se dochoval v tisku pražského tiskaře J. Nigrina z 1606 a v několika opisech tohoto tisku.

Podnětem k sepsání L. z. m. se staly události na jihovýchodní Moravě od jara do zimy 1605, kdy krajina jakožto císařské teritorium trpěla vpády vojenských oddílů nekatolického sedmihradského vévody Š. Bočkaje z dobytého území Slovenska a kdy bezbranné obyvatelstvo, většinou rovněž nekatolické, bylo vystaveno bezohlednému kořistění a krutostem jak ze strany Bočkajovců, tak ze strany vojsk, která se jim postavila na odpor. Vyličení těchto událostí, sledovaných neznámým autorem den po dni a patrně zblízka, je zahrnuto do žalobného nářku personifikované země, která se jím obrací prosebně k Bohu a nabádavě ke svým sestrám – okolním zemím, aby jim na výstrahu představila vlastní osud jako předem ohlašovaný boží trest za hříchy mocných i lidu. Lyričnost nářku, stylově vycházejícího z biblického vzoru Pláče Jeremiášova a žalmové poezie, je ve skladbě zdařile sloučena s epičností zachycovaných konkrétních událostí. Jejich bezprostřední dokumentárnost se podílí na emocionální účinnosti díla a zároveň mu dodává hodnotu namnoze jedinečného historického pramene.

EDICE: in *Kroniky válečných dob* (1975, ed. Z. Tichá). ■

LITERATURA: F. Kameníček: Vpády Bočkajovců na Moravu a ratifikace míru vídeňského od zemí koruny české r. 1605–1606, ČČM 1894; Z. Tichá in *Kroniky válečných dob* (1975).

(Květy), V. (Nár. noviny), V. D. (Nár. noviny), V. D. L., V. L. (Noviny Lipy slovanské, Pražské noviny). ■ **PRÍSPĚVKY** in: ČČM (1848–55, 1868); Časopis lékařů českých; Čes. včela (1846); Květy (1844–46, 1850); Lipa slovanská (1848); Mor. noviny (1849); Nár. noviny (1848–50); Noviny Lipy slovanské (1849); sb. Obrazy z rakouských zemí, národův a dějin (1853); alm. Perly české (1855); Pokrok (1848); Poutník (1846–47); Pražské noviny (1846–51); Pražský večerní list (1848–50); Živa (1853); mimoto něm. a ruské odb. lékařské časopisy a sborníky. ■ **KNÍŽNĚ. Překlad:** M. Mažuranič: Pohled na Bosnu s mapou jihoslovanských zemí (1845). – *Ostatní práce:* Evropa v ohledu národopisném s mapkou (1846). ■ **KORESPONDENCE:** F. Bačkovský: Dopisy psané J. E. Vocelovi (z 1848), Světozor 1888, s. 602; Z. Záhoř: Z neuvěřitelné korespondence B. Němcové (B. Němcové b. d., asi z 1851), Topičův sborník 7, 1919/20, s. 228. ■

LITERATURA: Fr. D. (Doucha): ref. Evropa v ohledu národopisném..., Květy 1846, s. 329 + ref. Obrazy z Jihoslovan, Pražské noviny 5. a 7. 2. 1850; an.: ref. Zpráva o Černé Hoře..., Vesna (Viedeň) 1851, s. 129; an.: Náš rodák dr. V. L., NL 26. 5. 1861; an.: Dr. V. D. L., Světozor 1869, s. 75; ● nekrology: E. Maixner, P. Kovalevskij, Čas. lékařů českých 1895; M. Navrátil, NL 28. 2. 1895 (odpol. vyd.); an., Lit. listy 1895, s. 143; an., Světozor 1895, s. 192; an., Zlatá Praha 12, 1894/95, s. 192; an., Zábavné listy 1895, s. 283 ●; Z. Tobolka in Slovanský sjezd v Praze roku 1848 (1901); V. A. Francev: V. D. L. Havlíčkův spolupracovník Nár. novin, ČČM 1910, s. 446; J. Máchal: B. Němcová a slovanská vzájemnost, sb. Božena Němcová 1820–1862 (1912); F. Velo: Účast Čechů v písemnictví o Černé Hoře, Pokroková revue 8, 1911/12, s. 253; K. Paul: Historický doklad shody československo-jihoslovanské, Národ 11. 6. 1920; an.: V. D. L., Nový večerník 11. 2. 1925; J. Skřivánková-Šimerková: V. D. L., sběratel lidového podání československého a jihoslovanského, ČL 1925, s. 260; V. Novák: Čehoslovačko-jugoslavenstva uzajemnost na hrvatskom taboru godine 1848, Čs.-jihoslovanská revue 1930/31; M. Novotný: Dva bibliografické příspěvky k r. 1848, Slovesná věda 2, 1948/49, s. 54; O. Matoušek: V. D. L., Čas. lékařů českých 1952, s. 495; K. Boudová in sb. J. V. Frič a demokratické proudy v české politice a kultuře (1956); V. Žáček in Slovanský sjezd v Praze 1848 (1958); V. Starčević: L. setkání s Njegošem r. 1850, Slavia 1960 + V. D. L. a Jihoslované v letech 1848–1850, sb. Slovanské historické studie (1966).

vb

Jiří Landa

* 19. 12. 1904 *Písek*† 31. 8. 1960 *Košice*

Básník stylizující svoji výpověď pod tvárným vlivem poetismu, tvůrce lyrizovaných próz a studentského generačního románu, fejetonista, autor učebnic pro obchodní školy.

Syn středoškolského profesora, který po počátečním působení v Písku přešel 1911 do Rakovníka a stal se zde ředitelem reálky. L. absolvoval tuto školu (mat. 1922) a 1923–28 studoval estetiku a filozofii na filoz. fakultě v Praze. Jako začínající básník se v době středoškolských studií sblížil se svým krajanem, básníkem a prozaikem K. Hradcem, později za pražského pobytu se stýkal se Z. Kalistou, který se tehdy pokoušel sdružovat mladé autory na platformě tzv. Svobné školy umění (jejím nákladem vydal L., stejně jako např. V. Holan, svoji prvotinu, jeho druhou knihu uvedl Kalista předmluvou); v této době také navázal přátelské kontakty se skupinou mladých divadelních a hudebních umělců (J. Frejka, M. Holzbachová, I. Krejčí). 1928 se stal profesorem na obch. akademii a obch. škole v Košicích, kde působil do 1938 a opět 1945 a 1951–53, za války učil na obch. akademii v Prešově. V meziválečném období se vedle beletrie věnoval též publicistice, přispíval do časopisů a novin (např. spolupracoval s fejetonem Lid. novin) a vystupoval v košickém rozhlasu.

L. básnický debut *Zahrada na stole* těžil z tvárných postupů poetismu vytvářením krajně uvolněných metaforických seskupení, jež zahrnovala jak rozmanité motivy krajinné a sociální, tak projevy niterných stavů, zejména mladicky tragizovaného prožitku lásky. Melancholická erotika vyplňuje i následující knihu próz *Růžové víry*, jejíž hrdinové jsou strháváni chaotickým vírem pudových hnutí nebo upadají do letargického polosnu ochromujícího cit i schopnost činu. V pozdějším studentském románu *Roky na jaře*, přibližujícím život pražských vysokoškoláků a jejich spolkovou činnost, je patrná snaha demonstrovat i čínorodější a uvědomělé životní postoje a zahrnout do zorného úhlu jisté výseky veřejného života. Autentičtější se L. senzitivita a pozorovatelské vlohy projevy v nesyžetové próze, v emocionálně podbarvených črtách a fejetonech s tematikou rodinnou a s regionálními náměty přírodními a kulturními (*Listy z Rakovníka*, časopi-

secké fejetony z Košicka). Později vydával L. pouze příručky a učebnice z oboru aranžérství a prodeje zboží.

ŠIFRA: Lda. ■ PŘÍSPĚVKY in: Cesta (1926–29); Čs. republika; Host (1923–26); Lid. noviny (1929–32); Moravskoslezský deník (přil. Besedy Mor. slez. deníku, 1926–28); Nár. osvobození (1924–34); Rakovnické noviny (1932–33); Rudé právo (1926); Stan (1930); Tvar (1928); Venkov (1924–27). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Zahrada na stole (BB 1926); Růžové víry (PP 1927); Listy z Rakovníka (FF 1928); Žiznivci (R 1928, výt. nezjišť.); Roky na jaře (R 1935). – *Ostatní práce* (učebnice): Aranžovanie výkladnej skrine (1943); Náuka o predaji (1943); Umenie predávať (1943); Úprava výkladných skriň (1944). ■

LITERATURA: ● ref. Zahrada na stole: K. H. (Híkl), Naše doba 24, 1926/27, s. 504; A. C. Nor, Host 6, 1926/27, s. 138; K. Š. (Štorch), RA 2, 1926/27, s. 131; J. H. (Hora), RP 6. 3. 1927; F. Götz, NO 10. 4. 1927; A. N. (Novák), LidN 17. 7. 1927 ●; Z. Kalista in J. L.: Růžové víry (1927); ● ref. Růžové víry: F. Götz, NO 2. 6. 1927; Z. Kalista, Lumír 54, 1927/28, s. 555; K. Š. (Štorch), RA 4, 1928/29, s. 62 ●; vr.: ref. Listy z Rakovníka, PL 17. 3. 1929; ● ref. Roky na jaře: A. N. (Novák), LidN 13. 1. 1936; Z. K. (Kalista), Lumír 63, 1936/37, s. 336 ●.

et

Alois Josef Landfras

Působnost 1797–1947

Jihočeské nakladatelství, tiskárna, knihkupectví, vydavatelství časopisů; kamenotiskárna, měditiskárna, knihařství.

Na rozvoji jindřichohradeckého nakladatelského a tiskařského podniku se podílely tři generace rodiny L. Zakladatel *Josef Jan Landfras* (* 5. 3. 1769 Příbram) se psal i Landfrass, Landtfrass a též jen Jan L. nebo Josef L. V literatuře je nazýván někdy Aloys nebo chybně Albert či R. J. Landfras. Vyučil se v Jindř. Hradci u I. V. Hilgartnera a pracoval pak u něho jako knihařský tovaryš, později se osamostatnil a provozoval knihařství. 1797 koupil od firmy I. V. Hilgartner-dědici jindřichohradeckou tiskárnu, vybavenou právem nakladatelským a knihkupeckým, a přemístil ji do domu č.18-I na náměstí, který vyženil (již před 1793 však vydával u Hilgartnera knížky svým nákladem). Při celoměstském požáru v květnu 1801 podnik do základů vyhořel, ale už v listopadu t. r. se v obnovené

tiskárně opět tisklo. 1803 získal L. zakázky na tisk krajských patentů a vyhlášek, které závod ekonomicky zabezpečily. Pro potřebu tábořského krajského úřadu umístil 1814 jeden lis v Táboře a založil tak tábořskou tiskařskou tradici. J. J. L. byl jindřichohradeckým měšťanem a reprezentantem při magistrátu, 1821 se stal členem městské rady. – Svůj podnik prodal 1826 synu *Aloisovi Josefu Landfrasovi* (* 27. 4. 1797 Jindř. Hradec, den nar. uváděn též 24. či 25. 4.; † 9. 5. 1875 Jindř. Hradec), který získal po absolvování gymnázia diplom soukromého učitele a po filozofických studiích na pražské univerzitě se 1818–25 učil, pracoval a vydával knihy v otcově podniku. 1826 závod převzal a záhy jej rozšířil, 1827 se stal krajským tiskařem. Byl také veřejně činný: od 1826 byl místním školním dozorcem (funkci vykonával 40 let), od 1842 světským dozorcem při učitelské preparandě, 1841–61 členem městské rady a 1850–61 starostou města, o jehož zvelebení se zasloužil; 1834 patřil k zakládajícím členům Matice české a Českého muzea, 1848 stál v čele místní Národní gardy, 1860 byl zvolen do prvního výboru České besedy, 1862 byl velitelem kuloborců, kteří plnili i kulturně osvětové poslání, a stal se též ředitelem místní spořitelny. Cestoval po Čechách, Rakousku, Německu a Itálii. Již v mládí se věnil do obrozenectví proudy; zvláště výrazný byl jeho vztah k českému divadlu (hrávalo se i v jeho zahradě). 1855 nabídl nemocnému J. K. Tylovi místo ve svém nakladatelství. Byl také literárně činný, napsal *Umění, kterak ženy s muži šťastné býti a jich lásku a vážnost si získati a zachovati mohou* (1818) a *Zločinec skrze ztracenou čest* (1830) a přeložil veselohru A. Kotzebue *Přibuzenství* (1819) a G. Hagman-na *Martinské husy* (rkp). 1826 se stal faktorem jindřichohradeckého závodu V. R. Kramerius, od kterého koupil A. J. L. 1829 a 1839 celý sklad bývalé České expedice s právem přetisku. Po vyčerpání nákladu vydal některé z těchto knih až třikrát. Od 1830 byl faktorem tiskárny A. Erban. Jindřichohradecký podnik spravoval A. J. L. 1826–58. Tiskárna měla zpočátku 4 lisy a postupně byla vybavována dalšími (1830 3 strojní lisy, 1852 2 rychlolisy); byla umístěna na náměstí v domě staré radnice Na váze. Zde byla také litografie (1853–58), měditiskárna (1842–58) a knihařství. Knihkupectví bylo v domě U čápa na předměstí Nové Město. L. vlastnil od 1844 také půjčovnu knih. V Táboře měl 1830–53 tiskárnu (faktoři: 1850 J. Hnilička,

1857 J. V. Žák, 1859 J. K. Frank, který byl od 1865 nájemcem tiskárny), 1843–58 litografii, 1838–58 knihkupectví; všechny tábořské podniky byly umístěny na náměstí v domě č. 10. Filiálku měl L. i v Čes. Budějovicích (1853 ji vedla T. Käserová), v Pelhřimově měl sklad spojený s prodejem knih (kolem 1850 jej vedl C. Kroupa). Po 1850 vydával L. také knihy označené *Peterson Příbram*. – 1858 převzal podnik jeho syn *Vilém L. st.* (* asi 1830 Jindř. Hradec, † 1902 Jindř. Hradec); uváděn také jako Al., A. J., Al. Josef J. Landfras, V. Landfras syn, A. Landfras syn, Landfras a syn, Alois Josef Landfras a syn, Landfrasa syn, A. Landfrasa syn. Po vyučení v tiskárně Synů B. Haase pracoval v podniku svého otce. Po něm zdědil lásku k divadlu (1852–56 hrál s bratrem Jindřichem s českými ochotníky). Také redigoval místní časopisy a přeložil veselohru A. Kotzebue *Zazděné okno* (1848), lidové čtení *Hirlanda, královna bretaňská aneb Vítězství cnoti a nevinnosti* (1871) a L. Chimaniho *Pěkné povídky pro pilné a poslušné dítky* (1848). V 60. letech tiskl a vydával pod svým jménem, ale již 1866 dostala firma definitivní název *A. Landfras a syn*. 1899 se V. L. stal dvorním knihtiskařem. V 80. letech zřídil nádražní knihkupectví v Jindř. Hradci a ve Veselí n. Lužnicí. Tiskárnu v Táboře prodal 1872 bratrům J. a K. Nedvídkovým, sklad v Čes. Budějovicích a v Pelhřimově si podržel. V Čes. Budějovicích koupil právo tiskárny po Š. Käserovi. – Po smrti Viléma L. st. převzal podnik jeho syn *Vilém L. ml.* (* 1865, † 22. 7. 1931), vyučenec F. A. Urbánka; po něm vedla podnik manželka V. L. ml. Marie s dcerou Marií, posledním nájemcem firmy byl 1940–47 Fr. Pfauser. Vydávání české beletrie se ve 20. stol. věnovalo nakladatelství jen okrajově.

V L. podniku vyšlo kolem 600 českých a 150 německých tisků. Přes polovinu nakladatelské produkce tvořila literatura světská (beletristická, historická, naučná a příručková), zbytek literatura náboženská. J. J. L. vydával zpočátku modlitby, náboženské písně a kázání, na zlomu 18. a 19. stol. také kramářské písně, učebnice a ke konci prvního dvacetiletí 19. stol. i knížky lidového čtení. Skutečným zakladatelem lidové proslulosti landfrasovského podnikání byl teprve A. J. L., vedle královéhradeckého J. H. Pospišila nejpoblárnější český venkovský nakladatel. L. produkce – především četné knížky lidového čtení, sentimentální a mravoučné po-

vidky, přetisky starších dobrodružných, rytířských a strašidelných románů (Ch. H. Spiess, Ch. B. E. Naubertová, P. Šedivý aj.) a kalendáře – byla svou prostou a poutavou formou určena lidovému čtenáři a stala se velmi oblíbenou četbou. A. J. L. rozesílal své tisky nejen po Čechách, ale i na Moravu, Slovensko a jinam. Pro své nakladatelské schopnosti a vlastenecké styky získal řadu spolupracovníků mezi spisovateli, hlavně kněžími (J. N. Hřebský, A. Liška, V. A. Svoboda, J. Vladyka aj.). Ke kmenovým autorům patřil především V. R. Kramerius, dále J. Devitský (vl. jm. J. Procházka), F. Hůlka, J. Hýbl, K. Müller, J. T. Nováček, J. M. Pohořelý, F. J. Svoboda, M. Stroupežnická, F. B. Tomsa, P. M. Veselský aj. Zaměření na lidovou četbu vedlo k přehlížení původní i překladové literatury vyšších uměleckých ambicí. Po vzoru německé knižnice Rosenheimer Volksbücher se L. pokusil také o knižní soubory (Spisy Ch. Schmida, 1836, 3 sv.; Ch. Schmida spisy pro mládež, 1853, 16 sv.; Sebrané spisy pro mládež Ch. Schmida, 1864–65, 4 sv.; 1879, 2 sv.) a o knižnice: *Věvec vypravováním příběhů vítý ku vzdělání cnosti a bohabojnosti, zvlášť k ušlechťení mravů a utvrzení nábožnosti dívek, neb Ohlas k povídkám p. t. Kristofa Schmida, kanovníka augsburského* (1836, 3 sv.; přel. a red. J. T. Nováček), *Zábavný vypravovatel romantických dějů a povídek* (1844–45, 4 sv., přel. a red. F. B. Tomsa; mj. tu vyšly prózy: H. Clauren: Jenerální zplnomocněnec, L. Krebs: Smíření, A. Nelly: Moric a Růženka, K. G. Prätzel: Pomsta), *Prástky, tj. krásné povídky z lidu* (1855–57, 16 částí, ed. J. Pečírka), *Weisseova divadla pro děti* (i s tit. ...pro mládež, 1852–90, 16 sv.; red. V. Mařík; obs. překlady a zjednodušené adaptace) a *Divadlo pro děti s loutkami* (1872, 3 sv.). V rukopise zůstaly knižnice *Jitřenka* (1850, 2 sv.), *Nové plody* (1850, 1 sv.) a *Romantická knihovna* (1846–48, 9 sv.). V landfrasovském nakladatelském programu pokračoval V. L. st. Orientace na lidové čtení však už nestačila společenským potřebám 2. poloviny 19. stol. ani úrovní literární produkce nově vznikajících nakladatelství, jejichž vyspělejší konkurenci se V. L. marně pokoušel čelit. Nejúspěšnější landfrasovské knížky shrnul do převážně reediční knižnice *Sbírka rozmanitého čtení* (1864–74, 33 sv.; mj. V. R. Kramerius: Rybrcol na Krkonošských horách, F. Norden: Život, činy a smrt Napoleóna I., F. K. Pik: Povídky drobné, mravoučné a vzdělávací v duchu katolickém; dále: J. Devit-

ský, V. Dubravský, J. Hýbl, Věnceslav z Lípy, J. Lomnický, K. N. Leontjev, T. Máslo, Ch. Schmid aj.). K autorům a překladatelům této etapy patřili zejm. J. Hrabal, M. J. Nováček, F. B. Veverka, J. V. Žák aj. – Nakladatelství vydávalo hojně náboženskou literaturu (kázání, písně, kancionály a hlavně modlitby či nebekliče); autory byli např.: A. L. Byšický, J. B. Gabriel, J. N. Hřebský, J. F. Kocián Pecovský, J. N. Marchal, X. Máslo, J. T. Nováček, J. Plachý (v mnoha vyd. Zlatý poloviční nebeklíč), J. M. Pohořelý, J. Rulík, J. M. Sailer, A. Skočdopole, J. B. Šmitt, F. B. Tomsa, F. J. Vavák, J. N. Veselský, J. V. Vlasák; z přeložených hl. Martin von Kochem. – Časopisy a noviny vycházely soustavně hlavně za V. L. st.: *Večerní vyrazení pro krásné pohlaví* (1831–32; red. V. R. Kramerius); *Ozvěna* (1848, 3 č.; vyd. J. Šrámek); *Hacafírek v kacabajce od Karmazína Nesmuty* (1848, 11 sv.; red. V. R. Kramerius); *Zvěst od Nežárky* (1862–63, 13 čísel, týdeník; red. J. V. Žák, nakl. Josef a Vilém Landfrasovi); *Ohlas od Nežárky* (1871–1942, týdeník, později orgán mladočeské strany; red.: M. V. Vojta, od 1878 M. Skalník, od 1879 J. Potenz, od 1881 V. Landfras, od 1885 J. Mikuláš Boleslavský, od 1892 V. Landfras, po 1931 J. Muk; čas. zastaven v době heydrichiády); *Hospodář* (příl. Ohlasu od Nežárky, 1889–90; red. J. Křivánek).

KNIŽNICE. *Beletrie:* *Věvec vypravováním příběhů vítý ku vzdělání cnosti a bohabojnosti, zvlášť k ušlechťení mravů a utvrzení nábožnosti dívek, neb Ohlas k povídkám p. t. Kristofa Schmida, kanovníka augspurského* (1836); *Zábavný vypravovatel romantických dějů a povídek* (1844–45); *Prástky, tj. krásné povídky z lidu* (1855–57); *Weisseova divadla pro děti* (i s tit. ...pro mládež, 1852–90); *Sbírka rozmanitého čtení* (1864–74); *Divadlo pro děti s loutkami* (1872). ■ **SOUBORNÉ VYDÁNÍ:** Ch. Schmid. ■ **Z ČESKÉ PRODUKCE.** *Beletrie:* J. Hýbl: *Poučná a kratochvilná historie o strašidlech* (1818) + *Nešťastná Zuzanka aneb Strašidelné následky malé nepatrné poklísky* (1819) + *Sbírka rozmanitých příběhů 1–3* (1830); A. Kotzebue: *Přibuzenství* (1819, přel. A. J. Landfras) + *Náš Bedřich* (1823, přel. a adapt. J. K. Pelikán) + *Zazděné okno* (1848, přel. V. Landfras); *Krátké vypravování k rozmnožení cnosti i zachování dobrého srdce* (1819); J. Hýbl, T. Kubelka: *Obveseleníčko* (1820); *Kamenný obraz* (1824); Ch. Schmid: *Beránek* (1826, přel. J. Hýbl) + *Štědrý večer* (1831, přel. F. J. Svoboda) + *Příkladný příběh o vévodkyni z Brabantu, nazvané Jenovéfa*... (1833; 1870 s tit. ...o hraběnce...) + *Eustachie* (1836) + *Mravnost vede ke štěstí* (do 1863) + *Naši mládeži* (1888, přel.

K. Müller) + Jindřich z Dubu... (1889) + Stařeček z hor (b. d., do 1889); M. Stroupežnická: Bedřich (1828) + Bouře aneb Oučinky zlého svědomí (1855); Bitva u Malplaketu aneb Mnohdy z největších neštěstí také stálá blaženost pojde (1830, přel. V. R. Kramerius); (V. R. Kramerius:) Dvorský blázen anebo Jediná nešťastná náhoda ruší všechnu blaženost lidskou (1830; 1862 s tit. Kterak se Kubiček bláznem stal..., ed. J. V. Žák); V. R. Kramerius: Mořský loupežník (1830) + Opatovický poklad, Největší vrch (1830) + Poklad aneb Láska pod zemí (1830) + Povídky o Rybcolovi (1830) + Železná košile (1830) + Lízinka anebo Radostné shledání (1831) + Provazník z Petrohradu anebo Vznešená svatba (1836) + Vladimír aneb Vyvrácení hradu Bukovského, Nebezpečný nocleh v loupežnické hospodě aneb Přítomnost ducha (1837) + Hazdrubal Lvíhlav aneb Krutá bitva u Nového Města (1844) + Ledák a vodní duch aneb Příhody Voldemára, cestujícího rytíře (1844) + Mravné povídky 1, 2 (1844) + Motýlové... (1850) + Nástiny temné půlnoci (1861) + Ukrutnost a láska nebo Solné doly ve Věličce (1861) + Vina a nevina (1861) + Zrcadlo příkladův k naučení o dobrých a zlých lidech... 1, 2 (b. d., 1864); A. Schoppe: Vystěhovanci do Brazílie aneb Chaloupka u Gygtonhonhy (1830, přel. V. R. Kramerius); V. Špinka, A. J. Landfras: Kréma v lese, Zločinec skrze ztracenou čest (1830); Umrlčí ruka aneb Místo popravy svatba (1830, přel. V. R. Kramerius); Černý Janáč aneb Šťastné shledání otce se synem (1831); M. Krameriusová: Kometa aneb Strašný nocleh v lesní chatrči (1831); Potřebné a zbytečné aneb Čím víc kdo má, tím po více touží... (1831, přel. V. R. Kramerius); Odplata za lásku dětinskou aneb Dar Štědrého večera (1831); Zlatý řetěz aneb Dobromyslný kupec (1831); Heilingova skála (1832); Cesta k domovu neb Neočekávaný sňatek (do 1833); Kronika kratochvilná o ctné a šlechtetné panně Meluzině (1833); B. Olerius (B. Oler): Nešťastné a znamenité příběhy a veliká nebezpečnost Jiřího Anderza a Folkwarda Iwerza na cestách do východní Indie (1833); J. F. Kocián Peckovský: Učedník a učitel v jedné osobě aneb Člověk ve bdičím snu na tomto pomíjejícím světě od početí až ku hrobu veškerého živobytí svého (1834); P. M. Veselský: Ukradený střevíc aneb Pravý důkaz věrnosti (1834) + Jolanta aneb Obnovená důvěra (1835) + Mocnost lásky aneb Vilím a Marie (1838) + Důkaz synovské lásky aneb Nenadálé shledání; K. V-ta: Poutník Jindřich (b. d.); (V. R. Kramerius:) Cikáni aneb Nešťastný Ferdinand... (1835); Červená kréma aneb Nic se tajně neupletlo, by nepřišlo přec na světlo (b. d., adapt. V. R. Kramerius); F. Nečásek: Cestování na Sněžku (1836); J. N. Hlaváč: Walter aneb Stálost lásky (1836); J. H. Kampe (J. H. Campe): Mladší Robinson (1836; 1853 s údajem: přel. V. R. Kramerius) + Mladší Speelhoven aneb Příhody nového Robinsona na Tichém moři (1845, přel. J. Hýbl) + Kolumbus čili Vynalezení Ameriky (1862, adapt. K. Müller); Nehoda a štěstí jedním dnem (1836, přel.

V. R. Kramerius); K. Pichlerová: Velikomyslné zapření sebe aneb Tajná láska (1836, adapt. J. T. Nováček); J. Flavius: O válce židovské knihy sedmery (1837, ed. L. Bartolomeides); F. B. Tomsa: Viz keř, dcero má, a doufej anebo Anna Mladějovská a Bohuslav Turovič (1837); P. Šedivý: Mnislav a Světivina aneb Příběhové prvních obyvatelův okořského zámku (1837) + Maran a Onýra (b. d.); K. z Waltmannu: Kůň Hořimírův (1837, přel. F. B. Veverka); Červený kohoutek aneb Upamatování na Bohumila (1838); Eulálie aneb První a poslední láska (1838); Hrabě Polgočov aneb Vypovězenec z vlasti (1838, adapt. V. R. Kramerius); Chlupaté čepice šest a dvacátý den narození (1838, přel. J. H. Šlechtislav Svatopolský); Ch. H. Spiess: Kramář v pastech a v ochlíčkách svůj obchod vedoucí (před 1838) + Krásná Olivie aneb Strašidlo v bílé věži (1838, přel. P. Šedivý) + Zazděná slečna aneb Podivné příhody Marie z Hohenturnu (b. d.); (V. R. Kramerius:) Dvě nebezpečné noce (b. d., po 1838); H. J. Vocet: Devadesáte let trpěl, Serafina a Marie (1838) + Poutník Jindřich (1839) + Vezír Ibrahim a Bruno aneb Bez pravé víry nelze člověku šťastnu býti (1844); K. G. Nieritz: Vystěhovanci do Ameriky (1840, přel. J. Devitský, tj. J. Procházka) + Malý horník aneb s Poctivostí nejdál dojdeš (1848, adapt. J. Devitský); Bohabojná kuchařka, kteráž jistému poustevníku skrze anjela představena byla... (1841); Čarodějnice Megeera anebo Okouzlený zámek pana Jednorozce (1843, 1853 s pozmn. tit.); Harfeník (1843, přel. F. Krieglér); Výborný krejčí z Pekingu (1843); Reinold divosyn, vysvoboditel třech poddáných sester (1843); Kronika utěšená a kratochvilná o jednom znamenitém rytíři jménem Alexandr (1844); Křížové tažení dětí (1845); Unešení panen aneb Mrtví tanečníci u hrobky (1847, přel. V. R. Kramerius); Bohatý chudák (1848, přel. V. R. Kramerius); Důvtipné pochoutky pro vyjasnění zasmušilé mysli a zapuzení trudnosti (1848); Historie o panu Tristanovi a krásné Izoldě, jak veliké potěšení spolu měli a jak smutný konec to vzalo (1848, adapt. V. R. Kramerius); A. F. F. Hoffmann: Kaptal (1848, adapt. F. B. Tomsa) + Vilém Tell aneb Osvobození Švejcarska (1850, adapt. F. B. Tomsa) + Loango, věrný otrok (1853, přel. F. B. Tomsa) + Svedený Havel aneb Kdo páše hřích, služebník jest hřícha (1853, adapt. F. B. Tomsa) + Škola strasti (1854, adapt. F. B. Tomsa) + Slasti a strasti dvou přátel (1862, přel. J. Šrámek); L. Chimani: Pěkné povídky pro pilné a poslušné dítky (1848, přel. V. Landfras); Kamenná nevěsta, Věrná ryzka, Hrobka milujících (1848, adapt. V. R. Kramerius); F. V. Novotný: Kvítka náhrobní (1848); Princezna Nesyta aneb Tři dary kouzelné, sáček, plášť a kord (1848, adapt. V. R. Kramerius); Příkladný příběh o hraběnci z Brabantu, nazvané Jenovefa (1848, přel. V. R. Kramerius); Žluté mužátko aneb Veliký jednohůlč (1848, adapt. V. R. Kramerius); F. Kratter: Děvče z Marianova (1849, adapt. J. V. Žák); Ch. B. E. Naubertová: Hrabě Rožmberk (1849); M. A. Poisson de Gomez: Příhody princezky

z Pontie (1851); Papoušek (1851, adapt. B. Jaroslav); Poklad pod mořem aneb Obležení Benátek (1851, adapt. V. R. Kramerius); F. Valouch: Deklamovánky (1851); J. Ebersberg: Poučné povídky pro kvetoucí věk (1852, adapt. K. Müller); Görgy před Budínem (1852, adapt. V. R. Kramerius); J. V. Houška: Šlechtňý otrok (1852); Samovrah z chudoby aneb Kam nevěrnost manželky přivede, Nábožný Martin (1852); Velmi užitečná historie o krásné kněžně Majoleně... (1852); Kušútova nevěsta aneb Třešticí panna na pustách (1853); J. M. Pohořelý: Náhoda aneb Mateřské lásce nic těžkého (1853); Na víru obrácená židovka (1853, přel. K. Müller); P. J. Šulc: Obrazy světa pro mládež (1853); J. von Orsbach: Polepšený zbloudilec (1854, adapt. J. Marchal); M. Stroupežnická: Bouře aneb Oučinky zlého svědomí (1855); Zbožné básničky (1856); Anežka královna sicilská (1857); J. V. Nikolau: Klásky (1857) + Balzaminky (1858); Smutný rybář anebo Tesklivý milenc (1857); E. z Ambachu: Adolf a Ludoiska čili Soud boží na polích ruských (1858, přel. a adapt. J. Dydych); Černý muž, kterýž... (1858); J. Devitský: Ztracené dítě, Svěcení věže, Boháč a chudý Lazar (1858) + Ctnost a pokora (1862) + Fridolin čili Cesta do železných hutí (1864) + Když nouze největší, Bůh nejbližší (do 1889); F. J. Waitzenegger: Hirlanda, královna bretaňská aneb Tak vítězí cnota a nevinnost (1858, přel. V. R. Kramerius); Abuchazan a Tardys z Malabaru aneb Podivné příběhy jednoho tureckého mládence... (1859); Dvě stě padesát naučných průpovědí a přísloví pro dívky 1 (1859); F. Hůlka: Heřman z Heřmanova a divotvorný meč čili Za drobet vody knížetem (1859); V. E. Krátký: Dvě růžičky (1859); Nestejně děti (1859, adapt. V. R. Kramerius); Strž aneb Dobrota odměny dojde (1859, adapt. V. R. Kramerius); Báseň o tak zvané Krásné a jednom ošklivém zvířeti (1860); E. Kocian: Mezi svými (1860); Hružonosné noci na hradech Tollenštejně aneb Kostlivec (1861, přel. M. Stroupežnická); K. Müller: Vdova (1861) + Malé děti (1862) + Poklad domový (1869); Bohabojná kuchařka aneb Utěšené povídky o poustevnících, kteří nábožně žijí jsouce, jiným do nebes pomáhali (1862); J. Lubinský: Devatero cizích hříchů (1862); F. Lubojatzky: Pekelná dílna aneb Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá (1862, adapt. J. Devitský); J. S. Menšík: Dítě, zacházej dobře se zvířaty (1862, adapt. K. Müller); Sirotek aneb Odměna pokory (1862, adapt. V. R. Kramerius); J. V. Žák: Bohumil, vychovanec cikánský (1862); Život, činy a uvření do pekelné propasti doktora Fausta, po světě daleko široko rozkřičeného kouzelníka a černokněžníka (1862, adapt. V. R. Kramerius); Dvě kroniky. První: O Štilfridovi, knížeti a pánu českém. Druhá: O jeho synu Bruncvíkovi, též knížeti a pánu českém (1863); Kališník a dcera purkmistrova (1863, adapt. J. Devitský); J. Novotný: Pokušitel aneb Kde má Pán Bůh kostel, tam vystaví ďábel zrovna vedle hospodu (1863); Percinkula. Co jest? Dárek z pouti (1863); M. Suchý: Zlatý strom, ztracená voda a zakletá hora. Povídka o do-

brém synu, jenž... (1863); V. M. Kramerius: Zrcadlo šlechtetnosti pro mládež českou... (b. d., před 1864); J. Baštecký: Dárek štedrovecerní (1864, ed. J. V. Žák) + Dobročinnost, nejlepší okrasa dívek (1864) + Perly cnoti (1864) + Rozmanitosti k ušlechtnění srdce (1864); E. Braun: Dědečkovy povídky (1864, adapt. K. Müller); Historie velmi pěkná o hraběti Jindřichovi, kterýžto dvakrát od smrti přepodivně vysvobozen a posledně císaře Konráda zetěm učiněn byl (1864); J. K. Chrasteký (Klumpar): Listy vděčnosti, lásky a přátelství (1864); Rukopis Zelenohorský a Kralodvorský (1864, ed. J. Kořínek); A.: Polesný aneb Podivné jsou cesty prozřetelnosti boží (1865, přel. F. K. P.); Venceslav z Lípy (V. Matyáš): Bechyňská čarodějnice (1865) + Lidomorna (1865); F. K. P.-k.: Pokladnice čili Sbírkka povídek mravoučných a vzdělávatelných v duchu katolickém (1865) + Syn nevďečný (1865); Štědré nadělení (1865, ed. F. K. P.-k.); F. Trudný: Prskavky aneb Máš a musíš se smát (1865); (V. R. Kramerius): Znamenitě a podivně příhody pana Prášila, s kterými se na mnohých svých cestách po veškerém světě setkal a možné i nemožné skutky vyvedl... (b. d., 1865); M. J. Nováček: Pokladnice mladých (1866); Eylenspihl a jeho dobrodružství (1867); Historie o dobře známém šašku Eylenspihlvi (1867, 6. vyd.); Berthold aneb Podivné příhody jednoho Angličana, jenž bouří mořskou velmi nešťastný, posléze velmi bohatý byl (1868); Bouře aneb Účinky zlého svědomí (před 1869); Dogard a Leknín (do 1889); B. Š. Třebický: Poklad v zámku jindřichohradeckém (1890) + Msta (b. d.); J. Mikuláš: Starý kocour (1891); R. Hradecký: Vlny a vlnky (1903); A. Brabec: Hlubiny (1904) + Sestra Červeného kříže (1920); List papeži Lvovi z nebe (b. d., konfiskováno); Zdeněk ze Zásnuk se svými tovaryši aneb Rytíři zavření v Blanickém vrchu (b. d., ed. V. R. Kramerius). – *Písně*: V. Fuchs: Radostná píseň o požádání a nabytí prince Karla za zástupce vlasti naší a za vůdce dobrovolných Čechů proti nepřítelům se pozdvihujícím... (1800); Nová světská píseň mládeňcům a pannám pro obveselení mysle na světlo vydaná (kolem 1800); Píseň pravdivá, který se vskutku stalo roku nynějšího s jedním mládeňcem na hranicích bavorských (kolem 1800); Sbírkka 118te světských písní k obveselení vlastenské mládeže (1845); V. Krátký: Zpěvníček pro dívky nižší a vyšší školy (1862); Zpěvníček (1862); Q. Havlas: Drobné písně pro mládež (1864); J. Baštecký: Sokol, Z jižních Čech, České národní společenské zpěvy (1865); Písníčka o židech (b. d., konfiskováno). – *Sborníky*: Novoročenka. Vydaná od tábořských divadelních ochotníků pro rok 1858 (1857); Thalia. Ohlas ochotníků divadla vltavotejnského (1858); Zora. Almanach na rok 1859, vydaný ochotníky divadelními v Táboře (1858); Růže třeboňská. Dárek divadelních ochotníků třeboňských (1859, ed. A. J. Šrámek). – *Ostatní*: Ch. G. Salzmann: Počátkové mravů (1803, přel. V. Pacovský); P. Glaser: Čelední vůdce. Knižka krásná, obsahující utěšená pravidla a laskavé napomínání..., s předmluvou

D. Adama z Veleslavína (1834, ed. J. Hýbl); Sbíрка mluvnických a pravopisných pravidel jazyka českého, na ruku daná učitelům školním v městýsích, městech a městech, v nichžto hlavních škol není... od nižšího duchovenstva sušického (1841); K. A. Schimmer: Veleslavná císařovna Marie Terezie a pověsti v národu zůstavenou nesmrtelný její syn, císař Josef II. (1847, přel. a adapt. F. B. Tomsa); J. Kypť: Stručný dějepis země moravskoslezské (1851) + Stručný zeměpis v českém i německém jazyku s mapou České země (b. d.); K. Müller: Krátké děje české (1853) + Máme-li se stěhovati do Ameriky (1856) + Starobylý hrad Jindřichův Hradec (b. d., do 1889) + Stručné dějiny české (b. d.); J. Mašek: Pravopis český a zvukoslovím objasněná a zkrácená mluvnice (1863); Malý Bosco kouzelník (do 1863); J. V. Žák: Malý dvorný soudruh (1864) + Nejnovější květomluva věnovaná lásce a přátelství (1864); F. Vavák: Smlouvy aneb Chvalitebné řeči svatební... (1865); K. Rull: Monografie města Hradce Jindřichova (1876); F. P. Trudný: Dětské hádanky (1878); J. Orth: Hradečtí měšťané 1623–1717 do svazku městského přijetí (1884) + Nástin historicko-kulturního obrazu Jindřichova Hradce od konce 15. stol. až k povstání stavovského 1618 (1885) + ... od r. 1618 až do sklonku minulého století (1883); J. Pečírka: Život císaře Karla IV...dle Pelcla (b. d., do 1889); F. Procházka: Katechismus dějin filozofie (1890); L. Omáčka: Osídlení krajiny jindřichohradecké a novobystřické (1893). ■ PERIODIKA. *Česká*: Večerní vyrazení pro krásné pohlaví (1831–32); Osvěta (1848); Hacařfírek v kacabajce... (1848); Zvěst od Nežárky (1862–63); Ohlas od Nežárky (1871–1942); Hospodář. příl. Ohlasu od Nežárky (1889–90). — *Německá*: Neuhauser Allgemeiner Anzeiger (1844–45, 1847–48); Neuhauser Wochenblatt (1848–54); Neuhauser Wochenpost (1854–55). ■ KALENDÁŘE: Vlastenský poutník... na r. 1828 (1827, red. V. R. Kramerius); Kalendář hradecký na obyčejný rok 1861, ... 1865 (1860–64, red. J. Novotný); Kalendář hradecký pro domácnost a hospodářství na r. 1863 (1862); Malý a přece úplný kalendář pro každého upřímného Čecha a Moravana na rok přestupný 1868 (1867); Bílá paní, kalendář na obyčejný rok 1881, ... 1886 (1880–85, red. C. L. Frič, od 1884 J. Mikuláš Bole-slavský). ■

BIBLIOGRAFIE (an.): U Al. Jos. L. v Táboře a Jindřichově Hradci jsou ... následující knížky k dostání (1834, 2 listy, přitisk ke kn. P. Glaser: Čelední vůdce...); U A. L. L. kněhtlačitěle v Táboře a Jindřichově Hradci jsou mimo ... knih ještě následující ... k dostání (1836, 2 listy, přitisk ke kn. Věvec vypravování... 2, Eustachia...); Povídky tištěné u J. A. L. v Táboře a v Jindřichově Hradci, k dostání po 12 kr. v Praze u Bayera, kniháře, v ceně zvýšené... (leták, b. d., do 1839, seznam 136 tisků); Úplný seznam knih... A. L. a syna (b. d., asi 1870, seznam 473 tisků: z toho 153 čes. modliteb, 45 náboženských a 273 zábavných a poučných knih); Příruční seznam knih...

A. L. syna... (b. d., asi 1883); F. Teplý: Z lidové četby konce 18. a první polovice 19. století (seznam tisků z L. skladu z 1838), Časopis pro dějiny venkova 1930. ■ LITERATURA: Ž: Kněhtiskárna A. J. L. a syna v Jindř. Hradci, Veleslavín 1865, č. 14; an.: Knihovny a čtenářský ruch v Jindř. Hradci, Světozor 1872, s. 117; an.: Landfras, c. k. normální knihosklad, Veleslavín 1875, č. 11; Starosta A. J. L., Ohlas od Nežárky 1875, s. 153; F. Wildmann: Probuzení národa českého v jihovýchodních Čechách a jakých zásluh si získala v té příčině knihtiskárna Landfrasa v Jindř. Hradci, Vlast 5, 1888/89 + Zlatý nebeklíč, Vlast 5, 1888/89, s. 302; J. Karásek: Zpráva o Landfrasových rukopisech. Příspěvek k dějinám lidové četby české, ČL 1903; Z. Wirth: Zahrada Landfrasa v Jindřichově Hradci, Umělecký měsíčník 1912; F. Teplý: Z lidové četby konce 18. a první polovice 19. století, Čas. pro dějiny venkova 1930; M. Záleský: O starých Landfrasových tiscích, Naše kniha 1932, s. 307, 329; J. Muk: K dějinám tiskáren v Jindř. Hradci, zvláště Landfrasovy, Jihočes. sb. historický 1933, s. 59 + Napoleonica z probuzenecké tiskárny Landfrasovy, Napoleon 1939/40, č. 1–2 + Špalíčkové písničky Landfrasovy tiskárny v Jindř. Hradci, sb. Z minulosti Jindřichohradecka (1940) + A. L., probuzenecký knihtiskár a jindřichohradecký starosta (1947) + V. R. Kramerius a dobrodružné landfrasovské tisky, Zprávy muzei jihočes. kraje 1963, s. 53–58 (s bibliografií); Z. Nejedlý in Bedřich Smetana 2 (1950, s. 291 aj.); V. Sedláková: Kulturní a regionální význam Landfrasovy tiskárny v Jindř. Hradci v 19. stol. 1, 2 (diplom. práce FFUK, katedra informací a knihovnictví, 1982); O. Hausenblas, J. Janáčková, L. Kusáková in V. R. Kramerius: Knížky lidového čtení (1988).

oh

František Langer

* 3. 3. 1888 *Královské Vinohrady* (Praha-V.)

† 2. 8. 1965 *Praha*

Dramatik a prozaik, autor knih pro mládež, esejista, divadelní, literární, výtvarný kritik a publicista, filmový libretista. Příslušník tzv. čapkovské generace a stoupenec jejího programového úsilí o oslavu obyčejného člověka; v divadelních hrách kladl důraz na problematiku společenskodemravní, na otázky zločinu a trestu, svědomí a násilí, míru a války.

Narodil se v českožidovské rodině obchodníka lihovinami na Král. Vinohradech jako nejstarší ze tří synů; bratr Jiří L. se stal spisovatelem. – Po maturitě na gymnáziu v Londýnské ul. (1906) vystudoval F. L. lékařskou fakultu (abs.

1914); na medicíně se zajímal hlavně o psychiatrii, kterou studoval u prof. A. Heverocha. Zároveň se aktivně účastnil literárního života. Přitelem O. Grünbergem byl uveden do skupiny spisovatelů anarchistů (poznal Neumanna, Mahena, Šrámka, Gellnera, Tomana aj.), úzce se spřátelil s J. Haškem, prostřednictvím V. H. Brunnera se dostal do kruhu mladých výtvarníků, který se scházel v kavárně Union a z něhož 1911 vykrystalizovala Skupina výtvarných umělců; L. se stal jejím zakládajícím členem, jímž zůstal i po odchodu bratří Čapků, V. Špály aj. Na jaře 1911 pobýval v Berlíně, 1912 čtvrt roku v Itálii. 1911 jako spoluzakladatel strany mírného pokroku v mezích zákona působil s J. Haškem (autorsky i herecky) v kabaretu U bratří Makabejských. 1913 se jako medik-dobrovolník účastnil první balkánské války; procestoval Srbsko, poté se z Terstu dostal plachetnicí až do Alexandrie. Krátce po vypuknutí svět. války 1914 byl odvelen do Bukoviny, kde prožil první měsíce v předních liniích u huculských domobraneckých útvarů. Se zraněním se dostal na kratší dobu do Vídně a do Prahy. 1916 se dal zajmout na ruské frontě u Černovic, byl internován v různých zajateckých táborech v Povolží, naposledy v tehdejší Carycinu, 1917 vstoupil do čs. legii. Zprvu organizoval po zajateckých táborech nábor, později se stal šéflékařem 1. pluku a prodělal s ním sibiřskou anabazi; kromě lékařské praxe byl činný osvětově a publicisticky. 1918 se v Rusku oženil (manželství 1939 rozloučeno, 1945 rozvedeno). V únoru 1920 se jako major vrátil do Prahy přes Japonsko, Čínu, Indický oceán a Suez a sloužil dál ve zdravotnictvu čs. armády, posléze v hodnosti plukovníka. Externě působil v Městském divadle na Král. Vinohradech, a to od 1930 jako dramaturgický poradce, po jmenování F. Tetauera dramaturgem (1935) jako umělecký poradce; 1936–39 byl (s A. Pražákem) poradcem pro vydávání české literatury v knižním klubu ELK, činný byl též v Penklubu jako jednatel (delegát na kongresech 1932 v Budapešti, 1937 v Paříži, 1946 ve Stockholmu, 1947 v Curychu; 1941 obnovil jeho činnost v Londýně), od počátku byl členem pátečníků kolem K. Čapka. Začátkem července 1939 uprchl do Polska a od tamtud lodí kolem Dánska do Francie; žil v Paříži z malé podpory, kterou dostával od vojenského atašé, psal do krajanských časopisů a podílel se i na divadelní činnosti pařížských amatérů českého původu, sdružených v Sokole.

Po vypuknutí druhé svět. války se stal šéfem zdravotnictva čs. zahraniční armády, 1940 po porážce Francie byl evakuován do Anglie. Svou funkci vykonával v Londýně (zároveň psal pro týdeník Čechoslovák, měsíčník Obzor a rozhlasovou stanici BBC), po invazi 1944 se účastnil operací čs. brigády při obléhání Dunkerque. Počátkem července 1945 se vrátil do Prahy jako plukovník zdravotnictva, pak byl povýšen na generála. 1946 se podruhé oženil. 1947 byl jmenován národním umělcem. Od konce čtyřicátých let žil v ústraní svého smíchovského bytu. Pohřben byl na Vyšehradském hřbitově. – Syn Jan Vladimír L. (1929–82), novinář, od 1968 pracovník čs. oddělení BBC v Anglii.

L. vstoupil do literatury koncem prvního desetiletí 20. století ve znamení secesního erotismu a stylismu (*Zlatá Venuše*, *Noc*), brzy byl však zaujat programovým úsilím novoklasicismu o obrodu renesanční novely a antické tragédie. V těchto intencích, které zároveň rozvíjel kritickými a teoretickými články (*Umělecký měsíčník*, *Lidové noviny*), napsal veršovanou tragédii *Svatý Václav* (rekonstruuji příčiny dramatického konfliktu, tj. řešení otázky, zda je oprávněno násilí v boji proti zlu) a řadu povídek, jež se později staly součástí souboru *Snílci a vrahové*. Do středu pozornosti se mu přitom dostávala jednak existence životní síly vyvěrající z milostného citu, jednak kontrastní vazba mezi zločinem (vraždou) a jeho mravní reflexí. Už za války se objevil v sociálním dramatu *Milióny* jeden ze stěžejních motivů celého L. díla, odlidšťující a umrtvující moc peněz. V meziválečném období se L. prosadil především jako dramatik; jeho hry se staly součástí základního repertoáru českých scén a uspěly i v zahraničí. Válečná zkušenost vnesla do L. díla zájem o osudy lidí z okraje společnosti, schopnost postihnout rozměr prostého člověka, zvýraznění smyslu pro akci v hutném celku a zjednodušení obraznosti. Jeho vrcholná hra *Periférie* rozvíjela motiv vraždy a svědomí na podkladě realistického zobrazení mezních stránek života předměstských obyvatel. L. osobitost v dobovém kontextu sociálního umění spočívala v tom, že ztotožňoval sociální problematiku s problematikou spravedlnosti, že ústřední konflikty nepodmiňoval působností třídních protikladů, ale vyvozoval je z individuální psychiky, že se zaměřoval na aspekty obecně etického rázu. Vědomí relativnosti viny a trestu, víru v iniciativu a vítězství principu dobra tematizoval v dramatech *Andělé*

mezi námi a *Dvaasedmdesátka* (zde technikou divadla na divadle). Z legionářské zkušenosti vyléčil hru *Jízdní hlídka* o střetu hrstky legionářů s rudým partyzánským oddílem na Sibiři 1919; průběh konfliktu dvou dějinně stejně oprávněných tendencí mu umožnil demonstrovat jak zásadní tragiku tohoto střetu, tak nadřazenost obecných hodnot lidskosti (zvláště solidarity malého kolektivu ohroženého přesilou) nad hledisky ideologické povahy. Ve své době byly velmi úspěšně L. veselohry, tvořící protějšky jeho „vážných“ dramat (*Velbloud uchem jehly*, *Grandhotel Nevada*, *Obrácení Ferdýše Pištory* aj.), které charakterizuje příklon k lidovosti v přístupu k tematice i v jejím předvedení, realizovaném zejména prvky lidového humoru a ironie i sklonem k happy endu a idealizaci. Z obdobného tematického a motivického záběru i typologie postav vycházel L. i jako prozaik, vypravěč s citem pro konfliktní situaci a kompoziční zkratku. Psal zejména povídky (*Snílci a vrahové*, *Předměstské povídky* aj.), ale vydal i fantasticko-humoristický román *Zázrak v rodině*, pozoruhodný ironickým odrazem absurdity dobových politických machinací. Po druhé světové válce se L. věnoval převážně próze. Tematicky ucelené soubory (*Filatelistické povídky*, *Malířské povídky*) dokládaly jeho velkorysý smysl pro pravdu lidského konání stejně jako cenné vzpomínkové eseje *Byli a bylo* (především o J. Haškovi, K. a J. Čapkových a bratru Jiřím), dokumentující autorovu kultivovanost i jeho cestu pražským literárním děním. Od 20. let psal také prózy a loutkové hry pro mládež, v nichž prokazoval pochopení pro specifiku dětského prožívání světa; v ději kladl důraz na dramatickou situaci a v jeho vyznění na morální odpovědnost jednotlivce. Od 1914 (námět k němému filmu *Noční děs*) příležitostně pracoval pro film (do 1957 – námět *Královny nejkrásnější šaty*, s A. Langerovou), zfilmována byla i celá řada jeho divadelních her. I přes dílčí proměny (zejména v počátcích) byla L. tvůrčí metoda jednotná a ucelená, a to především úsilím o konkrétnost i objektivnost pohledu, o formální propracovanost a účelnost kompoziční výstavby. Jeho dramata charakterizovalo napětí mezi snahou o náročnost výpovědi a zábavností, ironií a sentimentem, kritičností a idylou, experimentováním a vyzkoušenými postupy. Přínos a osobitost L. her tkví mj. v jejich epickém rázu. Na rozdíl od paralelní aktivity meziválečné avantgardy nezdůrazňoval imaginativ-

nost divadla, chtěl působit příběhem jako realitou. Účel umění viděl v posilování lidského citu pro spravedlnost. Proto se stalo uzlovým bodem v L. pojetí mezilidských vztahů a základem sdělení jeho děl hledání spravedlnosti a objevení její relativity; proto vytvářel morality se zaměřením na problematiku zločinu, trestu a vědomí viny, nepateticky a z několika úhlů zobrazoval napětí mezi póly dobra a zla, etických norem a subjektivních pohnutek činu, čínorodosti a osudovosti. Přitom projevoval výrazný smysl pro živelnost lidského jednání a relativnost jevů, odmítal intolanci i skepsi, bránil se nadřazovat jednu životní a ideovou koncepci nad ostatní.

PSEUDONYM, ŠIFRY: František Hellén (Nár. obzor 1907–08); -er. (Čes. slovo 1930), F. L., F. S. (Kalendář 1. střelec. pluku J. Husa na r. 1919). ■ PŘÍSPĚVKY in: sb. Aksakovská tragédie (1929); Apollón (1924); A–Zet (1937); Bratrství (1921, 1925); Cesta (1919–25); Čechoslovák (Petrohrad, 1917); Čechoslovák (Londýn, 1940–45); Čes. slovo (od 1925); Českosl. republika (1920–30); Českosl. samostatnost (1924); Českosl. besedy (Jekatěrinburg, 1918); Českosl. zprávy (Paříž, 1939); Českosl. boj (Paříž, 1939–40); Českosl. deník (Jekatěrinburg, 1918–19); Českosl. legionář (1920–25); Českosl. loutkář (1956, 1965); Českosl. voják (Kyjev, 1918–19); Čes. svět (1929); Čin (1929–37); Čteme (1938); sb. Čtvrtstoletí Městského divadla na Král. Vinohradech (1932); Deset let lidového divadla (1947); Dětská kniha (1956); Divadelní list Nár. divadla v Brně (1948); Divadelní noviny (1967–68, posmrtně); Divadelní zápisník (1947–48); sb. Divadelní žatva 1948 (1948); Divadlo (1924–33); Dnešek (1930); Dobrý den (1928); sb. Doktoru F. Fuchsovi k druhému únoru 1934 (1934); Důstojnické listy (1935, 1937); sb. Dvacet let čs. armády v osvobozeném státě (1938); sb. Dvacet pět let Rudé armády (Londýn 1943); ELK (1935, 1937); Hlas osvobozených (1947); Humorist. listy (1912); sb. Jan Werich šedesátiletý (1965); Jevišťe (1920–22); sb. Jindřich Vodák (1937); Kalendář 1. střelec. pluku J. Husa na rok 1919 (Jekatěrinburg 1918); Kapesní kalendář českosl. vojska na Rusi na rok 1920 (Irkutsk 1919); sb. Kavárna Union (1958); Klas (1927); Kmen (1926–27); Kritika (1925); Květy (1914); Kytice (1948); Legionářské besedy (1926); Lid. demokracie (1957–59); Lid. noviny (1913–39); Lipa (1939); Lit. noviny (1928–39); Lit. noviny (1962, 1964); Lumír (1907–35); Magazin DP (1933–34); sb. Maršál Stalin (Londýn 1944); sb. Masaryk mezi svými (Plzeň 1930); Městská divadla pražská (1936–38, 1946); Mladé Československo (Londýn, 1941–43); Moderní revue (1924); sb. Montmartre (1913); Moravskoslez. deník (1922–23); sb. Na dětské besedě 2 (1935, D pro ml. Koničky); Nár. a Stavovské divadlo, pokr. Nár. diva-

dlo (od 1924); Nár. listy (1910–22, 1929); Nár. obzor (1907–11); Nár. osvobození (od 1924); Naše řeč (1920); Naše vojsko (1930); Naše vojsko (1946–47); Naše zprávy (Paříž, 1938–39); Nezávislá scéna (Kroměříž, 1932); Nové časy (1943); sb. Nové české divadlo 1918–26 (1926); sb. Nové české divadlo 1927 (1927); sb. Nové české divadlo 1930–32 (1932); Nové Československo (Londýn, 1943); Novina (1908–11); Nový život (1955); sb. O Anglii a Angličanech (Londýn 1941); O knihách a autorech (1957–58); Obrana lidu (1947–48); Obzor (Londýn, 1941–42); sb. Od Zborova k Bachmači (1938); Orlovák (1951); sb. Padesát let Městských divadel pražských 1907–1957 (1958); Panoráma (1937); Pestrý týden (od 1927); Pionýr (1956); Plamen (1965); Práce (1945, 1948); Prager Presse (1926, 1931); Pramen (Plzeň, 1936); Právo lidu (1925, 1936–38); Pražský ilustr. zpravodaj (1935); Pražský sborník (1937); Přehled (1906–08, 1910–14); Přerod (1923–24); Přítomnost (1924–39); Ročenka Kruhu sólistů MDP (1938); Ročenka Kruhu sólistů Městského divadla na Vinohradech (1925–37, 1946–47); Ročenka starého 1. pluku (1936, 1938); Rozpravy Aventina (1925–31); Rudé květy (1909–10); Rudé právo (1936); Samostatnost (1913–14); Sever a východ (Turnov, 1926); Světozor (1914–17, 1929–31); Svobodné Československo (1945–46); Svobodné noviny (1945–48); Svobodné slovo (1953, 1958, 1960); Šibeničky (1920); sb. Theater-Divadlo (1965); Topičův sborník (1914); Tribuna (1920–26); Tribuna filatelistů (1930); Umělecký měsíčník (1911–14); Var (1924–25); Večery Lid. novin (1911–13); sb. Věčný Puškin (1937); Věstník ministerstva pošt (1947); Věstník Žid. náb. obce (1946); Věstník Žid. náb. obcí v Českosl. (1962); sb. Víno (1930); Vojenské zdravotnické listy (1947); Vojenský jubilejní kalendář na rok 1938 (1937); sb. Výkřik mlčení (1946); sb. Zborov 1917–1937 (1937); Zítřek (1968, posmrtně); Zlatá Praha (1909–14); Žatva (1919); Železničář (1956); Žijeme (1931). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Zlatá Venuše (PP b. d., 1910, def. vyd. 1921); Svatý Václav (D 1912, i prem.); Za cizí město (kronika, Irkutsk 1919, pak in *Železný vlk*); Pět povídek z vojny (Charbin–Vladivostok 1920, pak in *Železný vlk*); *Železný vlk* (PP 1920); Milióny (D 1920, prem. 1916); Vítězové (DD 1923: Vzdání se 28. pluku, Zborov, Na sibiřské magistrále; prem. 1920 s tit. Vzdání 28. pluku, Ráno, Na magistrále); Snílci a vražové (PP 1921); Pes druhé rotý (P pro ml., 1923); Velbloud uchem jehly (D 1923, i prem.; t. r. i zkrácené vyd.); Noc (D 1925, prem. 1922; psáno 1914); Periférie (D 1925, i prem.; varianty závěru z vyd. 1929 a 1948 shrnuty in *Tři hry o spravedlnosti*); Předměstské povídky (1926); Kratší a delší (FF 1927); Grandhotel Nevada (D 1927, i prem.); Obrácení Ferdýše Pištory (D 1929, i prem.); Zázrak v rodině 1, 2 (R 1929, přeprac. vyd. 1971); Mrtví chodí mezi námi (P 1930); Andělé mezi námi (D 1931, i prem.); Princ Kašpárek a jeho koníček (D pro ml., 1931); Perníková chaloupka (D pro ml., 1932); Kašpárek jako detektiv

(D pro ml., 1932); O čem král doma nevěděl (D pro ml., 1932); Zlá princezna a hodný drak (D pro ml., 1932); Bratrstvo Bílého klíče (R pro ml., 1934); Manželství s r. o. (D 1934, i prem.); Jízdní hlídka (D 1935, i prem.); Dvaasedmdesátka (D 1937, i prem.); Děti a dýka (P b. d., Londýn 1942, Praha 1946); BBC Londýn (rozhlasové pořady, 1947); Uhlíř, straka a smrt (P 1948, pův. in *Předměstské povídky*); Jiskra v popelu aneb Pocta Shakespearovi (D 1948, i prem.); Řeč nad kolébkou (E 1948, psáno 1943); Pražské legendy (PP 1956); Voják v městě lhářů (D pro ml., 1959, i prem.); Pivoda, vodník pod výšehradskou skálou (D pro ml., 1961, prem. 1960); Bronzová rapsódie (D 1962); Byli a bylo (vzpomínky, 1963); Pan Pickwick (D 1963, prem. 1930, na motivy románu Ch. Dickense); Filatelistické povídky (1965); Dnes premiéra (D 1965, psáno ve 2. pol. 30. let); – posmrtně: Malířské povídky (1966); Hora olivetská, Větrný mlynář a jeho dcera (DD 1976, in J. Hašek: Větrný mlynář a jeho dcera; Hora olivetská s J. Haškem, J. Machem, Větrný mlynář s E. Drobílkem, J. Haškem; prem. 1911). – *Výbory*: Legionářské povídky (1928, s J. Koptou, R. Medkem; ed. J. Staněk); Ze slavných dob (1936, s J. Koptou, R. Medkem; ed. J. Petrus); Legionářské povídky (1936, s J. Koptou, R. Medkem, J. G. Tajovským; ed. H. Sánka); Tři hry o spravedlnosti (1957: Periférie, Andělé mezi námi, Dvaasedmdesátka); Tři veselé hry (1959: Velbloud uchem jehly, Grandhotel Nevada, Obrácení Ferdýše Pištory); Tři loutkové hříčky (1964: Zlá princezna a hodný drak, Kašpárek jako detektiv, Voják v městě lhářů); Divadelníkem z vlastní vůle (výbor ze statí, 1985, ed. V. Kudělka); Nadšenci a podivíni (výbor z povídek, 1987, ed. V. Stejskal); Prodáváč snů (výbor z povídek, 1988, ed. J. Holý); Město každý den (výbor z povídek, 1988, ed. V. Justl). – *Souborná vydání*: Knihy F. L. (nakl. Fr. Borový, 1934–37, 4 sv.); Výbor z díla F. L. (Čs. spisovatel, 1966–67, 2 sv., red. J. Träger). ■ SCÉNICKY. *Libreto*: Evelynin únos (1915, k baletu J. Weinbergra). – *Překlad*: Ch. F. Hebbel: Judita (1936, s J. Borem). ■ KORESPONDENCE: F. Všeticka: Z dopisů J. Š. Kubínovi (z 1933), SPPF Olomouc, Jazyk a literatura, 1967; F. Langer: Dopis čs. studentům (z 1943), Zítřek 1968, č. 7. ■ REDIGOVAL *časopis*: Umělecký měsíčník (roč. 1911/12, č. 6 – 1914, s P. Janákem); *sborníky*: Pamětní kniha 1. střeleckého pluku Jana Husi (1920), Zborov 1917–1937 (1937, s J. Koptou, R. Medkem), Památník vydaný k oslavám 50. výročí Sokola Unhošť... (1937, s J. Příhodou, K. Čermákem), Od Zborova k Bachmači (1938, s J. Koptou, R. Medkem); *knižnice*: Bratrstvo (1924–26, s O. Vyhnalem), Úroda (od 1928, s J. Vodákem). ■

LITERATURA: E. Konrád: Národní umělec F. L. (1949); H. Kuligowska: Twórczość dramatopisarska F. L. (Vratislav 1976). ■ ref. Zlatá Venuše: -il, LidN 18. 12. 1910; K. Sezim, Lumír 39, 1910/11, s. 327 → Podobizny a reliéfy (1919); A. Novák, Přehled 9, 1910/11, s. 297; F. V. Vykoukal, Osvěta 1911, s. 302;

F. X. Šalda, *Novina* 4, 1910/11, s. 56 → KP 8 (1956); V. Švestka, *Stopa* 2, 1911/12, s. 49 ●● ref. Svatý Václav: K. (F. V. Krejčí), PL 24. 11. 1912; V. Tille, NL 24. 11. 1912; J. Vodák, *Čas* 24. 11. 1912; O. Fischer, *Čes. revue* 6, 1912/13, s. 189; K. H. Hilar, MR 1912/13, sv. 26, s. 127; H. Jelínek, *Lumír* 41, 1912/13, s. 136; J. Kodíček, *Přehled* 11, 1912/13, s. 172; F. Lubina, MSIR 9, 1912/13, s. 132; R. S. (Svobodová), *Čes. kultura* 1, 1912/13, s. 151 ●; A. Procházka: ref. Evelynin únos, MR 1915, sv. 29, s. 283; ● ref. Milióny: S. Lom, *Čes. slovo* 22. 5. 1920; M. M. (Majerová), PL 22. 5. 1920; K. Z. K. (Klíma), LidN 26. 5. 1920; O. Fischer, *Jevišťe* 1920, s. 198; Z. Hásková, *Cesta* 2, 1919/20, s. 990; jv. (J. Vodák), *Jevišťe* 1920, s. 230 ●; kzk. (K. Z. Klíma): ref. Za cizí město, LidN 4. 2. 1920; ● ref. Vítězové: K-ček (J. Kodíček), *Tribuna* 13. 7. 1920; sk (F. Skácelík), LidN 14. 7. 1920 ●● ref. Železný vlk: J. H. (Hora), PL 4. 7. 1920; M. Rutte, *Cesta* 3, 1920/21, s. 170; Dr. J. L. F. (Fischer), *Nové Čechy* 4, 1920/21, s. 37 ●; J. Krecar: ref. Pět povídek z vojny, MR 1920/21, sv. 36, s. 45; ● ref. Snílci a vrahové: M. Pujmanová-Hennerová, *Tribuna* 23. 10. 1921; A. N. (Novák), LidN 6. 12. 1921; J. O. Novotný, *Cesta* 4, 1921/22, s. 495; K. Sezima, *Lumír* 1922, s. 252 ●● ref. Noc: Ot. F. (Fischer), NL 12. 3. 1922; M. M. (Majerová), RP 14. 3. 1922; E. Konrád, *Čes. revue* 1922, s. 157 ●● ref. Velbloud uchem jehly: nv. (Ant. Veselý), PL 17. 4. 1923; M. M. (Majerová), RP 18. 4. 1923; If. (I. J. Fischerová), *Přerod* 1, 1922/23, s. 266; E. Konrád, *Cesta* 5, 1922/23, s. 612; M. Rutte, NL 17. 4. 1923 → Tvář pod maskou (1926) ●● ref. Pes druhé roty: K. Nový, NO 20. 12. 1924; J. O. Novotný, *Cesta* 6, 1923/24, s. 524; F. Šimek, *Naše řeč* 1924, s. 86 ●; Ant. Veselý in *Listy autorům* (1924); ● ref. Periférie: Cassius (J. Kolman), LidN 28. 2. 1925; Ot. F. (Fischer), PL 28. 2. 1925; J. H. (Hilbert), *Venkov* 28. 2. 1925; Č. Jeřábek, NO 20. 9. 1925; -jef- (J. Fučík), *Pramen* 5, 1924/25, s. 301 → Divadelní kritiky (1956, znovu 1984); H. Jelínek, *Lumír* 1925, s. 109; -jk- (J. Kodíček), *Tribuna* 28. 2. 1925; E. Konrád, *Cesta* 7, 1924/25, s. 442 ●; M. Rutte in *Tvář pod maskou* (1926); ● ref. Předměstské povídky: F. Götz, NO 14. 11. 1926 → Literatura mezi dvěma válkami (1984); A. M. Piša, *Sever a východ* 1927, s. 192 → Dvacátá léta (1969) ●; F. Götz: ref. Kratší a delší, NO 31. 1. 1927; ● ref. Grandhotel Nevada: B (E. Bass), LidN 5. 3. 1927; Ot. F. (Fischer), PL 5. 3. 1927; -FR- (J. Frejka), NO 5. 3. 1927; E. Konrád, *Cesta* 9, 1926/27, s. 387; M. Majerová, RP 6. 3. 1927; M. Rutte, NL 5. 3. 1927; -jk- (J. Kodíček), *Tribuna* 5. 3. 1927 ●; J. Durych: *Asimilace* F. L., *Rozmach* 1927, s. 289; ● ref. Obrácení Ferdýše Pištory: B (E. Bass), LidN 15. 2. 1929; Ot. F. (Fischer), PL 15. 2. 1929; -vč- (V. Řezáč), *Čes. svět* 25, 1928/29, s. 526; jv. (J. Vodák), *Čes. slovo* 15. 2. 1929 ●● ref. Zázrak v rodině: A. N. (Novák), LidN 9. 3. 1930; A. G. (Grund), RA 5, 1929/30, s. 275; M. Majerová, *Čin* 1, 1929/30, s. 187; A. M. Piša, *Sever a východ* 1930, s. 68; K. Sezima, *Lumír* 57, 1930/31, s. 142 ●● ref. Andělé mezi námi:

Ot. F. (Fischer), LidN 6. 12. 1931; M. Rutte, NL 6. 12. 1931; A. M. P. (Piša), PL 6. 12. 1931; jv. (J. Vodák), *Čes. slovo* 6. 12. 1931; J. Träger, LitN 5, 1930/31, č. 21 ●; P. Buzková in *České drama* (1932); K. Sezima: ref. Bratrstvo Bílého klíče, *Lumír* 60, 1933/34, s. 393; ● ref. Manželství s r. o.: Ot. F. (Fischer), LidN 1. 11. 1934; Kd. (E. Konrád), NO 1. 11. 1934; A. M. P. (Piša), PL 1. 11. 1934; jtg. (J. Träger), *Čin* 1934, s. 1100 ●● ref. Jízdní hlídka: Ot. F. (Fischer), LidN 27. 10. 1935; jh (J. Hora), *Telegraf* 29. 10. 1935; kd. (E. Konrád), NO 30. 10. 1935; F. N. (Němec), RP 30. 10. 1935; AMP (A. M. Piša), PL 30. 10. 1935 → Stopami dramatu i divadla (1967, zde i další ref. o F. L.); jt (J. Seifert), *Ranní noviny* 30. 10. 1935; jv (J. Vodák), *Čes. slovo* 30. 10. 1935; J. Rybák, *Haló noviny* 3. 11. 1935 ●● ref. Dvaasedmdesátka: B (E. Bass), LidN 30. 11. 1937; If (I. J. Fischerová), NO 30. 11. 1937; -jef- (J. Fučík), RP 30. 11., 1. 12. 1937 → Divadelní kritiky (1956, znovu 1984); AMP (A. M. Piša), PL 30. 11. 1937; M. Rutte, NL 30. 11. 1937; H. Jelínek, *Lumír* 64, 1937/38, s. 106 ●● ref. Děti a dýka: J. Novotný, KM 1946, s. 195; K. Polák, *Štěpnice* 1, 1946/47, s. 117 ●● ref. BBC Londýn: Lin (J. Linhart), KM 1947, s. 480; G. (F. Götz), NO 28. 9. 1947 ●● ref. Jiskra v popelu: kd (E. Konrád), *Svob. noviny* 3. 2. 1948; AMP (A. M. Piša), PL 3. 2. 1948; jtg (J. Träger), *Práce* 3. 2. 1948; H. Budínová, *Kult. politika* 3, 1947/48, č. 21; F. Götz, *Nár. divadlo* 23, 1947/48, s. 110 ●; V. Pazourek: ref. Pražské legendy, NŽ 1956, s. 913; V. Justl: *Hledáči spravedlnosti*, HD 1958, č. 2; F. Götz: *Zamyšlení nad dílem F. L.*, *Divad. noviny* 1958, č. 9; jtg (J. Träger): *Dramatik z potřeby spravedlnosti*, NŽ 1958, s. 190; E. Drmola in F. L.: *Tři veselé hry* (1959); K. Bundálek: ref. Pivoda..., RP 2. 6. 1960; E. Kolár in F. L.: *Pivoda, vodník pod vyšehradskou skalou* (1961); F. Všeticka: *Básník lidské družnosti (o knihách pro ml.)*, ZM 1961, č. 2; V. Justl: *Nár. umělec F. L.*, *Kulturněpolitický kalendář* 1963 (1962) + *Komediograf* L., *Slovenské divadlo* 1963, s. 281; ● ref. Byli a bylo: KFK (F. Kafka), *Práce* 6. 8. 1963; M. Petříček, LitN 1963, č. 43 ●; B. Polan in *Místo v tvorbě* (1964); ● nekrology: K. Scheinpflug, J. Werich, oboji LitN 1965, č. 32; J. Träger, *Plamen* 1965, č. 9; E. Kolár, *Čs. loutkář* 1965, s. 211 ●; A. Linke: ref. Filatelistické povídky, LitN 1965, č. 17; M. Obst: *Mezi idylismem a svědomitostí (o L. dramatice)*, *Divadlo* 1966, č. 3; J. Träger in F. L.: *Malířské povídky* (1966); ● ref. Malířské povídky: V. Justl, LitN 1967, č. 8; A. Hájková, *Impuls* 1967, s. 212 ●; J. Träger in F. L.: *Snílci a vrahové* (1967) + in F. L.: *Periférie* (1968); F. Černý: *Dramatik Prahy, Divadelní noviny* 11, 1967/68, č. 16; F. Červinka: *Rehabilitace Jízdní hlídky?*, *Divadlo* 1968, č. 8–9; E. Strohsová: *Osud spjatý s Lidovkami*, Lit. listy 1968, č. 1; Z. Mahler in F. L.: *Bratrstvo bílého klíče* (1968); J. Träger in F. L.: *Zázrak v rodině* (1971) + in F. L.: *Byli a bylo* (1971); T. Engel: *Periférie*, *Program ND Praha* 1976; V. Kudělka: *Dramatické dílo F. L.*, *Program Stát. divadla Brno* 1977/

/78, č. 7; K. Pelikánová: V Polsku o L., Program Stát. divadla Brno 1979/80, č. 9; F. Černý: Vzpomínka na F. L., Hlas revoluce 12. 3. 1983; V. Kudělka in F. L.: Divadelníkem z vlastní vůle (1985); M. Štemberková: Muž, který se neztratil v utopii, Nové knihy 1985, č. 32–33; V. Koenigsmark: Dvaasedmdesátka F. L., Lit. měsíčník 1987, č. 4; J. Holý in F. L.: Prodavač snů (1988); J. Mourková: L. novoklasicismus jako cesta k novému umění?, in Buřiči a občané (1988); V. Justl in F. L.: Město každý den (1988).

lm, vk

Jaroslav Langer viz Josef Jaroslav Langer

Jiří Langer

* 19. 3. 1894 *Praha*

† 12. 3. 1943 *Tel Aviv-Jaffa* (Izrael)

Česky píšící prozaik, autor souboru legendárních vyprávěnek o chasidském světě; publicista a překladatel. Autor hebrejsky psané poezie a německých studií o židovství.

Psal se též Mordechaj Zev Georgo Langer, M. d. Georg Langer. Obvykle uváděné datum narození 7. 4. 1894 je sice údaj z matriky, ale neodpovídá skutečnosti. – Pocházel z české židovské rodiny, mladší bratr spisovatele a lékaře Františka L.; otec měl obchod s lihovinami a vínem na Král. Vinohradech. L. studoval na vinohradském gymnáziu, kde se přátelil s pozdějším publicistou a překladatelem A. Fuchsem. Jako student se začal zabývat židovskou ortodoxií a striktně dodržoval rituální předpisy a tradiční zvyklosti. Přestal docházet do školy a žil samotářsky. 1913 odjel do haličského městečka Belzu, střediska židovského náboženského hnutí chasidů, aby se seznámil s jejich učním; zanedlouho se vrátil do Prahy, odrazen tamější zaostalostí. 1914 odjel znovu do Haliče, kde jej zastihl začátek první světové války. Byl povolán do vojenské služby do Prahy, avšak s pomocí bratra lékaře byl propuštěn jako duševně chorý. V Praze tehdy navázal přátelství s F. Kafkou. Žil mezi chasidy v Mariánských Lázních, Mukačevě a v Maďarsku, kam mezitím belzský rabín s celým dvorem přesídlil. Od 1918 L. působil půl roku ve Vídni na hebrejském pedagogickém ústavu, pak v Praze, kde

pracoval v sionistickém výboru a na židovské obci. Od 1923 učil nepravidelně v židovské škole, později žil částečně z podpory rodičů a bratrů, přivyděláváje si příležitostnými překlady a články. Ovládal hebrejštinu, jidiš, arabštinu, aramejštinu, němčinu, francouzštinu, angličtinu. Podnikl cestu do Palestiny a Francie. Po nacistické okupaci odjel na podzim 1939 na Slovensko a odtud s výpravou židů lodí po Dunaji přes Istanbul do Palestiny. Jako ilegální emigrant byl zpočátku v internačním táboře; v důsledku obtížné cesty těžce onemocněl a byl v Tel Avivu několikrát hospitalizován. Za války ho podporoval J. Masaryk. L. se stýkal přátelsky se spisovatelem M. Brodem, který se potom ujal jeho pozůstalosti. Hebrejsky L. publikoval básně, recenze knih, kritiky divadelních představení a výstav, veršované satiry, překládal arabskou poezii do hebrejštiny. Byl pohřben na telavivském hřbitově.

Umělecká i odborná tvorba L. byla těsně spjata s jeho celoživotním zájmem o hebrejskou kulturu a židovské náboženství. Po studiu chasidské nauky a po definitivním návratu do Prahy se začal zabývat učením S. Freuda a aplikoval jeho myšlenky při výkladu židovských náboženských textů a zvyklostí (něm. psané práce: kniha *Erotika kabaly*, stati ve vídeňském čas. Imago: *Význam znamení na veřejích*, 1928, a *Židovské modlitební řemínky*, 1931). 1929 vydal knížku básní psaných hebrejsky *Básně a písně přátelství*, v níž se (podle dobrozdání znalců) vyjadřoval biblickým jazykem básnický čistě. Po 1930 začal časopisecky otiskovat chasidské příběhy a legendy, z nichž nakonec sestavil knihu *Devět bran* (pův. zamýšlený název byl Chasidské úsměvy), popisující mystický a jako by neskutečný chasidský svět a jeho skromné, chudobné, zbožné hrdiny – chasidské světce (cadyky), kteří jsou pro své souvrce vzorem zbožnosti a lidské dokonalosti. Všechny kapitoly (devět pásem legendárních vyprávění) jsou bez pevné souvislosti složeny z příběhů, vyprávění a anekdot, z citací talmudu, z výkladu Písma a proloženy sentencemi a gnómami hebrejské moudrosti. Autor tlumočí látku se smyslem pro komiku kontrastu, s usměvavou skepsí a naivní rafinovaností příznačnou pro židovský humor; stylizovaný vypravěč slučuje v sobě láskyplnou ironii dospělého a přemýšlivého člověka s dětsky bezprostřední, nereflektující důvěřivostí prostého příslušníka chasidského světa, který věří každému slovu. Větší část české kriti-

ky z konce 30. let považovala Devět bran za dílo umělecky nedotvořené; plně je umělecky docenit umožnila až pozdější obecná proměna estetických norem, kterou se podstatně rozšířil obvod představy o esteticky fungujících slovesných výtvorech a žánrech. V době ohrožení fašismem vydal L. v českém překladu ukázky z talmudu, provázené výkladem jeho historie, a výbor z hebrejského básnictví 10.–19. století *Zpěvy zavržených*. Poslední sbírka básní *Kapka balšámu* je psaná opět hebrejsky.

ŠIFRA: M. G. L. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach pražské žid. obce: Cesta (1925–30); Čes. slovo (od 1923); ELK (1937, č. 5: Dopis autora Devíti bran); Hamicpe (Krakov, 1920); Imago (Videň, 1928, 1931); Kalendář českožidovský (1932–39); Kolot (Varšava, 1923); Lid. noviny (1936, 1938); Nár. listy (1929); Selbstwehr (sionistický týdeník); Studentský časopis (1933–34); Tribuna (1928). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Píjútím we-šire jedidut (Básně a písně přátelství, 1929); Devět bran (PP 1937); Me' at cori (Kapka balšámu, BB, Tel Aviv 1942). – *Překlady*: Talmud. Ukázky a dějiny (1938); Zpěvy zavržených (1938). – *Ostatní práce*: Die Erotik der Kabbala (1923, Mnichov 1956 s tit. Liebesmystik der Kabbala; čes. 1991, přel. J. Zydron). – *Soubor hebrejských děl* (obs. i stati a korespondenci): Me' at cori (Izrael 1984, ed. Mirjam Dror, předmluva Dov Sadan). ■

LITERATURA: ● ref. Devět bran: K. Sezima, Lumír 64, 1937/38, s. 515; K. P. (Polák), PL 11. 9. 1937; B. Jedlička, LidN 18. 4. 1938 ●; V. Fischl: nekrolog, Čechoslovák (Londýn) 2. 4. 1943; F. Langer: Můj bratr Jiří, Židovská ročenka 5720, 1959/60, s. 83 → Byli a bylo (1963) + in J. L.: Devět bran (1965 a 1990); J. Pecháček: Vzrušující návraty, Plamen 1965, č. 7; F. Kafka: Pražský mládenec mezi chasidy, Židovská ročenka 5728, 1967/68, s. 53; T. Pěkný in J. L.: Devět bran (1990).

zt

Josef Jaroslav Langer

* 12. 11. 1806 *Bohdaneč* u Pardubic

† 28. 4. 1846 *Bohdaneč*

Básník, prozaik, dramatik, folklorista a překladatel, reprezentant nastupující generace 30. let. Satirik; idyllik uvádějící do české literatury lidové epické látky; skladatel krakováček, subjektivně laděných ohlasů a variací lidové milostné lyriky; autor vývojově podnětných národopisných a literárních studií.

Vl. jm. Josef L., lit. jm. Jaroslav L. – Syn zámožného rolníka, bohdanečského městského dů-

chodního. Vychodil partikulární školu v rodišti, 1818–20 hlavní školu (s výukou němčiny) v Nových Dvorech u Kutné Hory, kde bydlel u pedagoga a spisovatele J. Javornického, 1820–26 absolvoval gymnázium v Hradci Král., kde poznal buditele a spisovatele sdružené kolem nakladatelství J. H. Pospíšila (J. Chmela a V. K. Klicpera byli L. třídními profesory) a spřátelil se s V. Vášou (1799–1868), vzdělaným i literárně činným účetním Pospíšilova podniku (hist. cenná korespondence). Během studia tzv. filozofie v Praze (1826–28) vplynul L. mezi pokrokovou mladou inteligenci (přátelé K. Amerling, J. Franta Šumavský, J. V. Pelikán, A. V. Šembera, J. S. Tomíček, J. K. Tyl aj.); zejm. s Pelikánem přichystal nebo plánoval různé společné publikace, k jejichž vydání však, s výjimkou Čechoslava realizovaného o něco později, nedošlo (Novoročenka na r. 1828, Almanach pro dítky, čas. Luna). Po prázdninách 1828 proti otcově vůli opustil studia (byl už zapsán na práva) a začal se plně vyžívat v literární práci (její úroveň brzy ocenily i vůdčí literární autority, mj. F. L. Čelakovský, estetik A. Müller, F. Palacký, K. A. Vinařický) a v pražském kulturním dění. (S návštěvami Stavovského divadla bylo spojeno i utajované romantické zbožňování hraběnky K. Šternberkové, jež se zahaleně promítlo do L. vysněných milostných idyl i lyriky.) Hmotně si vypomáhal soukromým vyučováním a anonymními překlady z němčiny, jež mu zprostředkoval Vinařický. 1830–31 spoluredigoval čas. Čechoslav, na jehož vzniku i charakteru se podstatně podílel. Přitom od konce července 1830 pobýval (hlavně na nátlak otce, který ho zapojením do úřadu chtěl uchránit před bohémskou existencí a vojenským odvodem) většinou v Bohdanči. V listopadu 1831 byl v Chrudimi (krajský úřad) a v únoru 1832 v Praze politicky vyšetřován pro svou báseň *České lesy* (Čechoslav 1831), která alegoricky (obrazem životodárného východního větru) oslavuje polské povstání a kterou s posměchem nad nedovtipností pražské cenzury německy ocitoval lipský čas. Der Komet. L. dostal důtku, musel slíbit nápravu (loajální báseň pro sb. Hlasy vlastenců..., 1832), pobyt v Praze mu však nebyl zakázán. Na přímlovu Palackého získal začátkem 1832 zaměstnání archiváře u knížete R. Kinského, brzy je však opustil. V téže době sešlo z vydání některých L. děl připravených k tisku (drama Marinka Záleská, něm. psané národopisné studie);

J. H. Pospíšil mu odřekl slíbené místo redaktora obnovovaného čas. Jindy a nyní, 1834 pak definitivně odmítl vydávat L. připravený čas. Slovan, pokračování Čechoslava. Od podzimu 1832 žil L. trvale v Bohdanči, pomáhal otcí v hospodářství a úřadě, 1836 se stal městským kontribučním. Do 1835 ještě intenzivně literárně tvořil, sbíral lidové zvyky, zkazky a písně, zúčastňoval se místního společenského života (merendy, ochotnické divadlo); pak jeho aktivita prudce ochabla, propadal beznaději a alkoholismu se stále zjevnějšími příznaky duševní choroby. Koncem života zničil některé své literární rukopisy. – Pohřben byl v Bohdanči.

L. debutoval v ČČM 1829 drobnými pracemi, jež zčásti vznikly už koncem gymnazijního studia. V této své rané tvorbě, jednak didakticko-satirické, jednak idylické, se (jako literární odchovanec J. Chmely) ještě značně opíral o klasicistické vzory, zároveň se však už přichyloval k preromantismu, zvl. k příkladu Čelakovského. Ve veršovaných *Bájkách* (ČČM 1829) a *Kopřivách* (ČČM 1829–31) se mu tradiční žánry (zvířecí bajka, historická báje aj.) staly východiskem k alegorickému podání aktuálních témat a k satíře na národní nesvornost, vnějškové vlastenectví a literární manýru. (Popularita Kopřiv, formálně blízkých deklamovánkám, vynesla L. přízvisko Kopřiváříus, jímž se pak někdy i sám podpisoval.) Prozaické a básnické *Selanky* přerůstaly konvenční pojetí pastýřských obrázků sepětím s polabskou krajinou, vkladem autorových vlastních citových zkušeností a představ a zejm. objevným uplatněním lidových epických látek (próza *Pověst o vodníkovi*, veršovaná pohádka *Devatero krkavců*). Pozoruhodná je tu i stylistická a verzifikační obratnost a rozmanitost (např. názvuky slovanské lidové poezie nebo jazykově nenásilné užití časomíry a staročestiny: mj. *Píseň o holoubkovi* ze selanky *Opuštěný holoubek*, zhudebněná F. Škroupem pro Věnc. ... 1836). *Bohdanecký rukopis*, parodický dodatek k Hankově edici Starobylá skládanie, obsahuje 10 „starobylých“ mravokárných slok o „děvčátkách našich časů“ a obsáhlý komentář, ironizující mentorský učenčeský styl a naplněný množstvím satirických postřehů o soudobé literární a dívčí módě aj. Širší společenský a kulturní záběr, trpčí ideový a osobní podtext a abstraktnější alegoričnost (např. sochy Spravedlnosti, Udatnosti aj. v kocourkovském muzeu) charakterizují L. prózu *Den v Kocourkově* (ČČM 1832),

kteřá je rámcově stylizována podle Komenského Labyrintu světa (exkurze vypravěče, spisovatele Všetýčky, jehož průvodcem je kocourkovský Vševěd) a obrazně dedikována Praze a českým spisovatelům. Z nemnoha L. překladů (mj. polská povídka v Čechoslavu 1830) má význam převod bylin (Starožitné básně ruské, ČČM 1834) s teoreticky objevnou předmluvou, v níž autor (kromě pojednání o tradiční ruské epice) navzájem konfrontoval Čelakovského Ohlas písní ruských a Ohlas písní českých ve vztahu k jejich folklórním východiskům a dospěl mj. ke kritickému odmítnutí české ohlasové lyriky: umělé napodobení lyrické písně odporuje její subjektivní genezi a podstatě a stává se „parodií“. Jako básník aktualizoval lidovou (zejm. milostnou) lyriku odlišným způsobem; jeho krakováčky (osmiveršové skladby s polkovou rytmičkou osnovou) jsou spíše subjektivně odstíněnými variacemi než literárními parafrázemi. Nesčetné texty těchto písní improvizoval na bohdaneckých merendách v přestávkách mezi tancem, v kontaktu s hudebníky a obecnstvem (pozice lidového zpěváka); řada z nich na Hradecku zlidověla. Do sbírky *České krakováčky* (ČČM 1835), uvedené výkladem o krakoviaku jako lidovém tanci a taneční písní, zařadil L. 6 krakováčků z Čelakovského Slovanských národních písní a 50 vlastních skladeb. Se značným odstupem od doby vzniku vyšel L. kratší, převážně elegicky laděný cyklus krakováčků *Hraběnce *** na památku* (ČČM 1844). Přestože L. nebyl tak silnou uměleckou osobností, aby vytvořil poezii nového typu, přece zřetelně anticipoval novou etapu vztahů české poezie k lidové slovesnosti (Havlíček, Erben, májovci). Ve folkloristických názorech a pracích překonával dobovou teorii i praxi jednak pozorností věnovanou epice, jednak tím, že zápisy textů důsledně spojoval s popisem příležitostí, zvyků, obřadů a tanců, k nimž jednotlivé slovesné výtvořky patří (*České prostonárodní obyčeje a písně*, ČČM 1834, hlavně o svatebních zvyklostech; širší verze *Gebräuche der Böhmen bei einer Nationalhochzeit*, i s tit. *Die böhmische Nationalhochzeit*, nepublik. rkp., připravený 1832 pro čas. Bohemia a kniž. vydání; čes. překlad in Spisy 2, 1861). Jen zčásti se dochovalo drama *Marinka Záleská*, jehož děj s centrální kolizí milostného soupeřství mezi matkou a dcerou je situován do soudobého venkovského městečka (1831 ohlášena subscripce na kniž. vydání; v alm. Vesna 1837 publikován fragment s tit.

Vzpomínky, ve Spisech 2, 1861, první dvě dějství). – První soubor L. spisů připravil 1849–50 J. A. Gabriel; k vydání nedošlo.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Bohdanecký, Kopřiváriuš, Petr Pavel (Čechoslav 1831, dub.); Jaroslav L., J. L. (Květy 1837 aj.), L. (Čechoslav 1831). ■ PŘÍSPĚVKY in: ČČM (1829–44); Čechoslav (1830–31); Čes. včela (1838); sb. Hlasy vlastenců... na památku čtyřicetiletého slavného panování... Františka I. (1832); sb. Hlasy vlastenců při radostném vítání... Ferdinanda I. a Marie Anny v Praze... (1835); Jindy a nyní (1830); Květy české, pokr. Květy (1834–37); Rozličnosti Pražských novin (1830); Věvec ze zpěvů vlastenských (1836); alm. Vesna (1837); – posmrtně: Květy (1848); Lumír (1860, 1861). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie* (podp. Jaroslav Langer): Selanky (PP, BB 1830); Bohdanecký rukopis (B, P 1831 ← ČČM 1831). – *Výbory*: Výbor básní (b. d., 1909, ed. K. Rieger); Den v Kocourkově (b. d., 1912, ed. K. Rieger); Srdce mého hlasy (b. d., 1917, ed. J. Pešek, obs. i přetisk J. K. Tyl: Moje poslední procházka s dvěma – umrlýma); Smutné lásky hrany. České krakováčky (1940); České krakováčky (1946, ed. F. Hampl); Bodláči a růže (1957, ed. E. Purkrábková); Na památku (1965, ed. F. Hampl). – *Souborné vydání*: Spisy Jaroslava L. (nakl. Kober a Markgraf, 1860–61, 2 sv., ed. an., tj. V. Filípek, s komentářem). ■ KORESPONDENCE: K. A. Vinařický: Korespondence a spisy pamětní I (vzáj. koresp. z 1831–33; 1903, ed. V. O. Slavík); J. Pešek: Z korespondence J. J. L. 1–3 (V. Vášovi z 1826–36, A. V. Šemberovi z 1831, V. Hankovi z 1833, 1836, Jar. Pospíšilovi z 1835), ČMF 1911–13. ■ REDIGOVAL *časopis*: Čechoslav (1830–31, s J. Frantou Šumavským, J. S. Tomíčkem). ■

BIBLIOGRAFIE: F. Hampl in Básníkův ztracený život (1946); J. Benýšková: J. J. L. Personální bibliografie k 180. výročí narození a 140. výročí úmrtí (1986, Okr. knihovna v Hradci Král.). ■ LITERATURA: J. Pešek: J. J. L. (1911 ← Čes. revue 4, 1910/11); F. Hampl: Básníkův ztracený život (1946). ■ ● ref. Selanky: AŠ, Rozličnosti Pražských novin 1830, č. 10; F. L. Čelakovský, ČČM 1830, s. 210 ●● ref. České krakováčky (ČČM 1835): an. (F. L. Čelakovský), Čes. včela 1835, s. 125; F. L. (J. K. Tyl), Květy 1835, s. 290 ●; K. Sabina: Beiträge zur Geschichte der neuböhmischen Literatur, Ost u. West 1840, s. 37 + Deklamovánky a písně F. J. Ruběše (srovnání s L.), Vlastimil 1840, s. 99, obojí → O literatuře (1953); ● nekrology: -n-, Pražské noviny 7. 5. 1846; an., Květy 1846, s. 222; an. (K. V. Zap), Poutník 1846, s. 96 ●; J. K. Tyl: Moje poslední procházka s dvěma – umrlýma (vzpomínky na L. a Chmelu), Květy 1847, s. 293, 297, 301, 305 → Sebrané spisy 13 (1881), znovu Spisy 12. Čtení pro lid (1986); an.: Literární siluety. Zpomínky, Vesna (Videň) 1851, s. 228; V. F. (Filípek): Z písemní pozůstalosti Jar. L., Lumír 1860, s. 1 009, 1 032, 1 057, 1 082, 1 105, 1 136 + (an.) in Spisy Jar. L. 2 (1861); an.: ref. Spisy Jar. L., Lumír 1861, s. 42; A. Rybička:

Zpomínka na Jar. L., Lumír 1861, s. 182, 205; F. Hajniš: Zpomínka na Jar. L., Lumír 1861, s. 419; J. M. (Malý): Vlastenecké zpomínky z doby před r. 1848, Světozor 1875, s. 174; Dr. J. B. P. (Pichl): Vlastenecké zpomínky, Čes. včela 1877, s. 238, 253 (knižně 1936); A. Truhlář: Josef Chmela (vliv na L.), ČČM 1882, s. 20; F. Bačkovský: Črty ze života slavných mužů a žen československých 61, Student. listy 3, 1882/83, s. 185; J. V. Frič: Redakci Studentských listů... (vyvrácení mylného údaje o L. autorství), tamtéž, s. 216; J. Šafránek: J. J. L., Osvěta 1887, s. 819; F. Bačkovský: O některých klamech spisovatelů českých, Vlast 4, 1887/88, s. 641, 700; J. Vlček in Několik kapitol z dějin naší poezie (1898, s. 56) → Dějiny české literatury 3 (1960, s. 148); J. Hanuš: J. J. L., sb. Literatura česká 19. století 2 (1903, s. 601, 2. vyd. 1917, s. 749); Z. Nejedlý: Vzpomínka na J. J. L., Zvon 6, 1905/06, s. 702, 717 + J. J. L. o umění, Lumír 35, 1906/07, s. 3, 71, obojí → Z české kultury (1951), O literatuře (1953); M. Hýsek: Jar. L. a Morava (i o koresp. s A. V. Šemberou), MSIR 3, 1906/07, s. 61; K. Rieger in J. J. L.: Výbor básní (b. d., 1909); J. Fleischman: Lidové podání v rouše básnickém (o L. básni Žižkův dub), ČL 17, 1909/10, s. 139; F. Homolka: Rozšíření písní umělých mezi lidem českým (o'krakovách), ČL 21, 1911/12, s. 321, 386; J. Pešek: Herlossohnův časopis Der Komet a Jar. L., LF 1912, s. 257; K. Rieger in J. J. L.: Den v Kocourkově (b. d., 1912); ● ref. Den v Kocourkově: F. Sekanina, Zvon 12, 1911/12, s. 621; K. Híkl, Čes. kultura 1, 1912/13, s. 94 ●; J. Hahn: Gessnerův vliv na literaturu českou, ČČM 1913, s. 431; Dr. N. (B. Navrátil): Sedmdesáté výročí úmrtí českého básníka, Zlatá Praha 33, 1915/16, s. 383; J. Pešek: Jar. L. a jeho erotika, Zlatá Praha 34, 1916/17, s. 51 + Jaroslava L. „Smutné lásky hrany“, odumírání a smrt, Ženský svět 1917, s. 230, 255, 305 + in Jar. L.: Srdce mého hlasy (b. d., 1917); F. Strejček: Literární Kocourkov, Zvon 18, 1917/18, s. 321; J. Pešek: Jar. L. v l. 1830–34, Osvěta 1918, s. 112, 156 + Jar. L., Čes. revue 1925, s. 146, 199, 285 a 1926, s. 38, 87; V. Novák: Satira v díle J. J. L., Čes. revue 1926, s. 154; K. Krejčí: L. České lesy ve světle úředních dokumentů, LF 1930, s. 209; A. Grund: L. anekdoty o Dobrovském, Lit. rozhledy 15, 1930/31, s. 247; F. Hampl: O jednom z poznamenaných, Panoráma 1940, s. 74; R. Holešovská: L. hraběnka***, LidN 12. 11. 1944; F. Hampl: Zapomenutý básník?, Kytice 1, 1945/46, s. 284 + in J. J. L.: České krakováčky (1946); K. Dvořák, F. Voříška: Včeleňování folklóru do obrozené literatury, ČLit 1955, s. 323, 329, 333; L. Šmíd: J. J. L. a jeho význam pro studium našeho lidového písemnictví, ČL 1957, s. 68; E. Purkrábková in J. J. L.: Bodláči a růže (1957); H. Hrzalová: ref. Bodláči a růže, ČLit 1958, s. 11; O. Bachman: Nové dokumenty ze života básníka J. J. L., sb. Hradecký kraj 1958; M. Otruba: „Zrod novodobého člověka“ v obrozené literatuře let třicátých, ČLit 1958, s. 420; J. Tax: K vývoji obrozené satiry, sb. O české satirě (1959, s. 16); J. Skalička:

Satiry J. J. L. kontra cenzura, sb. Studie o literatuře a překladatelství, AUP Olomouc, fac. phil. 3, Philologica 8, 1962; F. Hampl in J. J. L.: Na památku (1965); M. Otruba in J. K. Tyl: Spisy 12. Čtení pro lid (1986, s. 514); F. Vodička: Erben časový a nadčasový, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1988, s. 105; I. Slavík in sb. Hledání modrého květu (1989).

kh

Jan Josef Langner

* 24. 5. 1861 *Dvůr Králové* (D. K. nad Labem)
† 8. 2. 1919 *Praha*

Pokrokový novinář, politický publicista. Překladatel soudobé polské prózy a autor většinou časopisecky zveřejňovaných realistických obrázků z maloměstského a vesnického života.

Beletristické práce v mládí někdy podepisoval Jan L. – Vystudoval reálku v Hradci Král., po maturitě (1879) byl několik semestrů mimořádným posluchačem právnické fakulty v Praze. Zaměstnan byl jako cestující zástupce, později jako inspektor banky Slavia. 1891–95 vydával – se značnými finančními ztrátami – ve Dvoře Král. prosocialisticky orientovaný politický týdeník Český venkov; 1895 přesídlil do Prahy, kde se stal redaktorem národohospodářského časopisu Nové zprávy, t. r. byl krátce i v redakci (s J. Arbesem a F. V. Krejčím) nově založených Českých novin, které byly po třech měsících vycházení za výjimečného stavu zastaveny. Po mezidobí existenčního zápasu zakotvil L. v Plzni jako redaktor mladočeského týdeníku Plzeňské listy, který 1899 rozšířil na deník. 1900 byl krátce členem redakce Času, od 1901 žil ve Vídni jako od řádku placený parlamentní zpravodaj a krajinský dopisovatel Hlasu národa (i dalších českých novin, zejm. Ostravského deníku, Plzeňských listů, Moravské orlice, Pozoru aj.). 1915 se stal členem redakce sociálně demokratických Dělnických listů, po vzniku ČSR přesídlil do Prahy, kde začal – několik dnů před svou náhlou smrtí (mrtvice) – pracovat jako redaktor vládního Pražských novin. – Syn Jan Emanuel L. (1897–1929) působil jako novinář (člen redakce vládního orgánu Československá republika), později jako legační tajemník čs. vyslanectví v Berlíně.

Vedle pohotového politického zpravodajství a rozsáhlé pokrokově orientované publicistické

činnosti, zahrnující i kulturně politické otázky, měl L. od mládí aspirace psát i beletrii. Po začátečnických verších časopisecky uveřejňoval realistické obrázky z maloměstského a vesnického života zachycující charakteristické rysy prostředí, později i pokusy o rozsáhlejší syžetové prózy; knižně zveřejnil jen povídku *O dru Václavu Hanušovi*, zobrazující intimní životní příběh čestného venkovského lékaře, a životopisnou stať o Josefu Lindovi, zaměřenou k motivaci rukopisných padělků. – Rozsáhlá byla L. působnost překladatelská, zabývající se především polskou beletrií konce 19. a počátku 20. století; do českého kontextu z ní uvedl díla H. Sienkiewicze, dále zejména romány a povídky autorů realistického a sociálně kritického zaměření (M. Konopnicka, E. Orzeszkowa, B. Prus, W. Orkan, časopisecky W. Sieroszewski aj.). Překladatelskou činnost doprovázel L. informativními statěmi o Polsku, polské kultuře a literatuře (např. rozsáhlá stať k výročí A. Mickiewicze 1898 v Plzeňských listech).

ŠIFRY: -g-, □. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy lidu (1901); Čas; Čas. Beletristická příloha k politickému deníku (1896); Čes. noviny (1895); Čs. matice rolnická (Chrudim, 1898); Dělnické listy (Viedeň, 1903–17; 1914 na pokr. překl. W. Sieroszewski: Na dně bíd); Dělnický kalendář (1902); Den (E. Beaufort); Hlas národa (1889, pak od 1901; 1905 na pokr. překl. S. Krzywoszewski: Soumrak, 1906 Paní Julia); Hlasy od Berounky (Beroun, 1901); Ilustrovaný kurýr (1903–04); Ilustrovaný svět (1901); Jitřenka (Polička, 1886–89, beletrie); Krakonoš (Jičín, 1883–84); Královohradecké rozhledy (1915); Mor. orlice (Brno); Nár. obzor (1908); Niva (Brno, 1892); Nová doba (Plzeň, 1909); Ostravský deník; Osvěta lidu; Plzeňské listy (od 1896); Pokrok (1884); Pozor (Olomouc); Právo lidu (1901, 1903); Pražské noviny (1919); Přehled; Rakovnický obzor (1917); Rudé květy (od 1904, překl.); Rudé proudy (Roudnice, 1914); Stopa (1910–14); Svoboda (Kladno, od 1900); Świat słowiański (Krakov); Švanda dudák (1904); sb. Les Tchèques au 19. siècle (1900); Velký slovanský kalendář (1903); Věstník královédvorský; Vídeňský deník (1900–10); Vídeňský nár. kalendář na rok 1914; Zábavné listy (1894). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: O dru Václavu Hanušovi (P 1890); Henryk Sienkiewicz a jeho spisy (inform. brožura, 1898); Karel Havlíček Borovský (1905); Zapadlý hrob. Několik kapitol ze života básníka Josefa Lindy (1917). – *Překlady*: B. Prus: Palác a zbořenina (b.d., 1895); Hajota (H. Rogozińska): Přepjatá struna (1896, šifra -g-); E. Orzeszkowa: Počátek románu (b. d., 1896); Zmogas: Požáry a spáleniny 1, 2 (1896, 1897); Z. Herynk: Rozprawy národohospodářské (1898); H. Sienkiewicz: Quo vadis (1898) + Bez dogmatu (1899) + Po-

topa (1899) + Křižáci (1899) + Pan Wolodyjowski (1900) + Selim Mirza (1901) + Listy z cest (1901) + Dvě cesty (1901) + Polský lid (b. d., 1901) + Ohněm a mečem (1902, dopln. a upr. překl. C. L. Friče); W. Gomulicki: Novely a skici (1902); W. Orkan: V roztokách (b. d., 1913); M. Konopnicka: Na břehu normandském a jiné črty (1913). – *Ostatní práce*: Čím nám byl a jest František Palacký (1898); JUDr. F. L. Rieger 1848–98 (b. d., 1898); O jednom zrádci národa (b. d., 1900); O českých stranách politických (1906). ■ *REDIGOVAL časopisy*: Čes. venkov (Dvůr Králové n. L., 1891–95), Čes. noviny (1895), Plzeňské listy (1896–99). ■ *USPOŘÁDAL A VYDAL*: Politický slovníček novinářský (b. d., 1897); Politické zásady Karla Havlíčka Borovského (1898); Politické výroky a zásady F. L. Riegra o poměrech a budoucnosti naší v Rakousku (1899). ■

LITERATURA: ● nekrology: an., Pražské noviny 11. 2. 1919; I. Olbracht, PL 16. 2. 1919 ●; J. Bečka: Křižáci H. Sienkiewiczze na české půdě, Slavia 1954, s. 547.

//

František Lašek

* 31. 3. 1883 *Duchcov*

† 13. 3. 1957

Autor divadelních her, herec a režisér.

Často se podpisoval Franta L. – Základní školní vzdělání získal v rodišti, pak navštěvoval rok modelářskou školu v Teplicích. Od 1903 se věnoval převážně divadlu jako autor her a zároveň jako herec a režisér, nejprve u venkovských společností (mj. K. Kaňkovského a E. Zöllnerové), po první svět. válce u stálých divadel v Čes. Budějovicích, Kladně a Praze. Místo úmrtí nejištěno.

L. psal divadelní hry, které byly provozovány v malých a předměstských divadlech (Na slupi, Urania, Umělecká beseda aj.). Jeho komedie se typově řadí k fraškám pro lidové obecnstvo; mají jednoduchý děj, atraktivní, zpravidla milostnou zápletku a ustálené typy postav. Jejich komika nezřídka přerůstá v karikaturní nadsázku. Také v L. „lidových obrázcích ze života“ převládá zřetel k zábavnosti; mají sentimentální ráz a jejich převážně milostná tematika bývá promítnuta do sociálně zabarvených morálních a citových konfliktů. Řadu her napsal L. společně s hercem Františkem Balejem (nar. 1889), dvě s Felixem Bartošem. Některé mají podo-

bu lidových operet nebo her se zpěvy (skladatelé hudby: R. Kubín, V. Sedláček, R. Piskáček). – L. je údajně i autorem her Lásky v noci svatojánské a Sedm let jsem u vás sloužil, jejichž existenci se nepodařilo ověřit.

KNIZNĚ. *Hry*: Ženy a opice (b. d., 1926); Ona ho zabila (1928); Až poletím do nebe (b. d., 1929, s F. Bartošem); Tatínek jde na manévry (b. d., 1929); Horo – horo vysoká si... (b. d., 1930); Za hvězdou slávy... (b. d., 1930, s F. Balejem); Zasnoubení na paloučku (1930, s F. Balejem, hudba R. Kubín); Osiřelo dítě (1931, s F. Balejem); Prodejte hadry, kosti, staré železo! (1931); Ta podskalská chasa... (1931, s F. Balejem, hudba R. Piskáček); Tatínek šel na zálety (b. d., 1931); Dvě srdce v zeleném háji (1932); Kašpárek a Matlafousek provedli zas pěkný kousek (1932); Kukačka zakukala (b. d., 1932); Má matička chudá byla (1932, s F. Balejem); Ta česká muzika – ta srdcem proniká (1932, s F. Balejem, hudba R. Kubín); Postrach silnice (b. d., 1934); Je někdo hloupější než já? (b. d., 1935); Pokání sedláka Machovce (1936); Svět je vzhůru nohama (b. d., 1937); Románek princezny z fabriky (b. d., 1940, s I. Laškovou); Kdo se směje naposled (b. d., 1941); Slečna pařmáma (b. d., 1941); Bývali Čechové... (b. d.); Pod tím mlýnským kolem (b. d., hudba V. Sedláček); Má panenka milovaná (b. d.); Naše věrné milování (b. d.); Žena, která zdědila muže (b. d., s F. Balejem, hudba R. Kubín). ■ *SCĚNICKY. Hry*: Alois a jeho astrální tělo (1930, s F. Bartošem); Ženich z prerie (1930, s F. Balejem, hudba R. Kubín). ■

LITERATURA: A. P.: ref. Alois a jeho astrální tělo, Signál 2, 1929/30, č. 19 + ref. Ženich z prerie, tamtéž, č. 28; an.: ref. Zasnoubení na paloučku, Čs. divadlo 1931, s. 172.

mh

František Lašek-Lukovič

* 18. 4. 1902 *Lukoviště* (Kolínec-L.) u Klatov

† 16. 2. 1977 *Liberec*

Autor lidových her určených ochotnickým souborům.

VI. jménem F. Lašek. – Otec byl hajným na panství hraběte Kolovrata na Šumavě. Za první svět. války pracoval L.-L. na panském statku a jako nejstarší ze čtyř dětí se po smrti otce staral o celou rodinu. Po válce absolvoval obchodní školu v Klatovech a nastoupil nejprve jako praktikant a později jako úředník u společnosti Mezinárodních lůžkových vozů v Praze. Po vojenské prezenční službě byl poštmí-

strem, později (do 1945) přednostou poštovního úřadu v Praskolesích u Berouna, 1945–49 úředníkem na poště v Liberci a 1949–54 pracoval v tamější Krajské správě spojů. Od 1954 až do odchodu do důchodu (1964) byl ředitelem Učiliště spojů v Lázních Libverda. S divadlem se seznámil poprvé jako voják, když statoval u divadelního spolku v Praze na Ořechovce, pak hrál jako ochotník u různých souborů.

L.-L. se nejprve pokoušel o verše, později jako herec ochotnického divadla začal psát hry, které byly určeny scénám s malým obsazením a se skromnými nároky na provedení. Je autorem operety *Neplač víc, děvčátko!*, sociálních dramat *Formanka* a *Za hříchy pánů* a několika veseloher, v nichž komičnost byla provázena mravně nabádavou a poučnou tendencí. Jsou mu připisovány též hry *Země bláznů* (1930), *Zkáza nebes* (1933) a *Pan pošt mistr řádí* (1934), jejichž existenci se nepodařilo ověřit. Mimoto přispíval články a básněmi do časopisů a novin, převážně regionálních.

PSEUDONYM: František Lukovič. ■ PŘÍSPĚVKY in: Hořovické noviny; Jiskra mladých; Mlynářský kalendář; Nový lid; Poštovní obzor; Průkopník; Rokycana; Stráž Podbrdská; Švejdův divadelní věstník. ■ KNIŽNĚ. *Divadelní hry*: *Neplač víc, děvčátko!* (1930); *Formanka* (1931); *Já na ni mrk* (b. d., 1931); *Nechtěla jsem – ale musela jsem* (b. d., 1931); *Žena muže – soudit může!* (b. d., 1932); *Na severní točně horko* (1932); *Za hubičku všechno* (b. d., 1933); *Za hříchy pánů* (1933); *Pro dobro lidstva* (b. d.). ■

LITERATURA: F. L.-L. (autor o sobě), Švejdův divadelní věstník 1933, č. 1.

mh

Laško perspektywa viz in

Óndra Łysophorsky

Tomáš Xaverius Laštovka

* 6. 3. 1688 *Hlučín*

† 1746 nebo 1747 *Brno*

Katolický kněz, autor českých kázání.

1720 se stal farářem v Radikově, od 1726 byl farářem a děkanem v Uherském Hradišti. Měl titul notáře apoštolské stolice. 1734 stavěl ve

Starém Městě filiální kostel sv. Michala. 1735 se projednával na radnici spor se syndikem F. Brugmanem, který byl pohoršen jeho kázáními. Podobné neshody s vlivnými farníky snad vedly k tomu, že 1746 směnil své místo za faru v Jaroměřicích; úřad už nenastoupil, protože cestou na nové působiště onemocněl a zemřel.

L., krajan a mladší vrstevník B. H. Bilovského, patří k představitelům české pozdně barokní homiletiky. Posmrtně vydaný soubor *Čtvrtý článek víry katolické...* shrnuje 84 kázání o Kristově utrpení, ukřižování a smrti, která L. podle údaje na titulním listě proslavil během dvanácti let o sedmi postních čtvrtcích. Volně v nich parafrázoval knihu *Dei immortalis in corpore mortali patientis historia moralis* od belgického jezuitu W. Stanyhursta, vydávanou, překládanou a upravovanou v různých evropských zemích ještě v druhé polovině 19. století (čes. překlad 1708 pod tit. *Boha nesmrtelného v těle smrtelném trpícího historie mravním naučením vysvětlená*). L., založením patetik, vládnoucí drsným, ale výrazným jazykem a značnou evokační schopností, našel v tématu daném předvelikonočním obdobím církevního roku příležitost k uplatnění charakteristických rysů svého slovesného nadání. Aktualizující pasáže, vyznačující se ostrým zachycením současného života, silným sociálním cítěním a důrazným vlastenectvím, činí z L. kázání také pozoruhodný pramen pro poznání kulturních dějin kolem poloviny 18. století.

KNIŽNĚ (posmrtně): *Čtvrtý článek víry katolické*: Trpěl pod Pontským Pilátem, ukřižován, umřel i pohřben jest... (Trnava 1748); autorství spisu *De iure et iustitia* (Olomouc 1713), který L. připisuje J. Vašica, není prokázáno. ■ EDICE. *Ukázky*: in M. Kopecký: *Stáří slezští kazatelé* (1970). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 15 662. ■ LITERATURA: J. Vašica in *České literární baroko* (1938); A. Vyskočil: *Slezský tragik*, Vyšehrad 1946; M. Kopecký in *Stáří slezští kazatelé* (1970).

jl

Anna Lauermannová viz Felix Téver

Laurin viz Růžová zahrada malá a velká

Olga Laurinová

* 19. 1. 1892 *Vysoké Mýto*† 27. 8. 1950 *Paříž*

Překladatelka z angličtiny a němčiny.

Roz. Weissová. Pocházela z rodiny obchodníka. 1902–10 studovala jako privátní žákyně na gymnáziu v rodišti (mat. 1910). Prostřednictvím svého bratrance, malíře podobizen A. Koblitze (1883–1933), poznala řadu významných osobností uměleckého světa. Provádala se za novináře, redaktora Tribuny a pak šéfredaktora Prager Presse A. Laurina (24. 2. 1889 Praha – 18. 2. 1945 New York). Žila v Praze na Vinohradech až do 1939, kdy s manželem emigrovala do New Yorku; v cizině udržovala kontakty s E. E. Kischem.

Překladatelské zájmy L. zasáhly do tří oblastí. Hlavně překládala ze současné německé, anglické a ojediněle i americké románové tvorby, předně pro nakladatelství Sfinx. Dále věnovala pozornost současným německy píšícím literátům narozeným v Čechách a majícím do určité míry v díle vztah k českému prostředí (L. Perutz, J. Mühlberger). Konečně, asi pod vlivem A. Laurina, přeložila dvě ve své době ceněná díla politické publicistiky (R. N. Coudenhove-Kalergi, T. Wolff).

PŘÍSPĚVKY in: ELK (1937); Nár. osvobození (1937); Právo lidu (1923, 1937). ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: L. Perutz: Od devíti do devíti (1924) + Mistr posledního soudu (1925) + Bílé cyklámy (1928, s P. Frankem); G. Hauptmann: Ostrov velké matky čili Zázrak na Île des Dames (1926); R. N. Coudenhove-Kalergi: Panevropa (1926); J. Mühlberger: Hus v Kostnici (1931); H. Fallada: Ubohý pan Kufalt (1934); P. G. Wodehouse: Zámek Blissac (1935); J. Hergesheimer: Pařížská večerní róba (1936); W. Greenwood: Jeho Milost pan starosta (1936); A. J. Cronin: Tyran (1937) + Labutí zámek (1948); T. Wolff: Válka Pontia Piláta (1937); G. P. Olley: Milión mil ve vzduchu (1937); R. Field: Lepší zítřek (1947). ■ SCÉNICKY. *Překlad*: G. Kaiser: Útěk do Benátek (1924).

is

František Lazecký

* 18. 8. 1905 *Tísek* u Nového Jičína† 16. 11. 1984 *Praha*

Básník a esejista výrazně náboženské orientace, překladatel z němčiny a ruštiny, autor veršů pro děti a pohádek čerpajících ze slezských folklórních zdrojů; teoretik zemědělského knihovnictví, bibliograf.

Narodil se v početné rodině rolníka. – 1921–25 studoval v Opavě na vyšší hospodářské škole (mat. 1925). Zde se seznámil s A. C. Norem, Z. Vavříkem, Z. Šmidem a O. Zíkou; společně založili literární kroužek a vydávali tištěný studentský časopis Oheň (1923–25). V této době na něho významně působil V. Martínek, který jako redaktor Moravskoslezského deníku uveřejnil první L. básně a prózy. 1925–30 studoval L. na Českém vysokém učení technickém v Praze (abs. 1930 jako zemědělský inženýr), 1927–28 absolvoval knihovnický kurs na UK, 1928–29 Státní knihovnickou školu v Praze (1929 stát. zkouška). Už za studií (od 1925) působil jako výpomocný úředník, od 1930 pak trvale jako knihovník v Ústřední slovanské zemědělské knihovně (později Ústřední zemědělská a lesnická knihovna) v Praze (1946–52 a 1956–59 ve funkci ředitele knihovny). 1959–62 externě přednášel na katedře knihovnictví filoz. fakulty UK bibliografii zemědělské literatury. 1969 odešel do důchodu, žil v Praze a věnoval se literární tvorbě. Pohřben byl ve svém rodišti.

Celé básnické dílo L. je prodchnuto hluboce prožívanou katolickou vírou, již je podřízena jak ideová, tak tematická složka jeho tvorby. V prvních básnických sbírkách (*Krutá chemie*, *Kříže*) převládají expresionisticky vyjadřované pocity rozkladu, smrti a ohroženosti člověka nicotou, křesťanský dualismus duše a těla je neustále zpřítomňován v kontrastech až barokních. Koncem třicátých let, zčásti též pod vlivem ohrožení národní existence, tato motivická vrstva víceméně mizí a L. poezie hledá inspiraci v jistotách domova a rodného Slezska (*Odění královské*). Tento tematický posun se projevuje i ve veršové struktuře: od březinovsky hymnických veršů, často přetížených abstrakcí a formálním experimentováním, směřuje k prostšímu, rytmiicky pravidelnému verši, jehož upřímná vroucnost je leckdy narušována přílišným patosem. Značné množství křesťanských symbolů a blízkost verše k duchovní písni a k liturgické litanii pak podtrhují přísně katolický cha-

rakter jeho poezie. I ideu domova chápe L. vysloveně křesťansky jako společenství živých a mrtvých, kteří hledají a nalézají řád jediné v Bohu. L. esejistická tvorba (*Pro mou zemi, Vladaři*) hledá v českých dějinách živé katolické tradice a hodnoty (sv. Václav, Karel IV., svatovítský chrám jako symbol české státnosti), na nichž dokumentuje pod vlivem Pekařova historického tradicionalismu syntézu vlastenectví s katolictvím, jež podle L. vykrytalizovala zejména v osobnosti Karla IV. Po 1945 vzdává dík Bohu za osvobození národa v poněkud rétorických verších (*Bratr Svět*) a začíná se také zabývat tvorbou pro děti a mládež. L. básnická tvorba vrcholí počátkem 70. let (*Hledání klíčů, Jenom vzlyk temnot*), kdy se L. oprostil od vnějškově liturgických motivů a soustředil na existenciální otázky života a smrti. – Pozdější sbírky *Večere u kata* a *Srpnová noc* byly publikovány v samizdatové edici Česká expedice. – V tvorbě pro děti a mládež vychází L. z folklórních tradic rodného Slezska. Zejména pohádky (*Kvítko ze skleněné hory, Černá princezna a ptáček Konypáček, Sedm Janků a drak Sedmihlavec*) však nejsou pouhými variantami lidových námětů, ale L. je vypráví tak, jako by byl autentickým lidovým vypravěčem. Výchozí námět pohádky plodně rozvíjí, rozšiřuje je o nové podrobnosti, přičemž dbá o citlivé jazykové sjednocení dialektu se spisovným jazykem. Zejména pro své námětové bohatství mají L. pohádky prvořadý význam pro slezskou pohádkářskou tradici a svými uměleckými kvalitami vysoko přesahují průměr obdobné tvorby. – L. přeložil několik desítek písní L. van Beethovena, F. Schuberta (cyklus *Krásná mlynářka*), H. Wolfa, M. P. Musorgského (pro J. Bara, člena Janáčkovy opery v Brně). Spolupracoval na překladu katolického Lektionáře pro určitá liturgická období a na překladu Starého zákona. Napsal též řadu odborných statí o problémech zemědělského knihovnictví a bibliografie.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Martin Galus (čas. Tak), S. Mařek, Svata Mařek; Lz. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Acta museum agriculturæ (1967); Akord (od 1935); Cesta (1925–26); Časopis čes. knihovníků (od 1931); Host (1926–28); Katol. noviny (od 1975); Koltun (Opava, 1924–25); Kult. zpravodaj (1926–27); Lid. demokracie (od 1968); Lid. listy; Lid. noviny (1925); Lumír (1935–40); Moravskoslez. deník (1923–25); Nár. obnova; Nár. osvobození (1926–27); Naše rodina (od 1977); Nové knihy zemědělských knihoven (1957–58); Obnova; Obroda (1969); sb. Odborný

knihovnický kurs informační síť (1966, 1967); Oheň (studentský čas., Opava, 1923–25); Ostravský večerník (od 1977); Poezie (1931–33); Pramen (Plzeň, 1926–28); Právo lidu (1925–27); Přehled novinek zemědělských knihoven (1963–66); Řád (1934–43); Sever a východ (1925–27); Tak (1937); Věda a technika mládeži (1965–67); Věstník Čs. akademie zemědělské; Vyšehrad. ■ **KNIZNĚ. Beletrie a práce o literatuře:** Krutá chemie (BB 1930); Kříže (BB 1934); Pro mou zemi (EE 1936); Odění královské (BB 1937); Vladaři (EE 1938); Studna v selském dvoře (PP 1939); Věžeň (BB 1940); Malé rekviem (BB 1944); Nad Slezskými písněmi (BB 1947); Bratr Svět (BB 1947); Kaliny a maliny (pohádky, 1960; 1972 přeprac. a rozšíř. s tit. Kvítka ze skleněné hory); Má paní hudba (BB 1970); Hledání klíčů (BB 1971); Jenom vzlyk temnot (BB 1971); Černá princezna a ptáček Konypáček (pohádky, 1975); Sedm Janků a drak Sedmihlavec (pohádky, 1977); Přátelství s jalovcem (BB 1978); Malinový chodníček (BB pro ml., 1979); Naše kačka potápačka (BB pro ml., 1979); Moje klenotnice (BB 1980); Na mořském břehu (B 1980); Chlebovice (B 1983); Dukátová stařenka (pověsti, 1983) – posmrtně: Světlany (BB, Ostrava 1985); Večere u kata (BB, Mnichov 1988). – *Překlady:* A. S. Puškin: Piková dáma (1947). – *Ostatní práce:* Zemědělské písemnictví. Soupis českých a slovenských publikací 1, 2 (1957, za léta 1945–55; 1960, za léta 1956–58; s Š. Ulbrichem); Kraj Petra Bezruče (průvodce, b. d.). ■ **REDIGOVANÉ časopisy:** Řád (1934–38, 1940–43; 1939 s J. Hertlem); publikaci: Světové zemědělství v přehledu cestovních zpráv ze studijních cest do zahraničí (1966). ■

LITERATURA: ● ref. Krutá chemie: F. Götz, NO 31. 7. 1930; J. Strakoš, Akord 1930, s. 308; P. Fraenkl, Naše doba 38, 1930/31, s. 119; J. Chalupcecký, Lumír 57, 1930/31, s. 52 ●; ● ref. Kříže: AMP. (A. M. Piša), PL 25. 8. 1934; T. Vodička, Rozhledy 1934, s. 65; V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 61, 1934/35, s. 105; F. X. Šalda, ŠZáp 7, 1934/35, s. 51 ●; ● ref. Pro mou zemi: A. N. (Novák), LidN 1. 6. 1936; B. Slavík, LidN 1. 8. 1936; V. Martínek, Moravskoslez. deník 23. 8. 1936; ak., Rozhledy 1936, s. 11 ●; ● ref. Odění královské: V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 64, 1937/38, s. 257; J. V. Sedlák, Venkov 9. 4. 1938 ●; V. Hrbek (Z. Kalista): ref. Vladaři, Lumír 65, 1938/39, s. 248; ● ref. Studna v selském dvoře: M. Dvořák, Akord 7, 1939/40, s. 228; F. Křelina, Venkov 31. 1. 1940; B. Jedlička, LidN 4. 3. 1940 ●; ● ref. Věžeň: V. Martínek, Moravskoslez. deník 15. 6. 1940; AMP. (A. M. Piša), Nár. práce 4. 8. 1940; J. V. Sedlák, Venkov 8. 9. 1940; B. Slavík, LidN 16. 9. 1940; J. Strakoš, Řád 1940, s. 362 ●; O. Králík: Poznámky k dílu F. L., Řád 1940, s. 310; V. Stupka: Básník F. L., sb. Morava a LidN Novákovi (1941); J. Machoň: ref. Malé rekviem, LidN 6. 9. 1944; V. Stupka in F. L.: Bratr Svět (1947); ● ref. Bratr Svět: JO (J. Ošmera), Moravskoslez. osvěta 2, 1947/48, s. 335; A. Závodský, SISb 1949, příl. Slezská tvorba, s. 50 ●; ● ref. Kaliny a maliny: J. Novák, Červený květ 1960,

s. 191; J. Závada, ZM 1960, s. 462; O. Sirovátka, Radostná země 1960, s. 122 ●; A. Satke in F. L.: Kvítko ze skleněné hory (1972); M. M.: ref. Kvítko ze skleněné hory, ZM 1973, s. 415; Z. R.: Nad dílem F. L., Katol. noviny 17. 8. 1975; ● ref. Černá princezna...: St., ZM 1976, s. 42; A. Satke, ČL 1977, s. 120 ●; Z. Bár in Literatura Ostravska v r. 1977 (1978, Dům kultury pracujících Vítkovických železáren); O. Sirovátka: K pramenům pohádkářství (o slezských pohádkách F. L.), ZM 1978, s. 381; ● ref. Sedm Janků...: S. Urbanová, Nová svoboda 22. 2. 1978; J. Pleskot, Ostravský kult. měsíčník 1978, č. 6; O. Sirovátka, Rovnost 11. 1. 1978 ●; -es-: Svět pohádek F. L., Ostravský kult. měsíčník 1979, č. 6; ● ref. Malinový chodníček...: O. Sirovátka, Rovnost 29. 2. 1980; Z. Bár, Ostravský večerník 18. 3. 1980; S. Urbanová, Nová svoboda 30. 7. 1980; H. Mirvaldová, ZM 1980, s. 306 ●; ● k pětasedmdesátinám: M. Rusinský, Ostravský kult. měsíčník 1980, s. 7; J. Zika, Zprávy Spolku bibliofilů v Praze 1980, s. 73 ●; ● nekrology: Z. Svoboda a EJH (E. J. Havlíček), Čes. zápas 30. 12. 1984; is (I. Slavík), Nové knihy 1984, č. 51; E. J. Havlíček, Naše rodina 1985, č. 33 ●; ● 80. výr. nar.: Š. Ulbrich, Knihovnictví a bibliografie 1985, s. 7; D. Šajtar, Kult. měsíčník (Ostrava) 1985, č. 10 ●; J. Vladislav: Vzpomínka místo nekrologu, Studie (Řím) 1985, s. 170; Z. Rotrekl in Skrytá tvář české literatury (Toronto 1987, Brno 1991).

dětech (*Jeseň v duši*), později nalézají i vztah k přírodě (*Vřes*). Pozdější L. knihy byly vydávány vlastním nákladem a orientovaly se na úzký okruh čtenářů. Několik drobných psychologicky zaměřených próz otiskl L. jen časopisecky.

PŘÍSPĚVKY in: Čes. svět (1914 a 1922, prózy); Zvon (1929). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Verše (1919, podp. Eugen Leden); Na vraku snů (BB 1921, podp. Eugen Leden); Jeseň v duši (BB 1922, podp. Eugen Leden); Siluety (BB 1924); Jiskry v popelu (BB 1927); Než odejdu (BB 1929, podp. Eugen Lederer); Sedmá (BB 1933, podp. Eugen Lederer); Vřes (BB 1936, podp. Eugen Lederer). – *Překlad*: H. Balzac: Historie třídní (1918). ■

LITERATURA: -š-: nekrolog, Zvon 38, 1937/38, s. 128.

dh

Eduard Lederer

* 15. 7. 1859 *Chotoviny* u Tábora
† červen 1944 koncentrační tábor *Terezín*

jm

Prozaik a dramatik zachycující některé morální rysy společnosti českého maloměsta v době rakouského mocnářství a první republiky, autor epických básní se starozákonní tematikou; publicista orientovaný k českožidovskému hnutí.

Eugen Leden – Lederer

* 10. 3. 1861 *Písek*
† 6. 11. 1937 *Praha*

Lyrický básník, pozdní epigon J. Vrchlického; prozaik a překladatel z francouzštiny.

Vl. jm. E. Lederer. – Studoval na gymnáziu v Chrudimi, práva absolvoval v Praze (1883). 1884 vstoupil do konceptní služby pražského místodržitelství. 1889 byl jmenován sekretářem Úrazové pojišťovny dělnické pro Království české v Praze, odkud jako ředitel odešel do výslužby. Byl též až do své smrti předsedou správní komise Nár. politiky a pracoval v humanitních organizacích (Červený kříž).

Většinu L. básnických sbírek, vydávaných ve 20. a 30. letech, charakterizuje inspirace poezií J. Vrchlického, ke kterému se sám hlásil (*Jiskry v popelu*), a to jak užitou formou sonetu, tak okruhem poetických nálad. Soustřeďují se převážně k milostné i erotické tematice (*Verše*) a k reflexím stárnoucího muže o rodině a hlavně

Většinu prací podpisoval pseud. Leda. – Pocházel z rodiny formana, později hostinského, od 1865 nájemce poplužního dvora v Běchovicích u Prahy, pak statku a zámku v Chotýšanech, nakonec poplužních dvorů ve Voticích. Od 1866 žil L. u strýce v Karlíně (Praha-K.), kde navštěvoval českou židovskou školu, pak absolvoval něm. gymnázium u piaristů v Praze Na příkopě. Po maturitě (1878) začal studovat zprvu filozofii (čeština, němčina, dějepis), pak práva, která po rozdělení univerzity dostudoval na české fakultě. Po promoci (1884), předepsané soudní praxi, pětiletém zaměstnání v advokátní kanceláři v Praze a po konceptní praxi v Kralovicích u Plzně (1889–90) se stal 1890 advokátem v Jindř. Hradci. 1919 byl povolán na min. školství a nár. osvěty jako ministerský rada pro věci církevní. Asi od pol. 20. let byl opět advokátem v Praze. Od 1878, kdy vstoupil do Spolku českých akademiků židů, pracoval v českožidovském hnutí, v němž byl předním představitelem asimilace. Dal též popud k vydávání českého

židovského tisku a k založení židovského archivu a muzea. Významná byla i jeho spolupráce s B. Björnsonem (za uznání práv utlačených Slováků), s nímž se i osobně setkal (Řím 1908, Larvik 1909). 1919 byl krátce administrátorem Tribuny.

Pod vlivem ruské realistické literatury psal L. zprvu drobné prózy odhalující bezcitnou a pokryteckou morálku maloměstské společnosti – příběhy zklamaných nebo deklasovaných lidí, často se ocitajících blízko smrti; knižně je vydal až po dvaceti letech (*Stará próza*). Osamocení a životním zklamáním lidé se zabýval i v pozdějších prózách, psaných deníkovou formou (*Zápisky starého mládence...*, *Zápisky hrbáčovy*). Také L. dramatické práce, žánrově odpovídající dobovému typu konverzačních her, se soustřeďují k problémům morálky; týkají se zejména střední generace z doby před první světovou válkou, hlavně jejích finančních spekulací, které rušivě zasahují nejen do života mladých lidí (*Hříchy otců*), ale krutě i do existence starší idealistické generace (*Právo k životu*). Politický život maloměsta zachytil L. ve veselohrách zesměšňujících iluzorní představy o jeho demokratičnosti a mravní čistotě (*Obecní volby*, *Můj Muky!*). V řadě rozsáhlejších prozaických prací psaných po 1918 se soustředil k tématu demokratizace českého maloměsta od předválečných let až k prvním dnům republiky, kterou věcně a podrobně vyličil na osudu bývalého rakouského důstojníka, později poštovního úředníka a jeho rodiny (*V české garnizóně před válkou*, *V české garnizóně za války*), na přerodu starého ministerského úředníka (*Starý byrokrat*) i vysokého důstojníka, který se stane po válce úředníkem židovské firmy (*Rakušák*). Glosování českého veřejného života, které bylo vždy složkou L. tvorby, se výrazně projevilo i rozmarným přenesením některých jeho rysů do rajske sféry v knize *Zemský ráj na nebi*; je též součástí L. rozsáhlé prózy navazující na Vavrisova Lelička ve službách Sherlocka Holmesa *Leliček redivivus* nebo jeho moderních pohádek pro děti (*Pohádky o pekle, nebi a zemi*). V epických básních (*Biblické glosy*) a hrách (*Mojžiš*, *Zrádce*) o velkých postavách starozákonní literatury a evangelií (Noe, Samson, král David, Jidáš aj.) se L. snažil motivovat jejich činy psychologickým zřetelem.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Josef Leda, Kain Tubab, Leda; Dr. L. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach secese

(1896); Besedy Času (1900–12); Čas (1901); Čes. politika; Českožidovské listy; Českožidovský kalendář; Divad. listy; Divadlo (1903 D Stará písnička); Hlas národa; Jiskra; Lid. noviny (1924–25); Lumír (1894); Lyrická prémie spolku Máj na rok 1910; Máj (1903); Národ (1917); Nár. listy; Nár. osvobození (1925–34); Niva (1894–97); Osvěta (1916); Osvěta lidu; Právo lidu (1905); Přehled (1904–11); Rozhledy (1898–1900); Rozvoj; Směr; Studentská revue (1910); Šotek (red. J. Arbes); Topičův sborník (1926); Tribuna (1919–20); Zábavné listy; Zlatá Praha (1909); Ženský svět (1910). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie* (pseud. Leda); Divadelní opona (D 1899); Na zapadlé hroudě (R 1903); Český Honza (D b. d., 1904, prem. 1903); Paleček (D b. d., 1904, i prem.); Pohádky pro velké a malé děti (b. d., 1904); Můj Muky! (D 1905, prem. 1904); Na ostří nože (DD b. d., 1907; obs. Závěrek, Putička, Zloděj, Stará písnička, Odveta, Stíny, Návrat); Obecní volby (D b. d., 1908); Právo k životu (D b. d., 1909, i prem.); Hříchy otců (D 1912); Paní Protekce (D 1913); Mojžiš (D 1919, i prem.); Zrádce (D 1921, i prem.); Úryvky z lidské komedie (PP 1921); Zápisky starého mládence a jiné (PP b. d., 1922); Biblické glosy (BB 1923); Pohádky o pekle, nebi a zemi (1923); Zápisky hrbáčovy (PP 1923); Rakušák (R 1924); Stará próza (PP 1926); Zemský ráj na nebi (PP 1926); Leliček redivivus (P 1928); Kdo bude soudit? (D 1930, prem. 1929); V české garnizóně před válkou (R 1930); V české garnizóně za války (R 1930); Starý byrokrat (R 1933); Povídky o vtipném psu Voříškovi (pro ml., 1933). – *Ostatní práce*: Českožidovská otázka (b. d., 1897); Žid v dnešní společnosti (1903); Epištoly k mladému příteli (b. d., 1910, pseud. Leda); Björnsterne Björnson (1910); Dr. K. Kramář (1912); Palestina (1912); Epištoly k jindřichohradeckým (1914); Björnson et Apponyi (1921); Kapitoly o židovství a židovstvu 1, 2 (1925); Epištola k Čechům-židům... (1927); Pravá příčina krize (1932); Krize v židovstvu a v židovství (1934). ■ SCÉNICKY. *Hra*: Hříchy dětí (1931). ■

LITERATURA: ● ref. Český Honza: an., Máj 2, 1903/04, s. 320; an., Přehled 2, 1903/04, s. 69 ●, ● ref. Na zapadlé hroudě: B., Přehled 2, 1903/04, s. 532; E. Sokol (K. Elgart), Rozhledy 14, 1903/04, s. 1035 ●, ● ref. Můj Muky!: K. Z. K. (Klíma), LidN 25. 11. 1904; an., Přehled 3, 1904/05, s. 117 ●, ● ref. Pohádky pro velké a malé děti: F. V. Vykoukal, Osvěta 1904, s. 941; -e-, Máj 3, 1904/05, s. 66; -áský, Zvon 5, 1904/05, s. 46 ●; V. T.: ref. Paleček, Přehled 3, 1904/05, s. 730; ● ref. Na ostří nože: T. A. (A. Procházka), MR 1906/07, sv. 19, s. 580; V. Kol., Zvon 7, 1906/07, s. 477; A. N. (Novák), Přehled 5, 1906/07, s. 602 ●, ● ref. Právo k životu: A. N. (Novák), Přehled 7, 1908/09, s. 731; Ch. (E. Chalupný), Přehled 8, 1909/10, s. 66 ●, ● k paděsatinám: an. (F. X. Šalda), Novina 2, 1908/09, s. 512 → KP 7 (1953); an., Přehled 7, 1908/09, s. 730; -n-, Zvon 9, 1908/09, s. 660 ●, ● ref. B. Björnson: A. M. (Macek), Akade-

mie 14, 1909/10, s. 430; an., Přehled 8, 1909/10, s. 695; A. N. (Novák), Přehled 8, 1909/10, s. 782 ●; ● ref. Epištoly k mladému příteli: A. M. (Macek), Akademie 14, 1909/10, s. 555; Spektator (A. Žalud), Čes. revue 3, 1909/10, s. 507; V. K. (K. Velemínský), Naše doba 17, 1909/10, s. 693; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 27, 1909/10, s. 448 ●; V. K.: ref. Hříchy otců, Pražská lid. revue 1912, s. 232; K. (J. Kodíček): ref. Putička, Závěrek (scén. provedení), Přehled 11, 1912/13, s. 503; ● ref. Mojžiš: Dr. A. F. (Fuchs), Tribuna 29. 6. 1919; K. Svoboda, Čes. revue 13, 1919/20, s. 544; -vh- (M. Hýsek), Kmen 3, 1919/20, s. 178; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 20, 1919/20, s. 71 ●; ● ref. Zrádce: Alap (A. Procházka), MR 1920/21, sv. 36, s. 241; K-ček (J. Kodíček), Tribuna 30. 3. 1921; Z. Hásková, Cesta 3, 1920/21, s. 636; K. Svoboda, Naše doba 28, 1920/21, s. 407; Kazetka (K. Z. Klíma), LidN 30. 3. 1921; R. I. (Illový), PL 30. 3. 1921; M. M. (Majerová), RP 30. 3. 1921; K. Engelmüller, Zlatá Praha 1921, s. 167 ●; M. Pujmanová-Hennerová: ref. Zápisky starého mládence..., Tribuna 30. 4. 1922; K. H. (Hikl): ref. Zápisky hrbáčovy, Naše doba 31, 1923/24, s. 187; ● ref. Rakušák: K. (F. V. Krejčí), PL 23. 11. 1924; drb (J. Borecký), Zvon 25, 1924/25, s. 237; -vb-, Topičův sborník 12, 1924/25, s. 66 ●; ● ref. Zemský ráj na nebi: K. Š. (Štorch), RA 2, 1926/27, s. 106; K. H. (Hikl), Naše doba 34, 1926/27, s. 569 ●; ● ref. Leliček redivivus: V. Brtník, Venkov 14. 9. 1928; K. Hikl, Naše doba 36, 1928/29, s. 184; K. Š. (Štorch), RA 4, 1928/29, s. 115; drb. (J. Borecký), Zvon 29, 1928/29, s. 41 ●; ● k sedmdesátinám: j. h., LidN 14. 7. 1929; O. D., LidN 15. 7. 1929; J. Kohn, NO 16. 7. 1929; an., Úhor 1929, s. 130; E. Konrád: L. dramatik, NO 16. 7. 1929 ●; ● ref. Kdo bude soudit?: B. P. (Polan), RA 5, 1929/30, s. 95; I. F. (Fischerová), NO 3. 4. 1930 ●; Líva: ref. V české garnizóně před válkou, V české garnizóně za války, Střední škola 11, 1930/31, s. 294; ● ref. Hříchy dětí: nr (A. C. Nor), Telegraf 18. 4. 1931; O. M. (Mrkvička), LidN 19. 4. 1931 ●; ● ref. Starý byrokrat: vz (V. Zelinka), Zvon 33, 1932/33, s. 547; J. Thon, LidN 27. 5. 1933; J. Šnobl, Rozhledy 1933, s. 72 ●; -ý (K. Nový): k 75. nar., NO 15. 7. 1934; an.: ref. Povídky o vtipném psu Voříškovi, PL 13. 4. 1934; F. Weidemann: Památce dr. E. L. – Ledy, Věstník židov. náboženských obcí 1946, s. 107; R. Iltis: Českožidovský spisovatel upozornil na útisk Slováků, Věstník židov. náboženských obcí 1949, s. 3; J. B. Michl: Z korespondence B. Björnsona s E. L., SPFF Brno, D 4, ř. literárněvědná, 1957 + Ke korespondenci B. Björnsona s E. L., SPFF Brno, D 6, ř. literárněvědná, 1959.

dh

Legenda o blahoslavené Anežce

Asi 3. třetina 14. století

Česká veršovaná skladba o životě světice.

Legenda zpracovává život bl. Anežky, zakladatelky prvního českého kláštera klarisek Na Františku v Praze. Tematicky se tak vymyká z okruhu česky psaných veršovaných hagiografických děl 14. století, převážně ztvárnujících životy svatých cizí provenience (Dorota, Kateřina, Margareta, Jiří aj.). Třebáž nebyla včleněna do české prozaické redakce Legendy aurey Jakuba de Voragine, jinak doplňované o životy domácích světců, svou kompozicí a ideovým zaměřením odpovídá koncepci do svodu zahrnutých skladeb.

Vznikla jako překlad latinské legendy, kterou k účelům kanonizačním složil neznámý český františkán kolem roku 1320. Česká verze se zachovala pouze v pěti malých zlomcích, tzv. chebských (84 verše celé a 16 neúplných), zachycujících závěr Anežčina života. Zachovává dějovou linii své předlohy, a je možno předpokládat, že anonymní tvůrce zpracoval celou látku, jak ji známe z latinského podání (např. v milánském rukopisu). Na základě srovnání dějové si odpovídajících míst textů tvoří zlomky 3–5 % legendy, a pokud se rozsah českého zpracování shodoval s latinským zněním, pohyboval by se celkový počet veršů kolem dvou tisíc; rozsahem by se tak dílo řadilo k nejdelším staročeským veršovaným legendám, o jejichž existenci víme. Také z hlediska veršové techniky (důsledně osmislabičný, sdruženě rýmovaný verš) a výběrem jazykových prostředků (básník se vesměs věrně přidržuje své předlohy, ale s licencemi, které vycházejí vstříc snaze po celkově prostším a konkrétnějším vyjádření) převyšuje legenda běžnou úroveň skladeb svého žánru.

EDICE: Legenda o blahoslavené Anežce. Chebské zlomky (1948, ed. M. Mladějovská). ■

LITERATURA: M. Mladějovská, J. Vilikovský in Legenda o blahoslavené Anežce (1948); J. Beran in Blahoslavená Anežka Česká (Řím 1974); J. Polc in Světice Anežka Přemyslovna (1988).

msl